

Estudi sobre les trajectòries vitals de les persones en situació de prostitució

Veus i reflexions des de les seves protagonistes

Estudi sobre les trajectòries vitals de les persones en situació de prostitució

Veus i reflexions des de les seves protagonistes

En nom del silenci, cadascuna de nosaltres desvia la mirada de les seves pròpies pors —por al menyspreu, a la censura, a la condemna, o al reconeixement, al desafiament, a l’aniquilament. Però més que res crec que li temem a la visibilitat, sense la qual no obstant això, no podem viure veritablement (...). El fet que siguem aquí i que jo estigui dient aquestes paraules ja és un intent per trencar el silenci i bastir un pont sobre les nostres diferències, perquè no són les diferències les que ens immobilitzen, sinó el silenci. I queden tants silencis per trencar!

No hi ha res com una lluita d’un sol problema perquè no vivim vides d’un sol problema.

Audre Lorde (2007)

Agraïments

Agraïm la voluntat de compartir el seu temps, coneixements i experiències a totes les persones entrevistades en aquesta recerca: les protagonistes; les persones que exerceixen prostitució, professionals i entitats col·laboradores com: Casal Petit, Creu Roja i Metges del Món, que han realitzat aportacions significatives a aquest treball. També agraïm al personal tècnic municipal que s'ha involucrat en aquest projecte el seu acompanyament, direcció i suggeriments.

Col·laboració d'Administracions i Entitats

- Ajuntament de Palma
- Casal Petit
- Creu Roja
- Grup d'Estudi de la Prostitució a les Illes Balears (GEPiB)
- Institut Balear de la Dona
- Metges del Món Balears
- Universitat de les Illes Balears

Col·laboració de professionals:

- Magdalena Alomar Real
- Catalina Bagur Coll
- Miguel Ángel Benitz García
- Judit Casas González
- Amanda Del Canto Aróstegui
- Kirsá Gil Rodríguez
- Belén Matesanz Mateu
- Laura Munar Mas
- Jaume Perelló Alorda
- Xisca Plasencia Venys
- Joana María Vives Orell

Estudi sobre les trajectòries vitals de les persones en situació de prostitució a Palma. Veus i reflexions des de les seves protagonistes

Novembre de 2020

Responsables de l'Ajuntament de Palma:

Eulàlia Allés Coll

Antoni Colom Colom

Responsable de la investigació:

Responsable tècnica de l'estudi, Universitat de les Illes Balears. **Rosario Pozo Gordaliza**

Equip d'investigació i responsables de la redacció de l'informe:

Rosario Pozo Gordaliza

Roxana Sarrablo Lascorz

Albert Cabellos Vidal

Maria Francisca Mas Riera

Investigadores i investigadors col·laboradors:

Treball de camp:

Amanda Del Canto Aróstegui

Jaume Perelló Alorda

Rosario Pozo Gordaliza

Roxana Sarrablo Lascorz

Joana Maria Vives Orel

Transcriptores:

Maria del Carmen Briz Martin

Amanda Del Canto Aróstegui

Mar Escanellas

Antonia María Juan Sans

María Francisca Juan Sans

Inmaculada Mas Nadal

Maria Francisca Mas Riera

Maria Fernanda Moreno

Laura Pomar Badillo

María Portalo Bosch

Roxana Sarrablo Lascorz

Carolina Soledad Giampieri

Revisió del document i maquetació: **Albert Cabellos Vidal i Maria Francisca Mas Riera**

Correcció de català: **Víctor Penalva Vadell**

Finalment, gràcies a Casal Petit, Creu Roja i Metges del Món per facilitar l'accés a les persones en situació de prostitució. Però sobretot moltes gràcies a totes les persones que ens han narrat la seva trajectòria vital.

Com citar la publicació:

Pozo-Gordaliza, R., Sarrablo-Lascorz, R., Cabellos-Vidal, A., i Mas-Riera, M. F. (2020). *Estudi sobre les trajectòries vitals de les persones en situació de prostitució. Veus i reflexions des de les seves protagonistes*. Ajuntament de Palma.

Continguts de l'estudi

Presentació de l'estudi	11
1. Contextualització teòrica de l'estudi. Claus teòriques per a entendre el fenomen de la prostitució a Palma	13
1.1. Feminització de la pobresa i de la supervivència	13
1.2. Tràfic amb finalitats d'explotació sexual i prostitució: la complexitat de dos fenòmens diferenciats	14
1.3. Dones racialitzades amb processos o trajectòries migratòries en situació d'inseguretat, irregularitat o vulnerabilitat	14
1.4. Opressions i privilegis des de la teoria de la interseccionalitat: el capitalisme global i la desigualtat socioeconòmica	15
1.5. Divisió sexual del treball com a reflex de les desigualtats socioeconòmiques de gènere	16
1.6. La necessitat de descolonitzar la nostra mirada quan parlem de prostitució	16
2. Objectius de l'estudi	19
3. Metodologia, mostra i anàlisi	25
3.1. Criteris i indicadors de rigor a la recerca	26
3.2. Fitxa tècnica i metodològica	26
3.3. Disseny i Mostra	27
3.4. Instruments i tècniques	28
3.5. Desenvolupament del treball de camp	29
3.6. Fases i temporalització de la recerca	29
3.7. Dificultats trobades en el procés	30
4. Resultats	31
4.1. Trajectòries vitals i veus de les persones en situació de prostitució a Palma	31
4.1.2. Percepció i valoració de les relacions d'ajuda de les institucions i la intervenció social	90
4.2. La intervenció social en entorns de prostitució a la ciutat de Palma	103
4.2.1. Palma envers la prostitució: anàlisi de les memòries de les entitats	103
4.2.2. Veus i mirades dels/les professionals dels recursos i les entitats	109
4.2.3. Anàlisi DAFO: la mirada de les entitats	122
4.3. Factors més significatius de sortida i permanència a la prostitució identificats a partir de les veus de les dones i les professionals	130
5. Conclusions i anotacions finals de l'informe	137
5.1. Conclusions, reptes i propostes de futur	137
Referències bibliogràfiques	145
Annexes	147
1. Guió d'entrevista	147
2. Protocol d'implementació	152
3.1. Document d'inici: grup de discussió	154
3.2. Guió del grup de discussió	155
3.3. Fitxes del grup de discussió	156
4.1. Consentiment informat de participació a les entrevistes	160
4.2. Consentiment informat de participació al grup de discussió	161
5. Acord de confidencialitat	162
6. Mapa de la prostitució a Palma	163

PRESENTACIÓ DE L'ESTUDI

El nostre estudi titulat «Estudi sobre les trajectòries vitals de les PSP a Palma: veus i reflexions des de les seves protagonistes» sorgeix com a resultat d'un encàrrec municipal, consensuat per la Xarxa d'Atenció Directa a les Persones que Exerceixen Prostitució (XADPEP), i finançat amb els recursos del Pacte d'Estat. Aquest projecte s'ha dut endavant mitjançant un contracte organitzat en quatre lots: Casal Petit, Creu Roja, Metges del Món i la Fundació Universitat-Empresa de les Illes Balears (FUEIB), a través del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES).

L'estudi s'emmarca dins el Pla d'Igualtat de Gènere 2017-2021 (Ajuntament de Palma, 2017). L'eix 2, «Una ciutat lliure de violències masclistes» fa referència a les diferents formes que prenen aquestes violències, entre les quals, la prostitució i el tràfic de persones amb finalitats d'explotació sexual. Les fites plantejades en el Pla són, per una banda, aprofundir en el coneixement de la prostitució a Palma, per tal de millorar l'atenció de les persones que es troben en aquests entorns i, per l'altra, impulsar accions que es configurin com a alternatives de vida a l'exercici de la prostitució.

La regidoria competent en matèria d'Igualtat de l'Ajuntament de Palma treballa de forma estable, des de l'any 2009, amb el grup de feina de la XADPEP, en un espai de coordinació amb institucions i entitats per tal d'optimitzar la tasca d'intervenció que realitzen a Palma en l'abordatge de la prostitució i la lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d'explotació sexual.

En aquest sentit, podem fer referència a la línia de treball seguida per la regidoria en treballs sobre la prostitució, iniciats el 2008 i duts a terme a través de l'Observatori Municipal de la Igualtat (OMI). Aquests treballs han tingut continuïtat des de 2011 amb les memòries anuals de la XADPEP. Els estudis publicats són: *Informe d'avaluació inicial i propostes sobre el fenomen de la prostitució a Palma* (2009); *La Prostitució a la premsa local de les I.B. setembre 2008-febrer 2009* (2009); *Prostitució nocturna de carrer a Avingudes i Porta de Sant Antoni* (2011).

L'estudi que a continuació presentem s'emmarca, així mateix, dins del Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d'explotació sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears (2019-2022 Ortega i Institut Balear de la Dona, 2019), concretament en l'eix 2: «Anàlisi i millora del coneixement i la intervenció», on es reconeix la necessitat de realitzar recerques que amplii la mirada i el coneixement sobre el fenomen de la prostitució a Palma i les seves persones protagonistes.

És per això que GIFES-UIB ha realitzat una coordinació tècnica i especialitzada de l'estudi sobre trajectòries de vida de persones en situació de prostitució mitjançant l'ús de metodologies participatives pròpies de la recerca social. A partir de les trajectòries de vida de dones en situació de prostitució a la ciutat de Palma es van elaborar entrevistes en profunditat per a conèixer de prop les trajectòries vitals de les persones en situació de prostitució (PSP), els factors que faciliten la sortida de la situació de prostitució, així com els factors que la dificulten o les barreres que es troben, mostrant el significat polític de les experiències (Moreno, n.d.), el treball de camp fou realitzat per les entitats (Casal Petit, Creu Roja i Metges del Món) que treballen diàriament amb elles.

També es van analitzar les percepcions sobre els processos d'intervenció social que es duen a terme amb les PSP, tant des del seu punt de vista com des del d'algunes de les professionals que treballen amb el col·lectiu. El nostre treball explica les estratègies de supervivència de les dones dins del mercat capitalista global, fonamentalment classista, masclista i racista (Làmines, 2016), caracteritzat per moviments migratoris transnacionals i la progressiva feminització de la desigualtat, la pobresa i la immigració, així com la trajectòria d'accés als recursos i institucions socials. Els resultats de la recerca s'avaluen i es presenten d'acord amb el model teòric triat i a la selecció dels temes que s'hagin considerat rellevants per a aquesta construcció.

El marc epistemològic utilitzat i el marc conceptual d'aquest treball ha estat la teoria interseccional. Autores tan reconegudes com Rita Mae, Bell Hooks i Kimberly Crensher ens destacaven com la classe, la raça o ètnia i el gènere o la identitat sexual, entre altres, influeix en el teu comportament, els teus pressupostos bàsics sobre la vida. La teva experiència vital es troba determinada per la teva classe; com t'han ensenyat a comportar-te, què s'espera de tu i dels altres, la teva concepció del futur, com t'asseus, penses, actues. Sense deixar fora, segons Moreno (n.d.) «la dimensió de les desigualtats de classe i a les dones expulsades als marges pel mercat laboral i el neoliberalisme». És per això que s'ha decidit preguntar a les PSP i fer-les participants d'aquest estudi, no com a objecte d'estudi sinó com a part d'un projecte de consulta, convertint-les en subjectes polítics desafiants (Moreno, n.d.).

L'estudi proporciona informació útil de cara a la detecció de necessitats de les persones en situació de prostitució i avaluació de l'impacte de les actuacions dels serveis d'atenció participants, amb la finalitat de detectar possibles canvis a realitzar en la intervenció específica amb el col·lectiu. Per a això es va realitzar un grup de discussió amb professionals especialitzats/des en el treball amb PSP. També es va recollir informació de les entitats a partir d'una fitxa o protocol de sistematització de la informació i revisió dels informes i material documental aportat tant per les entitats com per l'Ajuntament.

Tot això va ser completat amb una revisió bibliogràfica de la literatura actual disponible i l'anàlisi i explotació dels resultats de les entrevistes a PSP, que estaven vinculades als següents recursos: Creu Roja, Casal Petit i Metges del Món. Arribant a un total de 60 persones entrevistades, en la seva immensa majoria dones, també dones transsexuals. No podem parlar d'un ambient predominant. Si bé més del 60% expressa haver deixat enrere la situació de prostitució i ja no l'exerceix, els espais on es troben el 40% restant són molt variats. Així mateix, durant les seves trajectòries a la prostitució, l'ambient no ha estat estàtic.

1

CONTEXTUALITZACIÓ TEÒRICA DE L'ESTUDI. CLAUS TEÒRIQUES PER A ENTENDRE EL FENOMEN DE LA PROSTITUCIÓ A PALMA

1.1. Feminització de la pobresa i de la supervivència

Quan es parla de pobresa humana es fa referència a un concepte multifactorial. Aquest concepte engloba els diferents àmbits d'exclusió social que van més enllà de l'econòmic, com l'educació, salut, drets o ocupació, entre altres (FMP, 2008).

La feminització de la pobresa és una realitat global. La inclusió de la perspectiva de gènere al terme visibilitza la forma en la qual aquest va associat a un major empobriment de les dones, trobant-se en una posició estructural que genera escenaris de major inseguretat, vulnerabilitat i precarietat (EAPN, 2020).

Segons la taxa AROPE, que mesura la taxa de risc de pobresa o exclusió social, a Espanya, l'any 2019 és del 26% en la població femenina, superior al 24,6% en la masculina. L'informe destaca que 6,2 milions de dones i 5,6 milions d'homes es troben en risc de pobresa i/o exclusió social (EAPN, 2020). El 81,3% de les persones recollides per AROPE són de nacionalitat espanyola i el 18,7%, de nacionalitat estrangera. Les taxes AROPE entre la població migrada són molt elevades (46,3% en persones migrades que procedeixen d'algun país de la Unió Europea i 54,2% en persones migrades de la resta del món).

Així mateix, en els casos de les llars monoparentals o monomarentals¹, compostes per una persona adulta, en el 81% dels casos la persona adulta és una dona. Per això ens qüestionem per què exercir la prostitució sempre és una opció vàlida de supervivència per a les dones, ja que el col·lectiu de persones en situació de prostitució és heterogeni, en la seva majoria dones amb característiques socials, culturals, condicions de vida, nivell de poder i opressions, necessitats i possibilitats d'accés a serveis bàsics de ciutadania diferents.

Totes les persones haurien d'estar protegides i tenir accés als drets humans bàsics. D'aquí la importància de garantir drets als col·lectius que exerceixen la prostitució com una qüestió essencial i prioritària, sobretot per a aquells col·lectius més vulnerables, com per exemple el de persones migrades i concretament les dones, que hi apareixen àmpliament representades.

¹ Malgrat no estar contemplat el concepte monomarental en l'àmbit lingüístic, decidim fer-ne ús expressament per reivindicar-lo, ja que l'acceptat és: monoparental femenina. Amb el qual no estem d'acord.

1.2. Tràfic amb finalitats d'exploració sexual i prostitució: la complexitat de dos fenòmens diferenciats

No tota la prostitució és tràfic. Existeix consens a entendre el tràfic de dones i nenes amb finalitats d'exploració sexual com una forma de violència contra les dones i una vulneració dels Drets Humans segons Nacions Unides. A Europa Occidental, el 66% de les víctimes de tràfic són explotades en el negoci del sexe (Oficina de les Nacions Unides per a la Droga i el Delicte (ONUDD, 2018). La tracta en general, i amb finalitats d'exploració sexual en particular, té a més un fort component de gènere: el 72% de les víctimes de tràfic a escala mundial són dones i nenes, i el 94% d'aquestes acaba en prostitució i pornografia (ONUDD, 2018).

El tràfic existeix des de l'època colonial i en els últims anys s'ha magnificat adquirint dimensions transnacionals i globals (Cobo, 2017). Així mateix, les víctimes de tràfic amb finalitats d'exploració sexual a Espanya són principalment dones i nenes estrangeres (Malgesini i Oviedo, 2019). A Balears, destaca la Llei 11/2016 sobre igualtat entre homes i dones que considera el tràfic d'éssers humans amb finalitats d'exploració sexual com una forma de violència masclista (art. 65.4 d). Això implica que les víctimes de tràfic tenen accés als mateixos serveis d'atenció i inserció previstos en aquesta mateixa llei per a les víctimes de les altres formes de violència masclista. Això mateix no succeeix en l'àmbit nacional, on les víctimes de tràfic no tenen accés als recursos previstos per a les dones víctimes de violència de gènere, ja que la L.O. 1/2004 només atén les situacions de violència de gènere.

Des d'aquest treball de recerca apreciem la necessitat de diferenciar els distints fenòmens i els seus matisos, malgrat la seva complexitat manifesta en la detecció i en la proporció de dades, i a vegades la interrelació i vinculació dels dos fenòmens.

1.3. Dones racialitzades amb processos o trajectòries migratòries en situació d'inseguretat, irregularitat o vulnerabilitat

En analitzar les migracions tenint en compte el gènere com a categoria analítica, les dones migrants poden estar exposades a una major vulnerabilitat: d'una banda, la que deriva del gènere i l'edat, sobretot en el cas de nenes i adolescents (Torrado, 2012), i d'altra banda, la derivada d'altres factors de discriminació, com per exemple la pertinença a minories ètniques (Palacios, 2016).

La recerca exposa com les migracions també estan marcades per fluxos associats a l'exploració laboral i sexual. Les dones actuen en una pluralitat de contextos socials i el fet que visquem en societats on l'opressió patriarcal és sistèmica no es tradueix immediatament en el fet que totes tinguin la mateixa forma d'experimentar la subordinació (Moreno, n.d.). Al seu torn, sota l'emparament d'un discurs estereotipat i marcat per conceptes d'alteritat, les persones migrants són vistes com a estranyes, amb drets limitats i sota un règim d'excepcionalitat sense garanties (CEAR, 2019). Aquesta situació s'agreuja quan es tracta de persones migrants il·legals i sense papers, les quals perden els seus drets (Palacios, 2016).

En el present estudi, un bon nombre de persones migrades manifesten no tenir la documentació en regla. Les dones amb un procés migratori viuen processos de feminització de la supervivència molt vinculats a la globalització econòmica neoliberal, a les contínues expulsions de l'economia formal i l'augment dels circuits de l'economia informal en situació d'inestabilitat, precarietat i explotació.

Segons els resultats de les entrevistes, els motius de la immigració van ser econòmics i van manifestar també la necessitat de canviar de vida. Els principals problemes que elles defineixen són manca de recursos econòmics i falta de treball o oportunitats laborals. Bona part d'aquestes dones pertanyen a circuits d'economia informals que es configuren com a circuits alternatius de supervivència, i és per això que el fenomen de la prostitució que es descriu es troba emmarcat precisament en estructures patriarcal, classista i colonial de desigualtat i altres elements d'opressió que interactuen i que contribueixen a l'exposició, a l'empobriment i a la seva cronificació, i generen situacions de major inseguretat, precarietat i vulnerabilitat amb dificultats per a sortir del cercle d'aquesta feminització de la pobresa (Segato 2016).

1.4. Opressions i privilegis des de la teoria de la interseccionalitat: el capitalisme global i la desigualtat socioeconòmica

Cobo (2017) refereix que la prostitució se situa en la intersecció entre tres sistemes de dominació: el patriarcat, el capitalisme neoliberal i el cultural/raial. Es tracta de sistemes de dominació que generen factors de desigualtat i vulnerabilitat que interseccionen i repercuten en la posició que les dones ocupen en el sistema social.

No obstant això, aquests no han d'entendre's com a factors aïllats, ja que els factors de vulnerabilitat no són determinants per si sols, sinó que s'han d'entendre en relació (Ranea, 2018). A més, existeixen altres eixos que interseccionen i posicionen a les dones en un major risc com: haver sofert prèviament violències masclistes; ser migrant i en situació administrativa irregular; l'ètnicitat i la racialització; l'edat; el baix nivell d'estudis, els estudis sense homologar o la baixa qualificació professional; discapacitats² i els consums de drogues (Ranea 2018). Això fa que el col·lectiu de PSP presenti en termes generals majors dificultats d'accés a drets bàsics de ciutadania.

Amb la globalització de l'economia mundial, el rol de les dones es transforma, ja que busquen alternatives que garanteixin la seva pròpia supervivència i la de les persones que estan a càrrec seu (Lopera Mesa i Hillón Vega, 2015). L'alta participació de les dones en aquests processos migratoris marca una pauta en els fenòmens migratoris actuals. Nombroses dones de diferents grups ètnics, amb situacions socials, econòmiques, etc. travessen fronteres a la recerca de noves condicions de vida i, a vegades, noves maneres de proporcionar ingressos a les seves famílies.

Així mateix, els recursos que les persones migrants envien als seus països representen una part important del PIB de molts països i, en l'actualitat, les dones adquireixen una presència significativa en l'enviament d'aquestes remeses (Palacios, 2016). En el present estudi parlarem de processos de supervivència familiar o comunitària que depenen en moltes ocasions dels treballs remunerats (formals i informals) que desenvolupen les dones i sobretot les dones migrades, les quals sostenen econòmicament i passen a ser sustentadores comunitàries, aportant remeses que tenen impacte socioeconòmic en la seva comunitat (Sassen, 2003).

Amb l'augment de les economies informals, és a dir, circuits alternatius de supervivència, trobem l'exercici de la prostitució. I, amb tot el que això comporta, tindrem en compte els processos de dol als quals s'enfronten les dones en situació de prostitució, ja sigui per haver deixat a la família en el territori d'origen, però sobretot per haver hagut de *rebutjar* l'exercici de la maternitat de manera presencial, havent deixat els seus fills i filles a càrrec de la família extensa, a causa de la impossibilitat de migrar amb ells/es i a la conseqüència d'exercir de mares absents, sustentadores econòmiques en la distància. Amb tot el pes i la càrrega emocional que això produeix.

² Per a nosaltres *diversitat funcional*.

1.5. Divisió sexual del treball com a reflex de les desigualtats socioeconòmiques de gènere

Les exigències del sistema econòmic i l'existència de jerarquies i divisions entre les treballadores i els treballadors en funció del seu gènere i ètnia, entre altres, són algunes de les raons que propicien la concentració de les dones en determinats sectors o indústries, en general, més inestables i amb salaris més baixos (Solana 2007). La segregació laboral (ocupacional, horitzontal i vertical), juntament amb la precarització de l'activitat femenina i la divisió sexual del treball, constitueixen, en l'actualitat, el més clar reflex de les desigualtats socioeconòmiques de gènere de les nostres societats.

La relació de les dones amb l'economia i els seus mercats presenta, al seu torn, complexitats afegides. D'una banda, perquè la participació femenina en el treball (productiu) està molt determinada pel seu rol en l'esfera privada, la qual cosa obliga a estendre el focus d'anàlisi als seus rols i activitats en l'àmbit reproductiu. I, d'altra, perquè una bona quantitat de les activitats econòmiques que les dones realitzen es troben dins de la denominada economia submergida, que solament abasta les «esferes de la producció desenvolupades parcialment en el marc legal, o plenament al marge d'aquest, que escapen als mètodes oficials de control compresos en l'economia formal» (Julián et al., 2004).

En el cas de les dones migrades, com es coneix en nombrosos estudis, la situació s'agreuja, perquè pateixen una discriminació múltiple. En primer lloc, perquè del seu estatus legal depèn les seves oportunitats per a l'accés al treball i als drets socials. I, en segon lloc, perquè estan més exposades i són les més vulnerables a determinats processos d'exclusió social, en tant que tenen les condicions més precàries d'ocupació, els més baixos salaris i els treballs menys qualificats (Gabàs, 2003). Segons l'enquesta de l'«Estudi sobre la prostitució, la tracta i l'explotació sexual a les Illes Balears» (2020), l'edat mitjana de les dones enquestades és de 34 anys. La majoria no tenen parella, però 149 de les enquestades manifesten tenir fills/es o càrregues familiars.

La feminització de la supervivència està estrictament relacionada amb la prostitució i és també una feminització de les responsabilitats (Chant, 2005), ja que es responsabilitza socialment les dones d'assumir la càrrega de la supervivència familiar a l'hora de fer front a situacions de pobresa (Aguilar, 2015). En l'«Estudi sobre la prostitució, la tracta i l'explotació sexual a les Illes Balears» (2020) s'esmenta pel que fa als motius pels quals es troben en situació de prostitució: el 67,8% manifesta la necessitat de mantenir la seva família, seguit del 65,3% que manifesta no trobar un treball i un 48,5% que diu no tenir papers. Dels diners que guanyen, un 57,3% manifesta que és per a elles, no obstant això, en fer el treball de camp es va percebre com moltes manifestaven que era per a la seva família.

1.6. La necessitat de descolonitzar la nostra mirada quan parlem de prostitució

La sexualitat ha estat definida en termes de relacions de poder, sent un camp en disputa política i simbòlica; d'aquí la importància de descentrar els discursos que busquen estigmatitzar i segregar aquelles persones en situació de prostitució. Per a Ochy Curiel (2007), en la colonialitat de poder, el cos adquireix importància com a espai/lloc on s'exerceix la dominació i explotació i que té el seu fonament en la classificació racial. Per tant, les jerarquies racials i de gènere són part de l'herència colonial que s'han articulats a través de la colonialitat de gènere i poder. Aquestes generen identitats complexes des de categories estàtiques que busquen subalternitzar les dones i les qui (re)presenten determinats marcadors racials i/o identitaris.

Parlarem, llavors, segons Moreno (n.d), d'«identitats frontereres», per referir-nos a la situació de moltes dones que viuen en la intersecció de fronteres culturals i socials: de gènere, raça, sexualitat i classe.

El concepte de descolonització sorgeix de la necessitat de qüestionar patrons de dominació a nivell mundial que es desprenen d'una perspectiva eurocentrista i colonial del poder i el saber, i que van més enllà d'aquells que es construeixen en les relacions sexe/gènere, com l'ètnia, la classe social o la sexualitat, entre altres (Villalba i Álvarez, 2011). És necessari, per tant, repensar la descolonització en clau de gènere i els sistemes de dominació nord-sud també en prostitució.

Treballs tant nacionals com internacionals alerten sobre la manera en la qual es multipliquen els discursos de les dones que es troben en situació de prostitució sense comptar amb elles com a interlocutores de la seva pròpia situació (Langarita, 2019). Aquests discursos configuren categories i nocions estigmatitzadores que, lluny de generar canvis i promoure l'habitabilitat dels cossos, reforcen cert ordre social (Megan, 2017).

Per això, la creació d'un pensament que reconegui el coneixement produït des de les pròpies experiències de les persones que viuen la realitat de la prostitució es considera necessari per a descolonitzar el saber que dona compte a les seves experiències, el que suposarà desfer-nos del llast etnocèntric i eurocèntric de molts plantejament i propostes (Moreno, n.d.). Així mateix, des de la recerca, s'han d'abordar les inequitats de gènere, però també les dels cossos racialitzats i sexualitzats, des d'una perspectiva holística i integradora, que permeti identificar i aprofundir sobre aquells dispositius de poder que defineixen quins cossos i sexualitats són vàlids com a objectes i cossos de consum i quins no.

2

OBJECTIUS DE L'ESTUDI

El punt de partida d'aquesta investigació es troba en l'encàrrec de la regidoria de Justícia Social, Feminisme i LGTBI, en el qual se sol·licitava la realització d'un estudi especialitzat que, mitjançant l'ús de metodologies participatives, pròpies de la investigació social, aportés dades sobre les trajectòries de les dones que estan o han estat en entorns de prostitució a la ciutat de Palma. De tal manera que els resultats obtinguts permetessin conèixer els factors que poden facilitar la seva sortida de la situació de prostitució, així com aquells que la poden dificultar.

Per tant, l'encàrrec de la regidoria s'emmarca, per una banda, en el Pla d'Igualtat de Gènere de Palma 2017-2021 (Ajuntament de Palma, 2017); i, per l'altra, en el Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d'explotació sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears (2019-2022, Ortega i IBD, 2019).

Amb la finalitat d'ampliar l'anàlisi i treballar en la millora del coneixement i la intervenció (eix 2 del Pla Autonòmic) i, a partir dels resultats, poder millorar l'atenció de les persones que exerceixen o han exercit la prostitució, promovent el seu apoderament (objectius 2.4 i 2.5 de l'eix 2 del Pla d'Igualtat), al present estudi s'han plantejat els següents objectius:

1. Aprofundir en les trajectòries vitals de les persones que exerceixen o han exercit la prostitució a Palma en diferents ambients (club, pisos o al carrer) i, especialment en els factors que faciliten la sortida de la situació de prostitució. Aprofundir també en la qualitat de vida del col·lectiu, així com en l'impacte de la prostitució en les seves vides, especialment la seva salut (física, psicològica, emocional) i les violències experimentades.
2. Conèixer el procés d'ajuda ofert per les diferents entitats (tant formal com informal), etc. Indagar sobre la percepció de les PSP i el grau de coneixement per part de les dones dels recursos disponibles.

Des de l'àmbit local, donant continuïtat al Pla d'Igualtat de dones i Homes 2012-2014, s'elabora el Pla d'Igualtat de Gènere de Palma 2017-2021, aprovat el desembre de 2017. Aquest Pla sorgeix, a més, com a resultat de l'observat a la Diagnosi del Pla d'Igualtat de dones i homes de Palma (Ajuntament de Palma, 2016). La informació extreta d'aquest treball va permetre, per una banda, visibilitzar les desigualtats de gènere en els quefers quotidians de la ciutadania de Palma; i, per l'altra, posar l'atenció en aquells aspectes prioritaris.

Taula 2.1. Eixos i objectius del Pla d'Igualtat de Gènere de Palma 2017-2021

Eix 1. Transversalització de gènere a les polítiques municipals	Eix 2. Una ciutat lliure de violències masculines	Eix 3. Una ciutat socialment responsable	Eix 4. Apoderament i participació	Eix 5. Drets socials i econòmics
<p>Objectiu 1.1. Garantir una imatge igual·taria, equilibrada i diversa a totes les accions de publicitat i comunicació de l'Ajuntament de Palma.</p>	<p>Objectiu 2.1. Oferir una atenció integral i de qualitat des dels serveis municipals especialitzats.</p>	<p>Objectiu 3.1. Adequar els serveis i els recursos sociocomunitaris per a la cura de les persones depen-dents i dels infants a les necessi-tats de conciliació de dones i ho-mes.</p>	<p>Objectiu 4.1. Afavorir una participació més equilibrada i menys segregada per gènere en l'oferta esportiva i so-cio-cultural municipal.</p>	<p>Objectiu 5.1. Integrar la perspectiva de gènere en els serveis socials municipals.</p>
<p>Objectiu 1.2. Instar que la contractació i les subven-cions municipals incorpo-rin l'equitat de gènere a través de clàu-sules de gènere als procediments de contractació i subvencions.</p>	<p>Objectiu 2.2. Promoure l'apo-derament de les dones VVG de manera que puguin refer els seus projectes de vida.</p>	<p>Objectiu 3.2. Donar suport a les necessitats de conciliació de les famílies monoparentals.</p>	<p>Objectiu 4.2. Donar suport a l'apoderament de les dones per a la participació social, política...</p>	<p>Objectiu 5.2. Integrar la pers-pectiva de gènere en les políti-ques municipi-pals d'habitatge.</p>
<p>Objectiu 1.3. Garantir que tots els sistemes d'informació i ge-neradors de dades de l'Ajun-tament de Palma inte-grin la perspectiva de gènere.</p>	<p>Objectiu 2.3. Garantir una actuació adequada en casos d'assassinats masculines a Palma.</p>	<p>Objectiu 3.3. Impulsar mesures facilitadores de la conciliació dels temps de vida de dones i homes des dels serveis municipals.</p>	<p>Objectiu 4.3. Impulsar el Con-sell de Dones com l'inter-locutor vàlid en el dis-seny, la implementació i l'avaluació de les polítiques municipals amb incidència al gènere.</p>	<p>Objectiu 5.3. Combatre la pobresa energètica atenent les condicions de les llars en situació de pobresa o risc d'ex-clusió social.</p>
<p>Objectiu 1.4. Promoure una presència equilibrada de do-nes i homes a les candidatures i els jurats.</p>	<p>Objectiu 2.4. Millorar l'atenció de les persones que exer-ceixen la prostitució (PEP).</p>	<p>Objectiu 3.4. Fomentar la corres-ponsabilitat de dones i homes en les tasques de cura a l'àmbit de les famílies i de les intervencions amb famílies i infants.</p>	<p>Objectiu 4.4. Potenciar la participació tecnològica de les dones.</p>	<p>Objectiu 5.4. Millorar l'accés de les dones a llocs de feina de qualitat, en especial de les que es troben en situacions de risc d'exclusió social i/o discriminació múltiple.</p>

Continua a la següent pàgina

Taula 2.1. Continuació

Objectiu 1.5. Implantar un pla d'igualtat per al conjunt de treballadors i treballadores de l'Ajuntament de Palma.	Objectiu 2.5. Promoure l'apoderament de les persones que exerceixen la prostitució (PEP).	Objectiu 3.5. Reconeixer el valor del treball de cura (remunerat i no remunerat).	Objectiu 4.5. Potenciar la presència de les dones en la programació cultural de Palma.
Objectiu 1.6. Promoure la capacitat i la formació en igualtat de gènere.	Objectiu 2.6. Promoure la coresponsabilitat social en la prevenció de les violències masclistes.	Objectiu 3.6. Impulsar la coresponsabilitat de la comunitat.	Objectiu 4.6. Visibilitzar les aportacions de les dones (memòria històrica).
Objectiu 1.7. Integrar el principi d'igualtat en els plans transversals i els programes.	Objectiu 2.7. Sensibilitzar la ciutadania per a poder identificar situacions de violència masclista i construir models de relació igualitaris.	Objectiu 3.7. Integrar el principi de coeducació en les escoles d'infants i els programes educatius.	Objectiu 4.7. Fomentar la participació de les dones a l'esport a tots els nivells i rols (pràctica esportiva, participació en entitats i associacions esportives...).
Objectiu 1.8. Integrar l'avaluació d'impacte de gènere a la normativa de l'Ajuntament de Palma.	Objectiu 2.8. Sensibilitzar la ciutadania sobre altres formes de violències masclistes.	Objectiu 3.8. Incorporar la perspectiva de gènere a l'espai públic.	Objectiu 4.8. Fomentar el reconeixement de la participació femenina a l'esport.
	Objectiu 2.9. Promoure que tothom pugui gaudir de l'espai públic en llibertat.		Objectiu 4.9. Promoure hàbits de vida saludables.
	Objectiu 2.10. Incorporar la perspectiva de la seguretat de les dones a l'espai públic.		Objectiu 4.10. Promoure una educació afecti-vosexual amb perspectiva de gènere.

Font: Elaboració pròpia a partir de Ajuntament de Palma (2017)

La taula 2.1., mostra l'estructuració del Pla d'Igualtat. Està compost per cinc eixos temàtics i àrees d'actuació, desenvolupades a partir dels objectius generals exposats. El Pla contempla de manera específica, en el seu segon eix, l'abordatge local de les violències masclistes i destaca, en particular, la necessitat de millorar l'atenció a les PSP, així com de promoure el seu apoderament.

El Pla d'Igualtat 2017-2021 s'estableix, per tant, com una eina fonamental per tal d'integrar la perspectiva de gènere en les polítiques municipals, així com per a impulsar aquelles accions necessàries per a erradicar les desigualtats de gènere d'una manera transversal.

D'altra banda, la necessitat de desenvolupar un marc d'actuació on les institucions, els organismes locals i insulars, els agents socials i les forces i cossos de seguretat, poguessin coordinar-se i treballar (Ortega, 2019), condueix a que al 2017 s'aprovi l'elaboració del Pla i, al 2019, es presenti amb els següents principis inspiradors:

1. Erradicar l'explotació sexual de dones i nines ja sigui mitjançant el tràfic per a l'explotació sexual o la prostitució.
2. Potenciar la cooperació i la col·laboració entre les administracions i les entitats especialitzades com a mitjà més eficaç per emprendre actuacions sostenibles en el temps des de la corresponsabilitat.
3. Valorar la trajectòria de les institucions i les entitats que defensen els drets de les dones en situació de prostitució.
4. Promoure la sensibilització de la ciutadania per aconseguir una societat lliure de violències masclistes.

Com pot veure's a la taula 2.2., el Pla autonòmic es va estructurar en quatre eixos, amb uns objectius i accions específiques per a cada un d'ells. Així, amb la incorporació d'un eix concret sobre l'anàlisi i diagnosi de la situació, es volia donar resposta a aquesta manca d'informació i fomentar l'estudi d'aquests fenòmens.

L'elaboració del Pla va deixar palesa la insuficiència d'estudis que permetessin conèixer la realitat d'allò que envolta la prostitució a les Illes Balears i, per tant, abordar de manera efectiva aquests principis (Ortega, 2020).

Taula 2.2. Eixos i objectius del Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d'exploració sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears (2019-2022)

Eix 1. Sensibilització, prevenció i detecció	Eix 2. Anàlisi i millora del coneixement i la intervenció	Eix 3. Resposta interinstitucional: coordinació i treball en xarxa	Eix 4. Atenció integral
Objectiu 1. Sensibilitzar i visibilitzar.	Objectiu 5. Afavorir la millora del coneixement per mitjà de la recerca i de la difusió dels resultats.	Objectiu 9. Millorar la informació estadística.	Objectiu 11. Garantir recursos i drets per a l'atenció integral de les víctimes i facilitar-hi l'accés, per mitjà de la consolidació, la millora i la creació de recursos.
Objectiu 2. Capacitar les professionals i els professionals per dur a terme tasques de prevenció i detecció.	Objectiu 6. Proporcionar formació a les professionals i els professionals competents en la matèria per millorar la intervenció.	Objectiu 10. Fomentar la creació de mecanismes de coordinació per atendre les víctimes i consolidar els ja establerts.	Objectiu 12. Impulsar, reforçar i crear projectes per a la inserció sociolaboral i l'accés a l'habitatge.
Objectiu 3. Reforçar els mecanismes de prevenció i detecció.	Objectiu 7. Dissenyar i implementar eines per millorar la intervenció.		
Objectiu 4. Aprofundir en la diagnosi de la situació.	Objectiu 8. Fomentar l'intercanvi i la difusió de bones pràctiques.		

Font: Elaboració pròpia a partir de Ortega i IBD (2019)

3

METODOLOGIA, MOSTRA I ANÀLISI

Per a aquest estudi s'ha utilitzat la metodologia qualitativa. Pel fet de ser una estratègia de recerca fonamentada, depurada i rigorosa, facilita la descripció contextual de l'esdeveniment, conducta o situació i garanteix objectivitat en la captació de la realitat, sempre complexa, amb la finalitat que la corresponent recollida sistemàtica de dades, categòrica per naturalesa, i amb independència de la seva orientació, preferentment ideogràfica i procesual, possibiliti una anàlisi que doni lloc a l'obtenció de coneixement vàlid amb suficient potència explicativa (Anguera, 1986; Sánchez, 2006, 2008; Vega, 2011).

A diferència de la quantitativa, la recerca qualitativa no se cenyeix al contrast d'hipòtesi ni a l'explicació de la realitat considerant únicament les relacions existents entre variables (Davila, 1999). L'enfocament qualitatiu permet parar esment al context natural en el qual es produeixen determinats fets i possibilita una aproximació holística, afavorint la comprensió dels processos que defineixen la realitat dels subjectes des de la seva pròpia visió (Ballester, Nadal i Amer, 2017).

Com que amb aquesta mena de recerca es busca que la mostra contempli totes les posicions discursives possibles, el disseny no ha de respondre a criteris estadístics, sinó estructurals (Davila, 1999). Inicialment es va dissenyar una mostra estratificada proporcionalment segons col·lectius definits a partir de la nacionalitat i l'ambient d'exercici de la prostitució. Es van prendre aquests dos criteris perquè es va considerar que agrupaven persones amb unes certes característiques comunes, si bé sabem que hi ha altres factors que mediatitzen, aquests ens semblaven que eren d'especial rellevància. Com pot veure's a continuació, la mostra final és intencional, però mantenint les quotes com a criteri d'inclusió.

Es van elaborar diversos models d'entrevistes i finalment es va validar el model definitiu amb els professionals que treballen en la intervenció directa amb el col·lectiu. Aquestes múltiples revisions han aportat elements qualitius a l'informe.

3.1. Criteris i indicadors de rigor a la recerca

Taula 3.1. Criteris i indicadors de rigor

CRITERI DE CREDIBILITAT	Triangulació d'informants, instruments i disciplines. Treball en equip continuat en línia. Verificació de les informants i contrast bibliogràfic.
CRITERI DE TRANSFERIBILITAT	Mostreig teòric intencional (tres perfils d'informants). Anàlisi, sistematització i interpretació comprensiva validada amb les informants.
CRITERI DE DEPENDÈNCIA	Triangulació de resultats. Validació amb expertes i professionals.
CRITERI DE CONFIRMABILITAT	Transcripció d'enregistraments, documentació del treball de camp i d'anàlisi, i justificació de les eines teòriques utilitzades.

3.2. Fitxa tècnica i metodològica

Taula 3.2. Fitxa tècnica i metodològica

Fitxa tècnica	
Dades de realització de les entrevistes	
Total PSP contactades	65
Mostra	60
Tipus de mostreig	Aleatori estratificat segons nacionalitat i condició sexual
Nre. d'entrevistes	60
Dates de les entrevistes	Agost i setembre
Durada mitjana d'entrevistes	Entre 1 hora i mitja i 2 hores
Distribució de tasques	
Disseny de la investigació	
Definició d'objectius i metodologia	Tècnica de referència de l'Àrea de Justícia Social, Feminisme i LGTBI. Casal Petit, Metges de Món, Creu Roja i UIB - GIFES
Determinació de l'univers	UIB - GIFES
Definició de la mostra	UIB - GIFES
Elaboració de l'enquesta	UIB, Casal Petit, Metges del Món i Creu Roja.
Treball de camp	
Contacte amb PSP	Casal Petit, Metges del Món i Creu Roja.
Entrevistes	Casal Petit, Metges del Món i Creu Roja.
Grup de discussió	UIB - GIFES
Observació no participant	Casal Petit, Metges del Món i Creu Roja.
Transcripció de les entrevistes	Casal Petit, Metges del Món i Creu Roja.
Transcripció del grup de discussió	UIB - GIFES

<i>Explotació de resultats</i>	
Construcció de la base de dades	UIB - GIFES
Codificació de les preguntes obertes	UIB - GIFES
Explotació de resultats	UIB - GIFES
<i>Elaboració de l'informe</i>	
Redacció	UIB - GIFES
Revisió de resultats i propostes de millora	Tècnics i tècniques de l'Ajuntament, i Casal Petit, Metges del Món i Creu Roja.

3.3. Disseny i Mostra

Es tracta d'un estudi descriptiu, qualitatiu i transversal, realitzat amb una mostra intencional no probabilística per quotes. La xifra total de persones entrevistades (60) ve donada per la predisposició de les mateixes PSP a participar en la recerca i la saturació de la informació.

En el present estudi, no tractem de generalitzar sinó d'aprofundir en la visió particular o èmica, en la història de vida i circumstàncies personals d'unes dones. Tractem així d'aprofundir en les circumstàncies que envolten les informants clau. El mètode atén al plantejament complementari del rigor, la fiabilitat i l'obertura a l'escolta de les persones implicades. El disseny metodològic parteix de la integració de mètodes qualitatius i quantitius.

Per a donar resposta a les qüestions de recerca plantejades en els objectius, una mostra probabilística és impossible, ja que no es disposa d'un univers definit ni d'un marc mostral que permeti fer seleccions aleatòries. Els motius es poden explicar fàcilment: es tracta d'activitats irregulars, amb nivells d'encobriment, canvis estacionals, inestabilitat residencial i altres circumstàncies que fan complexa la identificació d'un univers definit.

Per tant, s'ha treballat amb una mostra intencional no probabilística de tipus estructural, per quotes, per a poder disposar de perspectives analítiques diferenciades. Aquesta mostra va incloure solament a persones que hagin tingut relació amb les organitzacions del tercer sector per la seva experiència de prostitució, que actualment visquin a Palma, estiguin o no actualment dedicades a la prostitució.

Taula 3.3. Mostra intencional no probabilística per quotes (entitat amb vinculació/exercici de la prostitució)

	Carrer	Pis	Club	Cita amb desplaçament (Sortides)*	No exerceix	Total
Casal Petit	2	0	1	1	16	20
Creu Roja	6	5	1	0	8	20
Metges del Món	1	2	3	1	13	20
Total	9	7	5	2	37	60

* D'ara endavant, l'ambient/espai d'exercici de la prostitució "Cita amb desplaçament" s'indicarà com a "Sortides"

Respecte al grup de discussió, estava format per nou professionals de vuit entitats locals que treballen en diferents àrees d'intervenció, els quals integraven el grup de discussió. Totes les entitats tenen en comú que intervenen amb persones que es troben en situació de prostitució.

Taula 3.4. Mostra de les professionals participants al grup de discussió

Participant	Edat	Identitat gènere	Professió	Càrrec	Experiència amb PSP
P1	32	Dona	Treballadora social	Coordinació	3
P2	34	Dona	Advocada	Assessora jurídica	2
P3	27	Dona	Treballadora social	Treballadora social	10 mesos
P4	31	No binaria	---	Coordinació	10
P5	34	Dona	Treballadora social	Treballadora social	5
P6	43	Dona	Psicòloga / Mediadora	Mediadora	18
P7	36	Dona	Treballadora social	Treballadora social	6
P8	45	Dona	Treballadora social	Treballadora social	9
P9	33	Dona	Ginecòloga	Especialista	4

3.4. Instruments i tècniques

Es va treballar amb diferents tècniques de recerca, amb els seus corresponents instruments de recollida de dades, unificats en protocols d'informació diferenciats. D'una banda, s'utilitzà l'entrevista en profunditat per a les diferents històries de vida i anàlisi de les trajectòries vitals, el suport social, les conseqüències per a les dones i el seu entorn immediat, la victimització, etc. D'altra banda, es realitzà el grup de discussió amb professionals de diferents entitats, que exerceixen la seva labor amb persones que es troben en situació de prostitució. Aquesta tècnica ens permet conèixer i identificar processos d'intervenció amb el col·lectiu, perquè els seus discursos i experiències ofereixen una mirada professional i permeten prendre contacte amb la realitat de la intervenció en les diferents àrees i les seves limitacions.

Mitjançant el consentiment informat, es va sol·licitar l'autorització de l'enregistrament en àudio i de l'ús de les dades obtingudes i es va informar de la voluntarietat de la participació. Posteriorment, els registres de les històries de vida i els grups de discussió van ser transcrits, resumits i codificats per a l'anàlisi qualitativa reflexiva, a través del software d'anàlisi de dades qualitatives NVivo. Altres instruments per a recollir informació diversa van ser: la fitxa de dades i el protocol d'anàlisi de les intervencions per part de les organitzacions. Així mateix, es van analitzar els documents de referència i la revisió de bibliografia.

NVivo és un programari d'anàlisi visual de dades qualitatives de text que permet la localització i recuperació de dades i l'establiment de relacions entre diferents elements. El programari permet integrar tota la informació de què disposem, la qual cosa facilita l'organització, cerca i recuperació d'aquesta. Permet identificar (1) fonts: a NVivo, les fonts inclouen els materials (texts, imatges, àudios, vídeos) que es volen analitzar i les idees sobre aquests; (2) nodes: aglutinen les fonts sobre un tema; (3) codis: atributs, característiques o continguts amb els quals s'ha descrit la informació recollida. Tota la informació recollida es va mantenir protegida per part de l'equip de recerca. L'anàlisi del grup de discussió amb professionals es va realitzar amb els programes NVivo, en les versions més actuals.

Així mateix, per tal d'entendre millor els perfils de les persones entrevistades, es va fer una anàlisi descriptiva quantitativa de les dades sociodemogràfiques amb el programa SPSS (v.26). Aquestes dades van ser extretes de les mateixes entrevistes. Aquesta anàlisi és únicament descriptiva. Una anàlisi més completa, amb la incorporació d'altres variables, requeriria un estudi més ampli i extens.

3.5. Desenvolupament del treball de camp

El procés de realització del treball de camp va ser dut a terme durant els mesos d'agost i setembre del 2020. Les circumstàncies que van envoltar aquest treball de camp van ser:

- Situació nova d'incertesa pel context social i sanitari de la COVID-19. Amb l'aprovació de la mesura de tancament de prostíbuls el setembre del 2020.
- En un context de conjuntura mundial, estatal i local de crisi sociosanitària. Accentuat pel monocultiu econòmic del turisme a Balears. El seu caràcter estacional i profunda crisi econòmica per la COVID-19. Incrementant la vulnerabilitat del col·lectiu, ja per si mateix vulnerable.

Les dones entrevistades acudien un dia i una hora determinats als diferents recursos (Casal Petit, Metges del Món o Creu Roja) on es van desenvolupar les entrevistes, per la qual es donava una compensació econòmica (prèviament acordada) pel seu temps i aportació significativa a l'estudi.

Atesa la naturalesa de la recerca, es va optar per realitzar una entrevista en profunditat amb preguntes obertes, per a afavorir que les persones entrevistades es trobessin còmodes i contestessin les preguntes amb la major sinceritat possible. Amb aquesta voluntat, es va optar per simplificar algunes preguntes de l'entrevista, circumstància que, si bé va suposar una pèrdua d'informació quantitativa, va ajudar a fer més substancial l'anàlisi qualitativa perquè va fer que les persones participants es trobessin més còmodes. Les entrevistes van tenir una durada mitjana d'una hora i mitja o dues hores. Una vegada realitzades i transcrites, es van codificar les respostes per a proporcionar dades agrupades. Així i tot, el pes de l'informe radica en les dades qualitatives.

Respecte al grup de discussió, aquest va tenir lloc un dia i una hora prèviament informada a les participants, va tenir lloc en el Centre Flassaders de la ciutat de Palma. El grup de discussió va estar compost per nou participants, una observadora i una moderadora. A partir d'un guió preestablert, es va decidir plantejar el grup de discussió seguint un determinat ordre, de temes més generals a temes més específics, i la sessió es va organitzar per blocs temàtics. El grup de discussió va tenir una durada d'una hora i cinquanta minuts. De la mateixa manera que les entrevistes, una vegada realitzat i transcrit, les respostes van ser codificades i agrupades a través del programari NVivo per a posteriorment ser analitzades.

3.6. Fases i temporalització de la recerca

El desenvolupament de la recerca va incloure cinc fases bàsiques:

- Emmarcament de la investigació. Recerca i revisió de la bibliografia sobre el tema i preparació del marc teòric.
- Disseny de la investigació i treball preparatori. Disseny dels instruments, prova de la seva operativitat, selecció de la mostra, acords amb altres organitzacions implicades (Serveis de salut i altres organitzacions del tercer sector), selecció i formació de personal per al treball de camp, així com altres activitats preparatòries.
- Treball de camp. Realització de les entrevistes, del grup de discussió, així com de la resta de la recollida d'informació. Registre als ordinadors, consultes a expertes i rediseny de la recerca si s'observen incidències imprevistes.

- Explotació i anàlisi de les dades i interpretació dels resultats. Construcció dels registres d'anàlisi, codificació de les transcripcions, categorització i interpretació de les dades.
- Elaboració de l'informe final. Preparació dels primers esborranys, consultes amb les organitzacions i expertes per a millorar les anàlisis i redacció de l'informe definitiu.

A la taula 3.4. es sintetitza la temporalització d'aquestes fases.

Taula 3.4. Fases i temporalització de la recerca

FASES	2020				
	Juliol	Agost	Setembre	Octubre	Novembre
Emmarcament de la investigació					
Revisió de la literatura					
Preparació del marc teòric					
Disseny de la investigació					
Definició dels objectius i la metodologia					
Disseny de la mostra					
Disseny dels instruments					
Selecció i formació de personal tècnic					
Revisió del disseny de la investigació					
Treball de camp					
Contacte amb les PSP					
Realització de les entrevistes					
Realització del grup de discussió					
Recollida d'informació de les organitzacions					
Tractament de les dades (transcripcions)					
Explotació de les dades					
Registre a NVivo					
Anàlisi i interpretació de les dades					
Informe final					
Preparació del primer esborrany					
Revisió dels resultats i propostes de millora					
Redacció de l'informe final					
Entrega de l'informe final					
Entrega					

3.7. Dificultats trobades en el procés

Durant el treball de camp es van identificar situacions concretes a causa de la COVID-19 que afectaven professionals encarregades de fer les entrevistes a les dones entrevistades, dificultant l'accés a aquestes i a PSP o retardant les entrevistes previstes en el temps acordat.

4

RESULTATS

Si vols estudiar allò general, has de mirar l'excepció.

Giorgio Agamben (2003)

4.1. Trajectòries vitals i veus de les persones en situació de prostitució a Palma

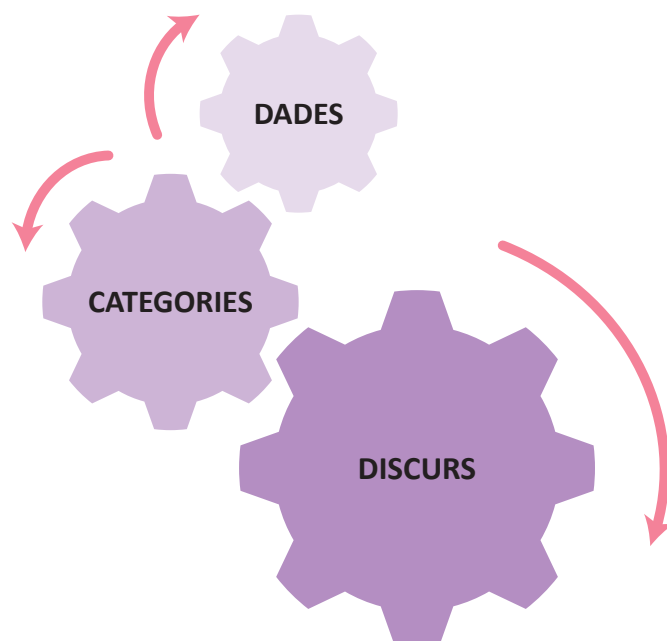
Anàlisi qualitativa de les entrevistes

La recerca feminista interseccional i la metodologia qualitativa ha estat l'estratègia general utilitzada. La tècnica de recerca ha estat l'entrevista i la trajectòria vital, i la perspectiva d'anàlisi, la interpretativa i la crítica. La teoria feminista i la recerca qualitativa s'enriqueixen mútuament. La primera aporta noves mirades a la recerca qualitativa i aquesta millora la recerca feminista amb els seus mètodes i tècniques.

A més, aquesta recerca incorpora la mirada interseccional, perquè en el context de la violència contra les dones, aquest enfocament permet visibilitzar, identificar i analitzar cada situació específica i particular en la qual es troben les dones d'aquest estudi, en les quals, a més de sofrir violència masclista, se superposen altres realitats de desigualtat com la classe social, l'ètnia o el nivell socioeconòmic, entre altres (també l'edat, la identitat sexual, etc.), donant lloc a una major vulnerabilitat.

Per a abordar el contingut de les entrevistes realitzades es va utilitzar una anàlisi cultural dels discursos, ateses les diferents nacionalitats que han emergit en cadascun d'aquests. Les dimensions emergents d'aquest treball hermenèutic s'han combinat amb els eixos de la definició del projecte per a produir una estructura analítica que organitzi de manera operativa el conjunt d'informació recaptat.

Figura 4.1. Estructura d'anàlisi de les entrevistes: dades, categories i discursos

L'objectiu d'aquest apartat de l'informe és analitzar, des de les pròpies experiències vitals de les DSP³, els elements més significatius que defineixen les seves trajectòries vitals fins a la saturació teòrica del discurs. S'han recollit els seus testimoniatges, vivències i percepcions sobre les seves trajectòries vitals fins al moment actual, seguint el model d'entrevista que apareix en els annexos d'aquest informe.

Al llarg de l'anàlisi que presentem a continuació, la transversalitat de la perspectiva de gènere i la teoria feminista ens ha permès analitzar el fenomen de la prostitució com una conseqüència directa de la desigualtat estructural de gènere i altres eixos de desigualtat que interseccionen en les trajectòries de vida. Els eixos que es presenten no han d'entendre's com a factors aïllats sinó com a factors que interseccionen. Com més interseccions, major vulnerabilitat i indefensió.

Per tant, cap dels factors de vulnerabilitat per si sol és determinant, sinó que hem d'entendre'ls en relació. Durant l'anàlisi de les entrevistes s'ha constatat la diversitat i l'heterogeneïtat en les històries i experiències vitals que dependrà de les variables individuals de cadascuna, concretament els llocs d'origen, el context sociocultural, el nivell d'estudis, l'edat, el moment i les circumstàncies vitals, entre altres.

Es presenten a continuació alguns dels principals resultats sobre l'anàlisi de les trajectòries vitals de les PSP⁴ on s'identifiquen diverses realitats i situacions. Amb la finalitat de facilitar-ne la lectura, els resultats obtinguts es presentaran a través de diferents ítems o àrees temàtiques que apareixen en cadascuna de les trajectòries analitzades. En cada apartat s'exposen exemples, realitzats per les dones en les preguntes obertes, que acompanyen la idea principal destacada.

³ Dones en situació de prostitució

⁴ Persones en situació de prostitució. Durant l'informe diferenciem l'ús de DSP o PSP, segons es vulgui incidir en la situació de les dones des d'una perspectiva de gènere, o utilitzant el concepte PSP quan es vulgui englobar a totes les persones (dones, transsexuals, etc.)

Dades sociodemogràfiques

Tal com s'ha dit anteriorment, la majoria de persones en situació de prostitució són dones. En aquest estudi, com pot veure's a la taula 4.1., queda palesa aquesta realitat. De les 60 persones entrevistades, el 91,7% són dones, mentre que el 8,3% són dones transsexuals.

Taula 4.1. Identitat de gènere

	Freqüència	%
Dona	55	91,7
Dona transsexual	5	8,3
Total	60	100,0

Pel que fa a l'edat, la mitjana se situa als 37,47 anys (taula 4.2a); amb una edat mínima de 20 i una màxima de 61. Si observem els grups d'edat (taula 4.2b), el grup més nombrós es troba entre els 30 i els 39 anys (43,3%).

Taula 4.2a. Edat

N	Vàlid	60
	Perduts	0
Mitjana		37,47
Mediana		36,50
Moda		30
Desv. Est.		10,194
Mínim		20
Màxim		61

Taula 4.2b. Grup d'edat

	Freqüència	%
De 20 a 29 anys	11	18,3
De 30 a 39 anys	26	43,3
De 40 o més anys	23	38,3
Total	60	100,0

El nivell educatiu (taula 4.3) predominant és el mitjà-alt (55,0%). Cal destacar que, més d'un 23% va iniciar estudis universitaris.

Taula 4.3. Nivell educatiu

	Freqüència	%
Sense estudis	5	8,3
Estudis primaris	9	15,0
Educació secundària	13	21,7
Formació professional	6	10,0
Batxillerat	13	21,7
Estudis universitaris	7	11,7
Estudis universitaris (sense acabar)	7	11,7
Total	60	100,0

Quant a la procedència de les persones entrevistades (taula 4.4a), Llatinoamèrica és la més representada amb un 66,7%. Cal dir que, d'aquestes, més de la meitat procedeixen de Colòmbia. Així, la mostra d'aquest estudi, com pot veure's a la taula 4.3b, està conformada majoritàriament per població migrada (90%).

Taula 4.4a. Nacionalitat

	Freqüència	%
Espanya	5	8,3
Llatinoamèrica	40	66,7
Europa oriental	6	10,0
Àfrica	8	13,3
Prefereix no contestar	1	1,7
Total	60	100,0

Taula 4.4b. Nacionalitat per gran grup

	Freqüència	%
Espanyola	5	8,3
Estrangera	54	90,0
Prefereix no contestar	1	1,7
Total	60	100,0

La mitjana del temps que porten a Espanya (taula 4.5) és de gairebé 8 anys i mig. Podem observar temps de permanència molt variada, amb una màxima de 26 anys i una mínima de 7 mesos. Quant a la situació legal (taula 4.6), 6 de cada 10 tenen documentació.

Taula 4.5. Temps a Espanya (any, mes)

N	Vàlid	55
	Perduts*	5
Mitjana		8,5618
Mediana		5,0000
Moda		2,00
Desv. Est.		8,10503
Mínim		0,07
Màxim		26,00

* En aquest cas, els valors perduts són els casos amb nacionalitat espanyola

Taula 4.6. Situació legal a Espanya

	Freqüència	%
Amb documentació	33	60,0
Sense Documentació	21	38,2
Ns/Nc	1	1,8
Total	55	100,0

D'altra banda, gairebé 7 de cada 10 declaren estar solteres (taula 4.7), mentre que un 10% estan en una relació (casades o amb parella).

Taula 4.7. Estat civil

	Freqüència	%
Soltera	42	70,0
Amb parella	4	6,7
Casada	2	3,3
Separada	1	1,7
Divorciada	10	16,7
Vídua	1	1,7
Total	60	100,0

Pel que fa al nombre de fills o filles, la mitjana se situa en 1,20 (taula 4.8a). En aquest cas, hi ha més dones amb fills que sense: un 38,3% no en té, mentre que un 66,7% en té 1 o més (taula 4.8b).

Taula 4.8a. Nombre de fills

N	Vàlid	60
	Perduts	0
Mitjana		1,20
Mediana		1,00
Moda		0
Desv. Est.		1,286
Mínim		0
Màxim		6

Taula 4.8b. Nombre de fills per gran grup

	Freqüència	%
Cap fill o filla	23	38,3
1 fill o filla	14	23,3
Més de 2 fills o filles	23	38,3
Total	60	100,0

Actualment, més del 60% de les persones entrevistades ja no exerceix la prostitució (taula 4.9). Quant al temps exercint (taula 4.10), cal dir que moltes d'elles van expressar que hi ha hagut períodes d'anades i vingudes. En aquest cas, trobem un temps mínim d'un mes i un màxim de 45 anys. La mitjana se situa en 9 anys.

Taula 4.9. Exerceix la prostitució actualment

	Freqüència	%
Sí	23	38,3
No	37	61,7
Total	60	100,0

Taula 4.10. Temps exercint la prostitució (any, mes)

N	Vàlid	60
	Perduts	0
Mitjana		9,1122
Mediana		4,0000
Moda		1,00
Desv. Est		10,85228
Mínim		0,01
Màxim		45,00

Observant el temps en situació de prostitució per rangs, la taula 4.11 ens mostra que destaquen aquelles que porten, o han estat exercint, d'1 a 5 anys (36,7%) i de 10 a més anys (38,3%). En qualsevol cas, no s'observa un patró significatiu entre el temps en situació de prostitució i l'abandonament de l'exercici (Chi-quadrat = 2,439; $p > 0,05$).

Taula 4.11. Temps exercint la prostitució i situació actual

	Sí	No	Total
Menys d'un any	2 8,7%	9 24,3%	11 18,3%
D'1 a 5 anys	9 39,1%	13 35,1%	22 36,7%
De 6 a 9 anys	2 8,7%	2 5,4%	4 6,7%
Més de 10 anys	10 43,5%	13 35,1%	23 38,3%
Total	23 100,0%	37 100,0%	60 100,0%

Chi-quadrat de Pearson 2,439

Significació (bilateral) 0,486

De les 23 persones entrevistades que actualment estan exercint la prostitució, podem observar com la població migrant estan representades a tots els ambients (taula 4.12).

Taula 4.12. Nacionalitat (gran grup) segons ambient

	Carrer	Pis	Club	Sortides	Total
Espanyola	1 11,1%	1 14,3%	0 0,0%	0 0,0%	2 8,7%
Estrangera	7 77,8%	6 85,7%	5 100,0%	2 100,0%	20 87,0%
Prefereix no contestar	1 11,1%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 4,3%
Total	9 100,0%	7 100,0%	5 100,0%	2 100,0%	23 100,0%

D'altra banda, tot i que no s'arriba al llindar establert per a la significació estadística, no es pot ignorar que existeix una tendència pel que fa l'edat i l'ambient on s'exerceix la prostitució (taula 4.13). Per tant, als ambients amb major deslocalització i ocultació (pis i sortides), sembla que les dones són més joves; amb aquesta diferència podríem parlar d'una significació tendencial.

Taula 4.13. Mitjana d'edat segons ambient

	Mitjana	N	Desv. Est.	Mínim	Màxim	Rang mitjana
Carrer	42,00	9	7,937	32	54	15,06
Pis	32,86	7	9,371	21	50	8,29
Club	41,80	5	9,497	34	57	14,90
Sortides	30,00	2	0,000	30	30	4,00
Total	38,13	23	9,343	21	57	
<i>H de Kruskal-Wallis</i>		7,668				
<i>Sig. asintòtica</i>		0,053				

La prostitució de carrer representa el 39,1%, la de pisos un 30,4, la de club un 21,7 i, finalment, les cites amb desplaçament un 8,7% (taula 4.14).

Taula 4.14. Ambient on s'exerceix actualment la prostitució

	Freqüència	%
Carrer	9	39,1
Pis	7	30,4
Club	5	21,7
Sortides	2	8,7
Total	23	100,0

Com veïem a la taula 4.12., 7 de les PSP migrants exerceixen al carrer. No obstant això, si pensem esment a la situació legal (taula 4.15), podem observar que aquelles que no disposen de documentació es troben a pisos, un ambient de menor exposició.

Taula 4.15. Situació legal segons ambient

	Carrer	Pis	Club	Sortides	Total
Amb documentació	5 62,5%	2 33,3%	4 80,0%	2 100,0%	13 61,9%
Sense Documentació	2 25,0%	4 66,7%	1 20,0%	0 0,0%	7 33,3%
Ns/Nc	1 12,5%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 4,8%
Total	8 100,0%	6 100,0%	5 100,0%	2 100,0%	21 100,0%

Finalment, observant el conjunt de la mostra en relació als ambients on exerceixen o han exercit la prostitució, la taula 4.16 ens mostra que de les 37 entrevistades que ja no exerceixen, 19 varen estar únicament a un ambient, destacant el pis (24,3%). D'aquest mateix grup, 18 varen passar per dos ambients abans d'abandonar l'exercici. En aquest cas, destaquen club i pis (16,2%). És possible que alguna d'elles passés per més de dos ambients, però amb les dades recollides no ens consta.

D'altra banda, de les 23 PSP que continuen amb l'exercici de la prostitució, en trobem 10 que només han exercit a un únic espai (carrer, pis i club). 5 han passat per dos ambients, i 8 per més de dos. S'ha de dir, en aquest cas, que 3 d'elles han tornat a l'ambient d'inici.

Taula 4.16. Ambients anteriors a la situació actual en l'exercici de la prostitució

		Carrer	Pis	Club	Sortides	No exerceix	Total parcial	Total	
Cap ambient anterior		3	4	3	0	0	10	10	
		33,3%	57,1%	60,0%	0,0%	0,0%	16,7%	16,7%	
Ambients anteriors a l'actual	CARRER i altres	Carrer	0	1	0	0	6	7	12
			0,0%	14,3%	0,0%	0,0%	16,2%	11,7%	
		Carrer i pis	1	0	0	1	2	4	
		11,1%	0,0%	0,0%	50,0%	5,4%	6,7%	20,0%	
		Carrer i Sortides	0	0	0	0	1	1	
			0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,7%	1,7%	
	PIS i altres	Pis	0	0	1	0	9	10	19
			0,0%	0,0%	20,0%	0,0%	24,3%	16,7%	
		Pis i carrer	0	0	0	0	2	2	
			0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,4%	3,3%	31,7%
	Pis i club	3	1	0	0	3	7		
		33,3%	14,3%	0,0%	0,0%	8,1%	11,7%		
CLUB i altres	Club	2	1	0	0	2	5	15	
		22,2%	14,3%	0,0%	0,0%	5,4%	8,3%		
	Club i carrer	0	0	0	0	2	2		
		0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,4%	3,3%	25,0%	
	Club i pis	0	0	1	1	6	8		
		0,0%	0,0%	20,0%	50,0%	16,2%	13,3%		
SORTIDES i altres	Sortides	0	0	0	0	2	2	3	
		0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,4%	3,3%		
	Sortides i Hotel	0	0	0	0	1	1	5,0%	
		0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,7%	1,7%		
	Webcam i pis	0	0	0	0	1	1	1	
		0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,7%	1,7%	1,7%	
Total		9	7	5	2	37	60		
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Marc sociocultural global

Societats patriarcals i masclistes al país d'origen, però també d'acollida

Les PSP entrevistades exposen les maneres en els quals un sistema patriarcal, masclista i heterossexual ha travessat i travessa les seves vides. Les dones fan referència a la manera en la qual les relacions de poder de gènere repercuteixen en les seves trajectòries vitals tant en les societats d'origen com en les d'acollida.

Així mateix, moltes d'elles exposen com han viscut aquestes relacions d'opressió tant en les esferes més íntimes, quotidianes i locals de les seves vides com en les més externes. Totes les dones relaten situacions i vivències en les quals homes (familiars, parelles o proxenetes) exerceixen domini sobre elles pel fet de ser dones. Destaquen, també, com el domini masculí sobre les dones, nenes i nens, tant dins com fora de la família, s'estén a tota la societat, i es converteix, aquesta dominació, en tota una institució de dominació social generadora de violència cap als seus cossos.

Cal destacar, així mateix, que les dones entrevistades evidencien la realitat d'una cosa de la qual han parlat autors i autores com Foucault o Butler, entre altres, i és que a tot acte de poder n'hi correspon un de resistència. Les participants reivindiquen la necessitat de desconstruir els discursos que les posicionen en el subaltern i destaquen, en cadascuna de les seves experiències vitals, les diverses formes a través de les quals transcendeixen en les seves vides:

«En nuestra cultura machista los hombres son así, por desgracia, son malos» (Irina, 49 anys, Rússia)

«Cada semana un hombre mata a una mujer, a dos, a tres... Los hombres son muy machistas en mi país. Mucho» (Mercedes, 44 anys, República Dominicana)

«Sí, estoy embarazada y mi prima estaba casada con él. Porque mi prima se casó con él porque a mi prima le había hecho lo mismo (la había violado), la ha llevado, la ha emborrachado, pero mi tío que lo ha visto ha ido con la escopeta y ha dicho: "Tú tienes que casar con mi hija"» (Simone, 45 anys, Brasil)

«Las mujeres somos propensas a que cada día nos falten el respeto. Los hombres no respetan a las mujeres, hay mucha discriminación para nosotras (llanto)... Cuando yo trabajé en casa de la familia fue igual, el tipo se me insinuó. Somos muy vejadas, somos muy humilladas, en todos los sentidos. Los hombres se sienten y creen tener poder sobre las mujeres, porque si tenemos un cuerpo, una cara o unos senos, creen tener el poder... Todas las mujeres indiferentemente en el ámbito en el que estemos trabajando somos mujeres que estamos tirándole para adelante. Las mismas mujeres que están dentro de sus casas son humilladas por sus esposos, se creen que porque le estén llevando un trago, una comida... Se creen que tienen derecho de humillarlas, nosotras las mujeres somos el ser por el que llegaron al mundo. Somos nosotras las que parimos y así y todo no les importa, por eso yo digo que la violación hacia la mujer no es solo que te penetren, sino que es verbal, física y moral» (Mage, 50 anys, Veneçuela)

Les dones exposen la manera en la qual la socialització i els mandats de gènere han determinat la construcció de la seva identitat i trajectòries vitals. En els seus discursos exposen com la narrativa patriarcal hegemònica genera un model normatiu que les vincula amb la família heteropatriarcal i amb la maternitat, en el qual el model de sexualitat va lligat a la procreació, a la satisfacció de la parella (home) i a les cures (com a obligació moral i responsabilitat apresada).

Destaquen com el sistema sexe-gènere oprimeix a les dones i les seves trajectòries vitals evidencien la manera en la qual molts dels homes que formen i han format part de les seves vides han tractat d'apropiar-se de la seva força productiva i reproductiva, tant mitjançant l'ús de mitjans pacífics com a través de la violència. A més, la socialització diferencial segons els rols de gènere, masculistes en essència, fomenten el rol de la bona mare i esposa, l'eterna imatge de l'àngel de la llar, on entra en conflicte l'ideal de feminitat i domesticitat imposat, ja que "junto a este discurso del ángel del hogar pervive una fuerte tradición misógina anterior al mundo liberal" (Aresti, 2000):

«Mi madre era una virgen, ella era la niña consentida de mis abuelitos y cuando se casó con mi papá, mi mamá no sabía ni lavar ni planchar. Ella dice que sufrió mucho. Dijo: "Por eso ustedes siempre tienen que aprender a hacerlo todo porque mañana se casan, forman un hogar y no vayan a sufrir lo que yo sufrí". Ella siempre nos inculcó eso y de mi madre aprendimos muchísimas cosas» (Majo, 56 anys, Colòmbia)

La maternitat com a expectativa social i mandat de gènere transcultural. Processos de dol

La maternitat és un eix fonamental en el procés del desenvolupament de la identitat de les dones entrevistades i en les seves històries i trajectòries de vida, ja sigui pel fet d'aparèixer en el seu relat com una expectativa i una pressió social imposada o per mostrar-nos històries amb un procés de dol, és a dir, dones que es veuen abocades a emigrar i deixar a les seves criatures al país d'origen.

Obligades, en una certa manera, a abandonar la maternitat i exercir-la precàriament des de la distància, "com si la dona-mare passés a convertir-se tan sols en una categoria social, sense veure que hi ha al darrere, la que viu, sent, es cansa, sent plaer, etc., amb dret a equivocar-se i a arreglar-ho" (Llopis, 2016).

Les dones de l'estudi compleixen els rols productius i també reproductius. La migració de la dona-mare, en l'àmbit familiar, modifica l'exercici de la maternitat, la qual passa de ser una figura ferma a una referència absent. Entendrem la prolongació d'aquest vincle com a maternitat transnacional (Avaria et al., 2006).

«Yo no podía tener hijos (esto era un problema), muchos problemas con su familia y ya sabes los árabes tienen que tener hijos. Y mi cabeza se volvía loca por hablar de su familia allí, necesitaba un hijo» (Amina, 47 anys, Marroc)

En algunes de les trajectòries de vida apareix la figura del nen home com una cosa desitjada i d'alt valor social i cultural. Vegeu la importància d'un home a Nigèria i les cures d'altres dones en la família de Joy: *«No es como aquí, es que mi tía es casi... Ella sabe que tengo a mi hijo y se encarga de cuidarlo. Entonces, es muy fácil. Está mi madre y mi tía. Además, mi tía no tenía un hijo varón entonces ella se ocupa como una madre»* (Joy, 42 anys, Nigèria. Dos fills, 19 anys a Espanya. Víctima de tracta).

«Mi padre pegaba todos los días a mi madre, no le permitía operarse, era un hombre muy machista. Mi madre se tenía que operar de ligadura de trompas. En Brasil si el marido no firma, no hay operación. Si tu pareja no firma, no lo hacen, aunque no sea tu marido...» (Juliana, 39 anys, Brasil. 14 anys a Espanya, en situació administrativa irregular)

Les dones fan sacrificis per les seves parelles, pels seus fills/es, pels seus pares, les seves mares i la seva família. En canvi, moltes vegades aquests mateixos sacrificis no són per a elles. Dones que ho donen tot pels altres, l'ésser per a l'altre de Simone de Beauvoir.

«Yo, con cinco hombres con los que he estado, con los cinco enganchados al caballo. Lo he pasado muy mal porque yo les he tenido que ayudar...» (Elena, 47 anys, Espanya. 30 anys en prostitució)

Societats d'origen i destinació homòfobes i trànsfobes

Algunes de les PSP entrevistades evidencien com per identificar-se amb sexualitats i identitats que transgredeixen els límits hegemònics, heterosexuais i acceptats socialment són rebutjades, discriminades i estigmatitzades, tant pel seu entorn més pròxim com pel sistema social en general, així com relegades al perifèric i al subaltern.

«Pasé mucho por ser homosexual allá en Brasil y de pequeño pasé mucho también... A los 2, 3 años yo me veía como una niña y la familia intuía algo raro, que tenía inclinación homosexual. Mi padre (adoptivo), que era italiano, no quería un hijo maricón (...). En 2019 me hago una intervención quirúrgica, vaginoplastia, en Barcelona. Estoy muy contenta, mi madre siempre lo quiso y estoy muy contenta. Alquilo una habitación en Palma, un hombre ecuatoriano, y al tener una hemorragia manché la pared y tuve que pagar todo, cuando vuelvo del hospital me hace salir del piso porque no quería maricones» (Martina, 49 anys, Argentina. Dona transsexual)

Vulnerabilitat social, feminització de la pobresa i de les cures; ties, mares, padrines i amigues

Com es va comentant, cada història de les persones entrevistades és única, per la qual cosa les seves situacions són diverses i heterogènies. No obstant això, en les seves narratives s'identifiquen repetits perfils de dones que es troben en situació de pobresa: dones al capdavant de llars monomarentals, dones amb altres familiars a càrrec tant al país i lloc d'acollida com en el d'origen, dones migrants i dones transsexuals.

Moltes de les dones exposen com el seu projecte migratori s'inicia amb l'objectiu de canviar de vida i deixar enrere situacions viscudes de pobresa extrema. Així mateix, en les seves trajectòries de vida fan referència al paper que han exercit com a cuidadores com una responsabilitat naturalitzada, que, iniciat en la infància, ha estat un eix transversal en les seves trajectòries de vida. Algunes dones exposen com els atributs assignats des d'una visió androcèntrica les han allunyat de l'alfabetització o d'oportunitats laborals que els permetessin una major autonomia.

Cal destacar que, en una bona part dels relats les famílies són extenses, és a dir: que oscil·len entre 3 i fins a 15 germans/es. A continuació es presenta un exemple de testimoniatge que reflecteix una situació d'extrema pobresa. Andrea, una dona colombiana de 50 anys, 20 dels quals ha estat vivint a Espanya i 17 exercint la prostitució al carrer, pisos i clubs:

«Bueno pues mi infancia... Yo vengo de una familia que es muy pobre, osea... de estrato muy bajo... pero siempre mi papá trabajaba por ahí donde resultara trabajo, por eso no pude estudiar, porque no había medios para yo poder estudiar, porque éramos 11...» (Andrea, 50 anys, Colòmbia)

«Nací en la provincia de Entrerios, Paraná, en Argentina, cuando estaba la guerra con Rafael Videla. Mis padres: un cliente y una prostituta, no tenían para una caja de leche ni para tenerme a mí. Habló con una comadrona y fui adoptado, no se si pagaron algo, nunca lo dijeron, yo ahora creo que algo pagaron» (Martina, 49 anys, Argentina)

Al seu torn s'extreuen més exemples que il·lustren aquesta qüestió, com el d'Alexandra, una dona brasilera de 38 anys, que fa 15 anys que és a Espanya amb permís de residència:

«Bueno pues yo tengo una infancia un poco triste porque mi madre me abandonó cuando tenía seis meses. Me crié con mi abuela. En el tema de mi casa, teníamos muchos problemas para compartir la comida porque éramos muchos en casa, éramos muy pobres, éramos trabajadores, pero no teníamos el lujo de comer bien y lo pasábamos muy mal. Luego me fui de casa muy temprano, para buscarme un poco la vida y poder ayudar en lo que podía y entonces empecé a trabajar limpiando casas y cuidando niños a los 13 años» (Alexandra, 38 anys, Brasil)

Es revelen també records de la infància, la pobresa i les tasques feminitzades mitjançant el relat de Fatima, una dona marroquina de 42 anys, dels quals, 14 a Espanya i exercint al carrer al Marroc i Espanya des dels 18. No sap llegir ni escriure i mai va ser escolaritzada:

«Me levantaba por la mañana, limpiaba la casa, salía fuera y... nada. Cocinar con mi madre, iba a coger agua de fuera. Porque no teníamos grifo en la casa, no teníamos agua» (Fatima, 42 anys, Marroc)

Com s'ha esmentat prèviament, en els relats s'identifica com dones i nenes assumeixen rols de cuidadora i de proveïdora amb els seus germans/es des d'edats primerenques. Podem veure l'exemple d'Ana Sofia, colombiana de 23 anys, 11 mesos a Espanya i 1 mes i mig en prostitució en pis-club:

«Hubo un tiempo que estuvimos muy mal y me tocó salir, estudiar fines de semana el último grado y entre semana trabajaba. Nos tocó trabajar desde muy niños. (...) Yo, la mayor, a los 8 años, ya tenía que saber cocinar, tenía que cuidar a mis hermanos, porque mi hermano mayor tiene un problema de motricidad. A los 5 años le dio un tumor y le operaron. Yo soy como la mayor» (Ana Sofia, 23 anys, Colòmbia)

Societats d'origen violentes i insegures (sobretot per a les dones i nines)

En els relats de les PSP entrevistades, en nombroses ocasions, hi apareixen descripcions de societats violentes, insegures i inhabitables per als cossos no dominants, però també per als no normatius. Les dones relaten la manera en la qual les desigualtats estructurals i les inequitats generades per un diferencial accés als recursos en funció d'aspectes com el nivell socioeconòmic, l'ètnia, l'orientació sexual i la identitat de gènere, entre altres, han repercutit en les seves vides.

Molts dels relats de les dones entrevistades descriuen vides travessades per la violència tant en l'àmbit públic com en el privat. Moltes dones relaten episodis de violència conjugal i altres formes de violència donades en la intimitat, també en l'espai familiar al llarg de diverses generacions.

En alguns discursos s'identifiquen repetits episodis de violència homòfoba i transfòbica en general i en la seva representació més perversa en particular, a través de la violència, tant física com simbòlica, com, per exemple, a través de l'odi i del rebuig.

«Bueno y ya amor, desde el trabajo colaborando para la casa, yo en el barrio mío, es que eso por allá es un barrio de guerra, entonces el barrio lo están peleando la gente así, los bandidos... Un Nissan mató a uno, por allá y yo estoy muy nerviosa por mis hermanos, porque mis hermanos, yo por eso les mando, para que no se pongan a robar. Me acuerdo tanto de ellos, por todo lo que pasó yo me aferré mucho a ellos, vivo por ellos» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia. 2 anys en prostitució, envia els seus guanys a la seva família)

Luz Marina, colombiana de 32 anys, va estar 8 anys en prostitució (pisos i club) a Colòmbia i 1 a Palma. Explica la Guerrilla colombiana en la seva vida:

«Entonces ya nos quedamos allí... Por ahí... hasta los ocho años, yo tenía ocho años hasta que me fui de allí, de esa finca, porque a mi abuelito lo amenazaron, nos amenazaron que nos teníamos que ir... que él se tenía que ir porque esa zona es de gente guerrillera, de guerrilla... Ehhmmm... entonces al final mi mamá se fue con nosotros» (Luz Marina, 32 anys, Colòmbia)

Inestabilitat econòmica, laboral i residencial amb canvis de domicili continuats

Encara que en les entrevistes s'han trobat situacions extremes de pobresa, també hem trobat històries de vida en dones de classe mitjana o mitjana-alta, per diverses situacions: pèrdua de patrimoni, assetjament per part de la màfia o grups armats, inestabilitats polítiques o socioeconòmiques al país d'origen; que experimenten problemes financers, econòmics, laborals i residencials.

«Porque no tuve más salida para conseguir un buen trabajo y ya me cansé. Porque es una cosa continua. Mi familia empezó a caer mal económicamente, y yo necesitaba levantarme...» (Irina, 49 anys, Rússia)

«Con la familia bien, solo que como no había dinero no comíamos como queríamos, ni ropa, ni nada. Teníamos dos habitaciones en la casa, estábamos 5 personas en una habitación y mi padre y mi madre en otra. Nosotros dormimos juntos en el suelo hasta los 18» (Fatima, 42 anys, Marroc)

Estructura familiar matrisocial o prefectures de llar femenines

Aquesta tipologia de família al·ludeix a un model de família encapçalat per una dona (mare o àvia) i connectat amb altres dones o xarxes femenines, de solidaritat o suport mutu. Les estructures matrisocials són fruit de les circumstàncies econòmiques sota una cultura masclista predominant, on els homes no es responsabilitzen del treball reproductiu i de cura i les dones assumeixen soles les càrregues familiars. Són llars extenses i flexibles, quant a la filiació, que es connecten amb altres xarxes femenines de suport mutu i/o afecte.

Les dones que es queden al país d'origen són les cuidadores en el projecte migratori (mares, ties, àvies o germanes) i es tornen caps de llar femenines:

«Mi infancia fue muy bonita. Nosotras fuimos criadas con mi tía, porque mis papás emigraron a EEUU. Mi tía ha sido de las mejores mamás que no me parió. Nosotras tuvimos una buena educación. Ella siempre dice que la mejor herencia que le pueden dejar a un hijo es la educación» (Patri, 25 anys, Honduras)

Durant l'anàlisi de les entrevistes es van identificar fonamentalment famílies monomarentals i amb responsabilitats no compartides amb els pares dels seus fills/es als països d'acollida, però en origen, tal com s'ha esmentat, són matrisocials amb responsabilitats compartides exclusivament entre les dones (mare, ties, germanes, àvies, etc.).

Des de la infància fins a l'adulesa: explotació, maltractament i abús

Treball infantil i explotació laboral en la infància als països d'origen

Degut a la situació de pobresa extrema, en una bona part dels relats apareix la ràpida incorporació a treballs en la infància dins de l'economia informal mal pagada i subjecta a perills o situacions d'abús a les menors. Hem trobat nombrosos relats en els quals aquestes comencen a una edat molt primerenca a treballar.

«De pequeña yo trenzaba el pelo, les ayudaba a ellos (jefes/as) y aprendía. A veces la mujer que trenzaba me dejaba tres o cuatro clientes y me daba un poco de dinero. Pero era muy poco dinero» (Patience, 39 anys, Nigèria. 19 anys a Espanya, als 4 anys aconseguí regularitzar la seva situació)

«Empecé a trabajar a los 14 años, ella me firmó el permiso, en un restaurante chino, de mesera. Y haciendo arreglitos de uñas desde muy niña, aunque no supiera me iba y ya. Empecé a trabajar a los 14 años y la ayudaba mucho desde casa a hacer arepas, la ayudabamos mucho mi hermano y yo» (Ana Sofía, 23 anys, Colòmbia. 11 mesos a Espanya i 1 mes i mig en prostitució en pis-club)

«Empecé a trabajar (a los 11 años) y no digamos hacer eso ahora en la adolescencia... De pronto ahora es diferente que en mis tiempos de antes uno trabajaba y uno llevaba el dinero. Uno trabajaba por la comida. Eso era como... jera todo! Para uno. Uno sentir que, que llevaba para la comida y comprarse de pronto una blusa o algo para él... Entonces... A veces lavando platos en restaurantes... Hmmnn... me acuerdo que en ese tiempo también empecé a vender... No ves como el desgraciado que vende en las calles... Vendía como... el que raspa hielo... con frutas, dulce...» (Isabella, 39 anys, Colòmbia. 2 anys a Espanya exercint la prostitució a pis)

A més, una de les conseqüències de la situació de pobresa i treball infantil és l'abandó primerenc dels estudis o la baixa escolarització.

«La vida en Marruecos un poco mal, mi padre murió antes de que yo naciera y éramos 6 hermanos. Ya sabes mi madre trabajaba de limpieza y conoció otra persona... Nosotros dos estudiamos porque no podían estudiar todas. Salí de la escuela y fui a trabajar en la fábrica. Bien, bien, no, pero al menos ganaba dinero. No igual como aquí, pero más que nada. En ese momento mucho trabajo y poco dinero, ese es el problema. En la fábrica trabajé casi 4 años o 5 y después fui de camarera a un hotel y peluquera» (Amina, 47 anys, Marroc. Des del 2009 a Espanya)

Records de maltractament, abús o desprotecció infantil

Encara que en trobem molts exemples, en destacarem alguns:

«Yo vengo de una familia muy pobre. Del campo, muy humilde. Mi padre era un maltratador, pegaba a mi madre y a todos nosotros. He sido abusada por tres chicos, amigos de mi hermano, nadie lo supo, sólo mi madre. No podía hablar, para que mis hermanos no hicieran justicia con sus propias manos. Yo no quería perjudicarles a ellos» (Juliana, 39 anys, Brasil. 14 anys a Espanya, en situació administrativa irregular)

«A mí, mi madre me puso en adopción. ¿Vale? Pero me adoptó una persona de nuestra familia. Tía segunda o no sé qué. Era de clase media-alta» (Jana, 52 anys, República Txeca)

«Mi padre tiene dos mujeres, mi madre es la primera y luego cuando mi madre nos deja, se va. Yo no la veo. Nosotros estábamos con mi padre y mi padre tiene otra mujer que nos maltrataba. Mi padre y su mujer nos trataban muy mal. (...) Nos maltrataba. A veces nos daban comida y a veces no nos daban» (Patience, 39 anys, Nigèria)

«Recuerdo que por lo menos siempre tuvimos estudios, fue muy duro, a mi madre le tocó muy duro, siempre nos maltrataba a mi hermano mayor y a mi... La relación con mi mamá nunca fue de madre e hijos, no. Siempre descargó su ira con sus hijos. Esa es la infancia con mis papas que yo recuerdo y que yo sé» (Ana Sofía, 23 anys, Colòmbia)

Malgrat la duresa de les seves vides, són dones fortes, supervivents.

«Mi infancia no fue muy fácil, fue un poco dura, pero la superé» (Ana Paula, 47 anys, Brasil).

En algunes de les històries de vida analitzades, hi apareixen relats de dones l'exploració sexual de les quals va ser durant la infància i l'adolescència i van començar en prostitució sent menors d'edat als seus països d'origen.

Ara veurem un testimoniatge d'Olga, una jove que va començar en la prostitució a Panamà sent hondurenya i menor d'edat, en aquest cas apareix l'intent de violació per part de l'home de la casa on treballava com a mainadera interna.

«A los diecisiete, me voy para Panamá y empiezo a ejercer la prostitución. Fui y volví tres veces. Seis meses era lo que estaba legalmente. Me voy a Panamá porque mi hermana ya estaba allá. Estuve trabajando cuidando una niña, llegó el papá y me quiso violar (intento de violación en la casa donde empezó a trabajar como niñera siendo menor de edad). Llegó la policía y la mujer me dio la culpa y al final no denuncié. Me busqué por otro lado y así me metí en prostitución. Al principio era por internet. Conocí a un muchacho, él me mandaba y me cobraba comisión y eso. Y ya después, empecé a tener una relación con él, y ya no me cobraba nada. Lo dejé con él y empecé a trabajar en la calle. Eso es más feo que trabajar en un piso» (Olga, 24 anys, Hondures. 2 anys a Espanya, sense papers).

En el següent fragment d'història de vida, Martina, sent menor d'edat, comença en prostitució, en aquest cas, en el seu relat no assenyala que fos induïda. És una dona transsexual argentina, 22 anys a Espanya i amb els permisos de residència:

«A los 12 años empecé con la prostitución. Me hice pasar por mayor de edad en bares de copes. De 6 de la tarde a 4 de la madrugada yo llegaba tarde y no decía la verdad. Mi madre después de la separación de mi padre limpiaba casas. Un día que llovía a cántaros le dije a mi madre que no se preocupara, que yo llevaría el dinero a casa, que no quería que limpiara más la mugre de otra gente» (Martina, 49 anys, Argentina. Dona transsexual)

En nombroses històries de vida s'han narrat situacions d'explotació sexual infantil on un adult induïa a una menor d'edat a la prostitució:

«Mi comadre yo no sabía que se prostituía, mi padre fue a conocer la casa, su madre era muy amiga de mi madre, de mis padres, y me permitió vivir ahí, y yo era muy feliz ahí hasta que descubrí que ella se prostituía. Me dijo: “¿Quieres hacer un trabajito?” y yo no. Yo siempre llegaba con mis libros, siempre estudiaba y cuando llegaba a casa estaba toda esa gente ahí. Yo no sabía ni quienes eran. Me decían la santa. Yo entraba e iba directa para mi habitación. Poco a poco me fueron invitando a bebida y me citaron que esté con un chico y así fue la primera vez. Yo lloré y lloré, y decía no, no, no. Me sentía un asco. Yo tenía 14 años» (Simone, 45 anys, Brasil)

Records de violacions, abusos i assetjaments sexuals

Un no pot entendre les trajectòries o històries de vida de les DSP entrevistades sense explorar totes les violències sexuals narrades i que sens dubte han constituït la vida d'aquestes dones. En els seus relats narren nombrosos episodis de violacions i abusos sexuals, principalment, d'homes en una posició de poder respecte a les entrevistades (familiars i coneguts adults i de major edat, padrastres, caps de treball, parelles, coneguts i *clients*, entre altres).

A continuació, en veurem exemples d'alguns relats de vida:

«Yo desde pequeña, porque yo de pequeña fui violada por un primo mío» (Simone, 45 anys, Brasil)

«No... uno... horrible, horrible... yo todavía me acuerdo de él (silencio). Mmmm... bueno y después también de la familia un tío, también, hmmm no sé porque yo (silencio) si... era también como a manosearlo a uno (silencio)...» (Luz Marina, 32 anys, Colòmbia)

«Iba creciendo muy guapa, seducción angelical. Mi entorno: amigos, curas, amigos de mi padre, me hacían chupársela, fue muy desagradable (...). A los 3 años tuve una pequeña introducción de pene por parte del vecino, se llamaba X, el mecánico. Mi padre lo invitó a un asado y no sabían que me pasaba, a mi me sangraba el culo y me decían quítate la mano de ahí. Yo no sabía expresarlo, no me metió todo el pene, pero si la cabeza, ya me había desvirgado» (Martina, 49 anys, Argentina. Dona transsexual)

«Con un tío. Porque una amiga del colegio me lo presentó. Me dijo vámonos de fiesta... Con un señor... Nos vamos a su casa. Estamos ahí de fiesta... Y claro fuimos y el tío proponiéndome dinero. En plan para acostarme con él. Yo tenía 15 años, pero yo ya había tenido relaciones ¿sabes? Con 15 años ya había tenido algo. Y nada... Y ese día, no. No pasó nada. Ese día, no. Pero luego ese señor me seguía llamando. Enamoradísimo de mí. Y yo claro, fui con el uniforme del colegio San José, imagínese. Él enamorado. Enamoradísimo de mí. Y yo era una niña. Y después llámame y llámame y llámame y llámame... Me regaló su móvil y todo. Guapísimo. Y nada... Luego ya como que a los

5 o 6 meses de conocerlo ya en verdad pues ya me acosté con él. Eso ya... Ahí ya... La primera vez. Y luego ya de ahí pues ya normal... Seguí estudiando y nunca más lo volví a hacer ni nada porque me arrepentí un montón, me sentí súper mal conmigo misma. Porque yo seguía distorsionada, pero yo no me acostaba con él. Yo como que siempre le daba largas ¿sabes? Y luego cuando me acosté con él me sentí fatal... bueno. Un rollo... Y nada del tema familiar ... En la casa faltaban cosas. De todo. Siempre ¿sabes? Y a mí me gustaba comprar, tener lo mío y a mi madre no me daba...» (Paola Andrea, 24 anys, Colòmbia. 19 anys a Espanya, arriba per reagrupació familiar. 4 anys en prostitució)

«En Brasil trabajé como auxiliar de cocina en una panadería, el panadero fue super desagradable porque como mujer yo era un poco guapa. Entonces yo trabajaba y llegaba por detrás, intentaba abusar de mi. Pero como era el trabajo no puse ni denuncia ni nada, pero sufría malos tratos, acoso... Yo llegaba y me abrazaba por detrás, tocaba mis tetas... Mi jefe. No lo denuncié» (Marcia, 28 anys, Brasil)

«Un primo mayor y un tío de mi papá me manoseaban. Pero a los dieciséis me desvirgué por mi cuenta, gracias a Dios. Y a los diecisiete años me violaron (pero considero que son cosas que ya pasaron). Era el novio de una prima mía, fue en un negocio. No lo denuncié, no quise. No fue mi culpa, yo no quería.» (Olga, 24 anys, Honduras. 2 anys a Espanya, sense papers)

En els següents fragments, Manuela, espanyola de 47 anys que va viure en la infància en diferents centres de protecció, relata episodis de maltractaments i abusos sexuals continuats en diferents moments de la seva vida, a vegades, tolerats i perpetrats per la seva pròpia família des dels 3 anys. Als 8 anys la seva mare, que també exercia la prostitució com a mitjà per a mantenir als seus 15 fills/es, la indueix a l'exercici de la prostitució:

«A lo primero muy bien porque eres pequeño, no te enteras de nada y bueno estamos viviendo con mis padres. Cuando tenía 3 años tuve un abuso sexual de un vecino. Me violó. Y nada pues yo le conté a mis padres lo que había pasado, tan pequeña y... Sí. Y le conté a mis padres que me había violado el vecino. Como éramos vecinos pues era, era... nada. Mi... teníamos algunas veces necesidades y mi madre me mandaba... pídele un poco de azúcar al vecino y tal. Y un día pues este señor me cogió y me dijo: “¿Quieres un juguete, quieres jugar?” Y claro, yo una niña tan pequeña, tan inocente pues... No entiendes estas cosas, entonces pues... me sacó sus partes y... A los ocho años empecé a ejercer la prostitución. Pues un fin de semana que me saco mi madre y... ahí me presento un amigo suyo que era un cliente. Mi madre ejercía la prostitución. Mi padre no sabía que mi madre ejercía porque lo hacía para mantenernos, para que no estuviéramos en el centro y... Y nada y ese día pues decidió presentarme un cliente suyo y... Y le ofreció bastante dinero a mi madre porque es verdad que estábamos muy necesitados. Entonces pues yo... mi madre me obligó a seguir con este cliente de ella y bueno... Otro abuso, otro abuso que viví en mi vida... Esto también se quedó muy marcado conmigo. Y a partir de ahí era todos los fines de semana quedaba mi madre con este señor... Era un abuso constante, constante, constante y esto se ha quedado muy marcado en mi vida hasta que llegué a ejercer la prostitución. Porque mi madre... cuando mi padre se murió, mi madre ya empezó ahí a aprovecharse de mí y me pegaba, era un maltrato psicológico... Con mi madre a pesar de que me obligaba a ejercer la prostitución y era así hasta que no traía dinero a casa pues no podía volver» (Manuela, 47 anys, Espanya)

Manuela relata com es va quedar embarassada d'un *client*. Així mateix, destaca com la seva germana es trobava en la seva mateixa situació i era explotada sexualment per la seva mare:

«Mis hermanos no sabían nada. Yo... hasta que bueno, hasta que a mi hermana mi madre la obligó a meterse a la prostitución... En cambio aparte de mí, a ella le gustaba lo que hacía porque ella se alegraba de ayudar a mi madre, pero en realidad lo que hacíamos no era bueno para nosotras. Ella se lo tomaba como un trabajo y yo pues... la verdad es que no. La verdad es que no porque mucha gente dice que esto es una forma de salir adelante, pero yo no, es una cosa que siempre voy a tener una marca en mí y es muy difícil, muy difícil cuando necesitas dinero. Es muy difícil salir de la prostitución. Me ofrecía a algunos que veía que pagaban bien y entonces ahí es donde mi madre me... me tenía trabajando como casi cuatro, cinco horas. Y quédate aquí y cuando venga este señor tal, y así era así» (Manuela)

A més, conta com li han influït aquests abusos en la seva vida:

«Me han marcado mucho desde mi infancia hasta ahora... ha sido marcar, marcar, marcar y... hasta que la verdad he empezado a tener un... empecé a dejar la prostitución. Y partir de ahí me fueron muy bien las cosas y fui adelante yo sola, sola, sola». I destaca l'alt grau de solitud amb el qual va viure cadascuna de les violències rebudes des de la infància: «Y cada vez que llegaba a mi casa era ducharme, lavarme y... y refugiarme en... o en música, refugiarme en escribir, refugiarme en querer contarle a mis amigos, pero no poder decir estas cosas porque... porque no lo hubiesen comprendido. Y ya te digo que ha sido una vida que no se la deseo a nadie. A nadie. Es que no sé por qué una madre puede hacer esto con una hija. Y yo la verdad es nunca lo he entendido porque mi madre me ha obligado a hacer estas cosas, pero... y mis hijos, nunca les he negado yo que he ejercido la prostitución, nunca, desde que han tenido edad mis hijos para comprender...» (Manuela)

Posteriorment, exposa com les dures situacions viscudes i l'estigma que aquestes comporten li han dificultat l'accés a relacions saludables. En el següent fragment, la protagonista que està contant la seva història explica la manera en la qual els esdeveniments traumàtics que li han anat ocorrent han marcat la resta de les seves relacions interpersonals, sobretot íntimes. Explica com, quan ha compartit les seves preocupacions i realitats viscudes, ha estat rebutjada. L'entrevistada destaca que aquestes situacions, prolongades i repetides en el temps, li han generat un profund sentiment de solitud i angoixa al llarg de la seva vida:

«Yo la verdad le conté todo a este chico, le dije que ejercía la prostitución, que mi madre... Creo que es el único chico que se entero que mi madre me obligaba a ejercer la prostitución. (...) sí, me animo a denunciar pero yo no quería denunciarla porque quieras o no es mi madre y no vas a querer denunciar a tu propia madre porque se va a quedar la familia sola. (...) Claro, y él dice perdona, pero este hijo no es mío. Y nada, a través de qué... bueno, él no me quería dejar porque estaba embarazada sino por lo que le habían contado de mi vida. Él me dejó por eso, porque yo le había contado lo que me obligaba a hacer mi madre. Y nada... El chico a veces me llamaba y me preguntaba que cómo estaba y si mi madre me pega o no me pega, qué en qué estaba trabajando, que me quería ver y que me quería dar dinero para no ir a trabajar. Así...» (Manuela)

Violències masclistes extremes al llarg del cicle de les trajectòries vitals

S'han evidenciat situacions de violència i maltractament extrems al llarg del cicle de vida d'aquestes dones. A continuació, en veurem alguns exemples:

«La maltratava siempre (a la madre). Era un obsesivo celoso muy machista. Sufrimos bastante. Pero no pudimos hacer nada porque teníamos miedo de que nos pegara a nosotros. Pero a nosotros no nos tocaba nunca, pero a ella sí. No pudimos hacer nada, ni policía ni nada, porque antes no existía protección como existe ahora. Venía la policía pero no podía hacer nada. Lo metían al calabozo pero al día siguiente seguía igual, esa es la hipocresía. Y creo que sigue todavía igual aquí...» (Irina, 49 anys, Rússia)

«Vivo en un piso compartido con mi ex pareja pero no es la pareja que me ha roto los dos pies. A este lo conozco al salir del hospital y justo estaba en una casa en prostitución porque no tenía donde ir y el me ha sacado» (Simone, 45 anys, Brasil)

Violències masclistes extremes en les vides de les seves mares i exposició a aquestes situacions d'abusos i maltractaments des de la infància

Però a més, la violència masclista també cap a les seves mares està molt present a les entrevistes, independentment del lloc d'origen o de l'estatus socioeconòmic i cultural, tot plegat estretament lligat a consums de substàncies i addiccions.

Vegem un exemple d'una protagonista colombiana, Sandra Milena de 21 anys, 2 anys en prostitució:

«La última pelea que ellos tuvieron. Yo le pegué con un tenedor aquí (señala el costado de su tripa. Se refiere a su padre) Porque estaba ahorcando a mi mamá con un “mancahullo”... Se daban horrible, horrible amor, una cosa de locos. La última mi mamá hasta le enterró una puñalada en los pies... Ai si, pues era muy horrible eso. Mi papá era muy, muy... ¡perro! Salía con las vecinas, se iba. Imagínese, un 31 de diciembre, mi mamá le dio la plata para que se fuese a comprar la carne, para asar, y nunca volvió. Volvió, pero como a los 5 meses. ¿Se puede creer eso? Sí, sí, mi mamá sufrió mucho con el amor... Aiiii, si era» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

«Pero como mi mamá decía que una se tenía que casar y que el matrimonio era para toda la vida... Mi mamá siempre dijo que el matrimonio es para toda la vida y entonces luego me volví a quedar embarazada del bebé que él me hizo abortar y seguí sufriendo, sufriendo.. “Por eso se fue mamá de acá, porque tú le pegabas...”» (Majo, 56 anys, Colòmbia)

[Maltractament del pare a la mare. Pare consumidor] *«Si, mi padre estuvo con mi mamá hasta mis 6 años, pero era consumidor de cocaína y de tragos entonces mi mamá le dejó porque la maltratava. Madre asume la crianza y ya, solo se que mi mamá siguió respondiendo por nosotros, somos 3 hermanos (...) Por eso mi mamá decidió dejarlo. Siempre llegaba borracho y la maltratava»* (Ana Sofía, 23 anys, Colòmbia. 11 mesos a Espanya i 1 mes i mig en prostitució en pis-club)

Sandra Milena exposa la violència viscuda en la parella als 12 anys:

«A los 12, fue que yo conocí ya a este muchacho. (...) Lo pasé mal, porque, ¿al principio todo estaba bien no? Al principio sí, pero después ya todo horrible... El infierno que yo pasé, ya alrededor de los 14 o 15 años, pues... buscaba la posibilidad de salirme mi hija, pero no pude, porque ese hombre no me dejó. Hasta que me pasó lo que me pasó. Ahí sí, porque ahí ya la policía... Porque yo era muy niña cuando me pasó eso, y del mismo hospital le dieron una captura a él» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

Algunes mares, germanes, ties i cosines, sobretot en els relats de les persones colombianes entrevistades, també estan en prostitució.

«No solamente era con uno, era con otro, otro, otro... Y yo se lo decía a mi mamá que todo lo hacía como por... Mi mamá trabaja (en prostitución). Cuando nos fuimos a vivir a la casa de la abuela, mi mamá de pronto para que mi abuela no nos echara... Nadie trabajaba... Y si salía con un hombre de pronto era por traer dinero a la casa» (Isabella, 39 anys, Colòmbia)

Pares i parelles masclistes, gelosos i controladors

Algunes dones exposen les dificultats que tenen per a contar experiències viscudes de maltractaments. Així mateix, en alguns dels relats, les dones vinculen la llibertat, l'autonomia i el benestar amb el fet de no tenir parella després de les experiències viscudes. A continuació, rescatem alguns dels testimonis:

«Sí estoy ahora con él y es muy celoso y tuvimos problemas. Todo el mundo aquí ya lo sabe y al final los hombres son demasiados celosos, me quieren controlar la vida; lo que hago lo que no hago. Se ponen celosos de mis amigas, de cuando recibo visitas. El padre de mi hijo, con el que me casé, el primero en Brasil, era celosísimo. No aceptaba ni a mi familia en casa. Sí. Sólo podía venir mi familia cuando él estaba en casa, sino era muy celoso. Y yo era más joven que él. Él es 17 años mayor que yo. Tuve mi primera hija con 13 años. Con 13 me embaracé y con 14 la tuve. Mi segundo hijo fue con 23. Ahora mi hijo va a hacer 22 años, mi hija 28 años. Ya tengo tres nietos por parte de mi hija. Mi hijo estudia en la Universidad para juez en Brasil, pero lo que me ha pasado es que mi ex, el que me ha hecho esto, me ayudaba a pagar la universidad, porque en Brasil nunca ha ido a un colegio público, entonces no tiene Universidad pública. Entonces yo lo pagaba. Entonces estuve cuatro meses en el hospital, con los dos pies rotos fatal, sin trabajar, sin nada, sin que nadie me ayudase, y me quedé debiendo la Universidad, pero estoy segura de que lo va a conseguir porque es su sueño, el derecho. Por su padre, también por eso. Porque le mataron a su padre cuando él tenía tres años. Vivo en un piso compartido con mi ex pareja pero no es la pareja que me ha roto los dos pies. A este lo conozco al salir del hospital y justo estaba en una casa en prostitución porque no tenía donde ir y el me ha sacado» (Simone, 45 anys, Brasil)

«Con Paco [nom fictici d'ex client], es que Paco y yo en verdad nunca hemos sido pareja, pareja. Siempre hemos hecho camilla, pero después de todo yo nunca tuve nada serio con él. Siempre iba como pasando el rato porque a mí no me gusta... Yo no soy de esa típica latina, como mi madre. Yo lo que no quiero es seguir el prototipo de mi madre. De estar ahí. De la típica mujer... A parte de que el hombre es muy machista. Muy machista, también. Y me quería coger como ya de mujer. Y tenerme ahí en la

casa encerrada como que no podía ni salir. No podía ser guapa, ni nada. Y yo le dije, bueno, si vas a estar conmigo primero de todas esas cositas me las vas quitando de ahí porque no. Le dije no y no. Y luego como no le iba bien... Luego decía... Como no le iba bien... Tú en tu casa y yo en la mía... Cada uno con lo suyo... ¡Nos vemos, guay! Sí, a lo mejor relación, pero por eso te digo... Que no. Yo lo mandé a su casa y le dije: Alquílese una habitación y viva tranquilo que yo vivo en mi casa tranquila sin que me esté perturbando. Para que no sea tan tóxico ¿sabes? Yo le dije... Ya teníamos problemas y todo... Y nada... Y él hacía su vida. Yo a él lo conocí trabajando de encargada en un puticlub (ríe) (Paola Andrea, 24 anys, Colòmbia)

Así colaboro a mi familia, y si yo quiero darme un gustico me lo doy sin pedirle un permiso a nadie, si yo quiero ponerme una shores, una falda» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

Estratègies de supervivència

Estratègies de supervivència en les seves trajectòries vitals

Podem observar diferents estratègies de supervivència seguides per les protagonistes d'aquest estudi:

- a) Fugides de casa o escapades de llars amb molta violència com a estratègia de supervivència.

«Con 14 años me he fugado de casa. Ya que quería tener mi propia familia. Tuve mis dos hijas. Y la primera vez que me pegó, lo dejé. Empecé a trabajar y mi madre y mis hermanos cuidaban de las niñas» (Juliana, 39 anys, Brasil. 14 anys a Espanya en situació administrativa irregular)

- b) Aparellaments o casaments primerencs abans dels 18 anys com a estratègies de supervivència.

Ana Sofía se'n va de casa quan té 16 anys a causa de la situació d'abús, maltractament i pobresa:

«Yo me fui como a los 16 años de la casa... (...) Me fui a la casa del papá de mi hija, errores que uno comete en la vida, a los 14 años nos hicimos novios y estuvimos juntos 6 años. Pero metí la pata, le di el peor papá que puede tener en la vida. Pero yo creo que fue queriendo salir de mi mama... Ya que me voy metámonos con el primero que me encuentre...» (Ana Sofía, 23 anys, Colòmbia)

Continua explicant Ana Sofía un fet habitual en els testimoniatges d'aquestes dones: l'abandonament de les responsabilitats parentals per part dels homes:

«Cuando tuve la niña él conoció amistades que no... consumidoras. Entonces empezó a consumir heroína, en Colombia es lo que los tira a la calle. Y ya, mi niña acababa de nacer. Nunca se hizo responsable de ella...» (Ana Sofía)

c) Embarassos adolescents o precoços.

Manuela narra l'experiència d'estar embarassada als 16 d'un *client* de la seva mare.

«Sí, sí. Estaba emocionada con 16 años, imaginar que estaba embarazada y...me encantó saber que estaba embarazada, saber que llevaba algo dentro de mi (...) Que me va a dar fuerzas para salir adelante. No tenía miedo porque... porque con todos los paños que me ha dado esta vida creo que he sido capaz de... de sacar a mis hijos adelante. Y lo he hecho. Y lo he hecho» (Manuela, 47 anys, Espanya. víctima de maltractament i d'abusos sexuals continuats al llarg de la seva vida des dels 3 anys)

El fet d'estar embarassada, per a ella, suposa tenir un motiu per a seguir endavant i viure: *«Me vi una chica muy fuerte»* (Manuela).

La major part de les dones que es queden embarassades assumeixen la criança i cures en solitud (les parelles o bé acaben desapareixent o bé són maltractadores durant el període d'embaràs), el que dificulta poder continuar amb els estudis o trobar un millor treball en tenir dificultats per a conciliar la vida personal i professional.

d) El projecte migratori com a estratègia de supervivència i anhel de llibertat.

Joy explica com una amiga li comenta la possibilitat d'anar a Europa i decideix fer el viatge. Moltes busquen la llibertat que no tenen ni a les seves cases, ni en la societat on els ha tocat néixer.

«Me decido a ir, bueno... Tenía una amiga que bueno siempre le va bien. Le conozco es mi amiga y entonces, las amigas hablan y desde ahí empieza a hablar de viaje y todo esto. Y tengo interés en esto, pensé me voy y tengo un buen trabajo, y voy a ser libre de todo. Sí, me agobiaba y angustiaba todo. Un hijo tiene su propio mundo. Antes de tenerlo me asustaba y cuando lo tienes cambia (...) Bueno también, me hace pensar que si viajo puedo tener la vida que quiero, tener un poco dinero y darle buena vida a mi hijo. Todas estas fantasías» (Joy, 42 anys, Nigèria. Dos fills, 19 anys a Espanya. Víctima de tracta)

Amb 19 anys, Patience vol fugir de maltractaments de la segona dona del seu pare i de la situació de pobresa amb l'esperança de millorar la seva vida i la de la seva família.

«Y si no nos daba no podíamos pedir. Teníamos que dormir así. Y yo le dije a mi hermano: Mira, yo escucho que la gente se va a Europa con patera. A mi me interesa. Yo quiero ir. Pero ese poco de dinero me iba bien a mi porque era pequeña. Luego, antes de llegar a casa compraba cacahuets y mi hermano comía eso. Como yo quería ir a la escuela mi padre no... Su mujer decía: "No, deja a esos niños". Solo pensaba en sus hijos, los que tenía con mi padre. Por eso, como yo escuchaba que la gente se iba a Europa con patera yo quería irme. Mi hermano me decía que no me fuera, que me iba a morir. Yo le dije que no me iba a morir y que si me moría vale y si no me moría gracias a Dios. Y con esa gente caminé mucho, un año. Ellos pensaban que yo estaba muerta porque no sabían cómo estaba yo, dónde estaba, si estaba bien o si estaba mal. No sabían nada» (Patience, 39 anys, Nigèria. 19 anys a Espanya, als 4 anys aconsegueix regularitzar la seva situació)

Moltes víctimes de violència masclista per part de les seves parelles, en situació de desesperació, per a defensar la seva vida i la dels seus fills/es i família, fugen del seu país i emprenen processos migratoris. Vegem alguns exemples:

Sandra Milena fugí cap a Espanya de la seva exparella violenta (ell pres i 15 anys major que ella).

«Yo tenía 15 y él tenía 28 (años). Sí, me lleva casi 15 años. Si amor, a mí la gente me decía, cuando ya pasó lo que pasó, pues me decían que hablase, que me arrimara, porque yo no podía tener ni amigos, ai no... Me decían que a mí qué es qué me pasaba, que, porque me veía tan feo, que no me deprimiera. ¿Pero mi mamá cuando ya estuvo allí pues se dió cuenta no? Y ya cuando... paso pues aquello, pues que, él era quien me mantenía y yo le colaboraba a mi mamá con platica... Entonces... Me pasó eso, que ya no podía quedarme por allá. Que... Ya me vine acá, me quedé donde un primo y ya, el mesecito que él me recibió ya, ya estaba necesitada, pues usted sabe que uno nunca sabe... Porque yo no podía quedarme allá, él estaba en la cárcel y podía mandarme alguien o algo, nunca se sabe...» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

Majo, colombiana de 56 anys, parla d'un període difícil en la seva vida i de com surt d'una relació violenta i ha de fugir del seu país:

«Bueno cuando mi hija tenía 16 años tomé la decisión de separarme (de un hombre maltratador; 16 años de maltrato). Fue durísimo. La separación fue dura porque hacía mucho tiempo que convivía con este hombre y fuera de eso el mes que yo me separé se murió mi padre... Porque mi padre para mi era un apoyo. Fue duro, fue duro... Pero me ayudaron a salir adelante, mis hijos ya grandecitos... Pero ahí fue donde me conocí con este hombre y eso fue otro motivo por el que yo me tuve que ausentar de mi país. Ese hombre alcohólico... Tuve que empezar de 0... Pero nosotros teníamos una casa y la vendimos y cometí un error tan grande... Mis hijos se quedaron con él. Yo me quedé sola» (Majo, 56 anys, Colòmbia)

Quan arriba a Espanya cuida a gent gran durant 7 mesos. Després queda sense feina:

«Estuve 7 meses. Y [una de les persones que cuidava] se murió y entonces [el fill] tomó la decisión de llevar a la otra a una residencia. Entonces me quedé sin trabajo» (Majo)

Una compatriota li proposa la prostitució quan aquesta li comenta que no té papers ni feina:

«Sin trabajo, sin nada. Yo iba a un bar, me sentaba, me tomaba un café y un día cualquiera conocí a una muchacha también de Medellín que se estaba tomando una caña como dicen por acá. Y me dijo: “Ven cuéntame, ¿y tú qué haces?”. Yo en este momento estoy sin empleo porque cuidaba a unas abuelitas... Y me dijo: “¿Tienes papeles?”. No, y me dijo: “Pues entonces aquí no hay de otra si no es esto”...» (Majo)

Per altra banda, les narratives mostren una percepció que la vida és millor aquí que als seus països d'origen:

«En Marruecos nunca he visto dinero en mi mano (ríe). Aquí al menos cuando trabajaba en la calle sabía que había dinero y después cuando trabajé en el trabajo de verdad, limpiando, estaba bien. Y vivo mejor que antes» (Amina, 47 anys, Marroc)

Processos migratoris

Procés migratori a Europa: Necessitat econòmica o financera, canvi o millora de vida, fugida d'una parella, família o comunitat o societat violenta

En l'actualitat, la bretxa entre països rics i pobres posseeix dimensions perverses. Vivim en societats globalitzades on l'augment del flux migratori cap als països considerats rics és una realitat. Mentre gran part del planeta viu amb menys d'un dòlar al dia, una minoria posseeix la majoria de la riquesa. S'ha constatat que els processos migratoris són presents en moltes de les trajectòries analitzades, no solament com a estratègia individual sinó col·lectiva o familiar. Els motius són variats i com sempre diem depèn de la situació personal de les dones. No obstant això, hem destacat la necessitat econòmica i financera (pagament de deutes seus o familiars contrets en el país d'origen), el canvi de vida o també la fugida d'una relació tòxica i violenta o d'un passat traumàtic. També s'han identificat com a principals motius les inestabilitats polítiques, socials i econòmiques dels països d'origen, on la fugida és l'única manera d'escapar d'una societat violenta.

«Mi hermano estaba en Barcelona y yo tenía como ya la idea de venirme para acá. Siempre tuve problemas con el padre de mis hijos. Me amenazaba o cosas así. Entonces era duro» (Mercedes, 44 anys, República Dominicana. Passa per un procés de fugida d'una parella violenta i agressora).

«Fueron acosados por deudas recibiendo amenazas de muerte y temiendo por su vida mi mamá tuvo una crisis muy fuerte, estuvo en el psiquiátrico por meterse en deudas con los pagadores. La empezaron a amenazar... y no sabíamos hasta donde estaba metida porque nunca contaba... Entonces cuando mi mamá cayó en el psiquiátrico yo me quedé sin trabajo, tenía que pagar arriendo, tenía que pagar un jardín, eran demasiadas cosas y empezamos a ver que las deudas de mi mamá eran como de 8 o 12 millones, ya no recuerdo. Nos llegaron amenazas, que iban a matar a mi hija, que me iban a matar a mi y de ahí viene la oferta de las supuestas amigas. Una amiga que ya vivía aquí... amiga de la familia, pero que no sabíamos en qué trabajaba. Solo llegaba con plata, ya está. Y ella es la que sin que nadie supiera me dice: "Si quiere nos vamos, yo le consigo el pasaje... Si se quiere quedar ganará muy bien y sino por lo menos entra a Europa". Yo decía bueno pago el pasaje y me salgo. Aquí tenía conocidos, tenía una ex pareja mía que es con quien estoy en estos momentos. Y la mamá de él también es una conocida que me lo planteó, me decía que aquí no iba a estar sola. [Entrevistadora: ¿Crees que tu suegra sabía que ibas a hacer prostitución?] Si claro» (Ana Sofía, 20 anys, Colòmbia)⁵

⁵ Sembla ser, per altres relats similars, que a Colòmbia la prostitució és una cosa estesa i present a nivell familiar i comunitari, tal com s'ha vist al llarg de les diferents entrevistes analitzades

Ana Paula, en el 2006, ve a Espanya a través d'una amistat i assumeix tots els costos amb el treball previ que va tenir.

«Llegué a Madrid y cogí el billete directamente a Mallorca y fuimos a casa de una amiga del chico que me ha traído, del hijo de la mujer de Brasil. Y la misma noche que llegamos dijo: “Vamos a un pub”. La amiga de él: “Yo lo conozco y está muy bien, es de un marroquí”. (...) Un chico muy majo y esa noche tomamos cervezas, yo nunca fui de tomar mucha cerveza, lo normal. Y me miraban raro... porque no sabían como yo era, seguramente sabían que era un gay y os digo la verdad, los marroquíes con los gays... Nunca me han maltratado aquí, pero me miraban así... Y el jefe malo conocía a la chica, llegó a la mesa, se sentó y dijo mi amiga: “Mira te lo presento, llegó hoy de Brasil, por si hay algún trabajito llámalo...”. Él me conoció esa noche. “Llamalo que sabe de muchas cosas, de hostelería... Y tiene muchas ganas de aprender” y me empezó a preguntar y a hablar y me dijo: “Mañana empiezas a trabajar”. Y yo pensaba: que suerte, llego a España y voy a empezar a trabajar» (Ana Paula, 47 anys, Brasil. Identitat no binària, bisexual)

Vegem un altre exemple: una amiga li conta a Joy que hi ha un home que porta noies a Europa. Als següents fragment Joy explica com va ser enganada. Es veu un cas clar de tràfic amb finalitats d'explotació sexual en què l'engany va ser present. Quan arriba a Espanya ha de pagar-ho tot:

«Ella empieza a hablar sobre un hombre que lleva chicas y tienen luego dinero. Lo que cuenta ella es que aquí hay trabajo, un cambio de vida, y me dice que yo puedo hacer mi vida y vivir la vida que tú quieres. Me decía que la vida aquí es fácil y que el dinero aquí se recoge en los árboles. Y yo dije si es así, entonces me voy. Bueno, y nos vamos y ya está» (Joy, 42 anys, Nigèria)

«Oh, haciendo... ellos no te lo dicen. Porque si ellos me lo dicen lo que voy a hacer yo no me muevo de mi país. No me iría nunca, nunca... es que ellos no entran en detalles solo te explican lo que es de aquí. Ellos te dicen lo que tú quieres oír, no te van a decir que la vida es difícil, los papeles, no te lo dicen. Seguramente, lo que ellos quieren es que para poder llevarte te dicen lo que tú quieres oír (...) pues que cuando llegas aquí tienes que pagar todo con intereses abusivos» (Joy)

«No tardamos mucho, porque los que tienen dinero lo hacen rápido. Y sinó tienes, lo hacen más lento y con conexiones. Porque yo llegué a Tenerife y tenía mi pasaporte. Desde el puerto de Moroco hasta Tenerife viajamos en avión hasta Moroco y empezamos a caminar. Y también, cogemos a otros pasajeros. Y cuando llegamos vamos caminando. Vamos, vamos y llegamos. Bueno, no puedes decir que tienes miedo, tienes que cruzar y pasar. Hay algunos que tienen suerte y otros que no. Unas 24 horas en el agua (sin saber nadar). Pero hay personas que hacen dos o tres días... (...) ¡Qué ruta! olvídale en coche. Es que el pasaporte que yo uso de Tenerife aquí, no es mío. No tenía miedo que me pillaran porque ya estoy comiendo (ríe) eh, bueno... es que alguien me ha contactado para dejarme el pasaporte para llegar hasta aquí. Y luego me han hecho uno en Palma. Pero yo tenía algo en Tenerife. Como yo no querer... A ver, ellos no te van a dar el pasaporte porque se lo quedan ellos hasta que pagues. Y yo tenía que buscar otra alternativa para irme y me voy» (Joy)

Hem vist en els seus discursos com canvien de país, de ciutat o de territori fugint de parelles o exparelles agressores o de situacions de violència.

«Cada vez que voy saliendo de un sitio es por romper con las parejas. La cuestión de la movilidad por toda España es culpa de los hombres. Porque estando en la misma ciudad, sabiendo donde está y que en cualquier momento te puede encontrar, aunque tú quieras cambiar la cabeza, el chip... Entonces como no tengo mi propia casa, mi casa es mi país. Entonces tuve que cambiar de ciudad. Porque con la otra pareja pasó lo mismo» (Irina, 49 anys, Rússia)

Viatge i ruta migratòria

Les dones descriuen el viatge migratori habitual amb avió en aeroports internacionals a Europa; concretament a Espanya: a Madrid, Barcelona i Tenerife. També descriuen llargs i perillosos trajectes per a arribar al lloc desitjat. A partir d'aquí es van movent per la Península, en funció de les oportunitats que els vagin sorgint o les xarxes familiars i de compatriotes que tinguin.

«Primero viajo a Italia, a Portugal, luego a España y me recogió mi tía. Yo venía con mi primo y ella nos recogió a los dos» (Yanet, 21 anys, Cuba. Sense permís de treball)

En el cas de les dones entrevistades nigerianes, totes parlen d'una ruta perillosa. De Nigèria al Marroc, a peu i en camió després, i, depenent dels casos, en pastera o barca, o amb avió des del Marroc.

Patience, dona nigeriana de 39 anys, explica la ruta migratòria perillosa que va seguir:

«Camión y a pie. Veinticuatro horas caminando. A veces decían vamos a caminar ahora por tres días. Tres días y caminan tres días sin parar. Y cuando llegas a ese sitio dicen bueno, ahora vamos con el camión. Pero la verdad eso no es bueno. La gente no sabe lo que va ha hacer. Eso de verdad no es bueno» (Patience, 39 anys, Nigèria)

Parla de com n'és, de perillós, fer el que ella va fer en termes de seguretat, però que ella va tenir sort:

«Porque es muy malo. Yo sabía que era malo, yo he tenido suerte y he pasado bien, tú no sabes que puedes tener suerte y a lo mejor la pasas mal. Por eso yo siempre le digo a la gente eso no se hace. Pero la gente me dice tú pasaste igual allí y yo bueno sí, pero yo he tenido suerte eso no es obligatorio que tú puedas tener suerte igual. (...) Se muere mucha gente, mucha, mucha, mucha gente. Mucha gente se murió y mucha gente se perdió y no sabe dónde está. El hijo de la hermana de mi padre, su hija, ella vive en Málaga. Ella ha mandado a su hermano al desierto y yo le digo: ¿Tú lo vas a mandar a él al desierto? Y ella dice: "Sí, yo he pasado igual". Y yo le digo: No, eso no se hace, tú has tenido suerte y a lo mejor no vas a tener suerte. Y cuando manda a ese hombre al desierto son once personas y hasta ahora no se sabe dónde están. Mucha gente perdía la vida en esa carretera, eso no es buena cosa. A veces se pierden en el desierto, la gente se pierde en el desierto, no saben por donde pasar, no saben ir derecho, no saben dónde van y se pierden. Si te pierdes en el desierto vas a morir sin comida sin agua sin nada. Vas a entrar al boat tú tienes que saber 50%. Cuando vas a entrar...

Tú has visto la playa, no es un juego, está muy grande. No sabes dónde comienza y el final (sin saber nadar). Porque cuando tú estás en Moroco, tú no puedes volver. Tú no puedes volver. A lo mejor se meten en el boat, si pasa bien... Si vas a entrar en el boat tienes que saber que a lo mejor dentro de veinticuatro horas no tienes más vida. Es así, pero lo que pasa es que gracias a Dios eso... ya no más. Gracias, gracias a Dios porque la gente no escucha. Bueno, yo entiendo que es la situación, pero a veces hay que mirar la vida. Por ejemplo, la persona que no tiene nada para comer día tras día, pasa mal, no vas a pasar bien» (Patience).

Perillositat en el viatge i enfrontar-se a la mort: *«En el boat. Es ahí que entra él, porque los dos no entrabamos el mismo día. Él decirme tú tienes que ir primero, sí... En el boat son 150 mil personas y del boat se cayó al agua y ninguna persona lo vió. El boat se cayó y todo el mundo se murió, en ese boat no tiene nada. Como gente 150 personas van a entrar en eso, no.. Es muy duro, pero gracias a Dios todo eso está parado» (Patience).*

Préstecs per a venir a Espanya (amistats o compatriotes)

Luz Marina, colombiana, 32 anys, 8 anys en prostitució (pisos i club) a Colòmbia i 1 any a Palma:

«No, no, no...él me los prestó y ya Y el sí distinguía... El señor del club a donde yo vine a trabajar es conocido de él... Y él me dijo a mí que hablar con él para ver si me daba trabajo y me dijo sí que si usted viene.... Él me daba trabajo, pero yo no presto pasaje, ni nada... entonces ya mi amigo me hizo el favor a mí, de prestarme para mi pasaje» (Luz Marina, 32 anys, Colòmbia)

Procés migratori de supervivència i de mobilitat laboral

Moltes de les dones abans d'arribar a Palma estan en altres ciutats de la Península o fins i tot en ciutats europees i es van movent en funció d'oportunitats o ocupacions laborals o de supervivència, així com per les xarxes d'amistats, compatriotes o familiars que tinguin.

La mobilitat laboral i també en prostitució és una realitat que apareix representada en els seus discursos:

«Iba haciendo plaza iba desde Madrid a aquí, o Ibiza haciendo plaza y volvía a Madrid. Entonces la conocí a ella en Palma y cuando vine tenía plaza en su casa y ya me quedé con ella alquilando una habitación. (...) Antes sí, antes donde ejercía vivía, de plaza. Pero después vivía aparte y ejercía aparte» (Irina, 49 anys, Rússia)

Veurem a continuació un relat d'un retorn a Palma motivat per la crisi econòmica i la pèrdua d'ocupacions formals o informals i les dificultats econòmiques derivades:

«Porque empezó la crisis y perdí la carpintería. El dueño ya no podía más, fui perdiendo el pub (...)ya no había movimiento. Y volví a Palma donde estaba la chica que conocí aquí y le llamé. Y llegué y me quedé sin butano, no sabía qué hacer, cocinaba en microondas... Conocí a travestis que hacían la calle, conocí a Susana [amiga trans] que dormía en la calle y bueno, a mi me ha ayudado bastante. Tenía dificultades, no tenía dinero, solamente me daba la vivienda, a veces me daba 5 o 10€ y qué hacía con eso...»

Yo solamente tenía la casa ahí, no trabajaba en la Puerta de San Antonio, estaba en la casa, aburrido sin saber qué hacer. Las chicas y los travestis me decían tú tienes que venir, ponerte con nosotros, [Susana] decía que no era operada y trabajaba mucho... Y pasó un día la dueña de mi casa y dije vale vamos a intentar hacer algo. Fuimos y me compré una peluquita, me maquillé, me puse chulo con zapatos... Y en esta noche ya estaba transformada en la avenida. Y cuando bajé la escalera, ay, no sabía ni caminar bien. Las chicas me enseñaron, poco a poco. Hay un chiquito mirándome y yo le miraba, pero dónde me ponía yo... Y me ponía loca, toda transformada, pero guapísima, maquillada con peluca... Y bueno vino y habló conmigo... Y dice: "¿Cuánto?" y digo 30€ y fuimos. Ay casi me morí, no tenía costumbre. Bueno, como decían las chicas, has hecho el primero» (Ana Paula, 47 anys, Brasil. Identitat no binària, bisexual)

Globalització i empreses transnacionals: condicions d'abús i explotació als països d'origen

En els discursos s'aprecia la menció de diverses empreses transnacionals on elles, les seves famílies o parelles treballaven en condicions precàries, d'abús i explotació.

«Todo difícil, porque mis hermanos desde que me acuerdo trabajaban toda la semana y le pagaban 5€ a cada uno a la semana. Esto que te cuento ahora es de hace 40 años... Ahora ya pagan un poco más. Pero ahora no hay trabajo en Marruecos...» (Amina, 47 anys, Marroc. Des del 2009 a Espanya)

Les fàbriques transnacionals, que paguen una misèria i exploten la mà d'obra femenina, afecten a la família d'Amina. La mare passa per dificultats econòmiques, per això, ella s'ha de posar a treballar sent menor d'edat:

«Y además no solamente por la ropa, he visto a mi madre sufrir, los libros... Un ejemplo era la ropa... Mi madre sufría para pagar los libros y yo fui a ayudarla a trabajar de costurera, en una fábrica» (Amina)

Experiències de racisme

Racisme i estigma experimentat dins i fora dels ambients de prostitució

Les PSP migrades entrevistades expliquen com, a vegades i per determinades persones, han estat vulnerades en ser estigmatitzades i discriminades en i per la societat d'acollida. De la mateixa manera, les dones autòctones també relaten episodis de discriminació, estigmatització i vulneració dels seus drets i deures com a ciutadanes.

«En prostitución también muchísimo racismo. Siempre hay racismo. Hasta la forma en que te tratan los dueños hasta los clientes, no voy a hablar de todos porque he encontrado clientes que son un sol que no se por qué van a sitios así que tienen buena mujer y todo, pero bueno. Y luego hay otros que te tratan fatal por ser brasileña (...) Llegas aquí y eres una inmigrante, una puta. Poca gente te trata como persona normal, como si fueses una persona. Yo he llorado mucho por eso, porque para ellos eres puta. (Estigma, racismo)... Sí, que te traten como la puta esa. Eso duele muchísimo (sigue el llanto de vez en cuando, entrecortado). Nos han dicho muchas veces puta brasileña de mierda que viene aquí a robarnos el trabajo. Muertos de hambre, iros a vuestro país que solo venís aquí a coger el dinero y enviarlo a vuestro país. Eso sí lo he escuchado. El otro día en el supermercado una señora» (Simone, 45 anys, Brasil. 15 anys a Espanya amb permís de residència)

«A la otra sólo fue porque le di al pasar, sin querer, y no veas. Cómo me trataron. Hay racismo en España la verdad. Que si eres una guarra, que si no sé qué» (Mercedes, 44 anys, República Dominicana)

«Por ser latina. La del banco, por ejemplo, que nos trataron como si fuésemos tontas» (Marcia, 28 anys, Brasil).

Experiències laborals d'exploació i situacions socioeconòmiques precàries

Exploació laboral en la societat d'acollida (sense papers i amb papers)

En les entrevistes analitzades s'han trobat nombroses situacions i experiències d'exploació laboral tant en la societat d'origen com en la d'acollida, tant en dones en situació administrativa regularitzada com no regularitzada.

És habitual escoltar a les dones protagonistes que venen d'interne (moltes en condicions d'abús o explotació econòmica, però també sexual). Recordem com les dones en l'àmbit laboral també experimenten situacions d'assetjament i abús tant al país d'origen com al d'acollida.

En aquesta història, Irina ve a treballar a Espanya i la xarxa de trànsit la deixa tirada al costat de les seves companyes. De Madrid se'n va a Palma per a treballar com a interna, on treballa en condicions precàries sense contracte i l'home de la casa comença a assetjar-la sexualment. Finalment ha d'abandonar la feina perquè la dona no la creu.

«Ellos me mandaron a Palma de Mallorca que yo conozco los dueños que tenían la empresa. El primer trabajo de interna me mandó a Inca y yo tuve que ir porque para mi vale todo. (Narra la situación de esclavitud como interna) Cocina no tanto porque yo rechacé. Yo limpiaba la casa desde las 8 de la mañana hasta las 10 de la noche todos los días. El sueldo me acuerdo perfectamente 300€, eran pesetas pero traducido. Para mi era fenomenal, pero es esclavitud total. (...) (Irina, 49 anys, Rússia)

«Me miraba, me miraba... Y después entendí, porque lo primero que aprendes son las cosas malas. Yo te pago y tú comes. ¡Qué dices! No, no. Exigía y exigía y me molestaba mucho. Le dije a la señora y la señora no me creyó y me hizo la vida imposible y tuve que buscar otro sitio. No me creyó... Para nada» (Irina)

«Fue un mes después de llegar a España, cuando conseguí trabajo en el centro de estética y los dos ancianos. Y cuando ni con dos trabajos no llego, no puedo ni... O por lo menos de querer ayudar a mi familia, pues no llego, llego para sobrevivir. Eran 30 € de la noche [cuidar a dues persones grans] y trabajar en el día. O sea tenía el doble de turnos» (Patri, 25 anys, Hondures)

«Yo fui muy explotado en el trabajo [de cambrer], trabajaba mucho por 600€ al mes... Trabajaba 12 horas al día por 600€ y pagaba alquiler en la casa del chico, 250€, ¡en su casa!» (Ana Paula, 47 anys, Brasil)

També apareixen casos de treball amb documentació falsa:

«Empecé a trabajar con documentación falsa, he trabajado en lavandería, cuidado de niños y un poquito de locutorio. Que una paisana querer viajar a mi país y querer que alguien cuide de su tienda. Voy a la chica del locutorio que tenía hijos y tienda, he ido a hablar con él y le dije, quiero solicitar mis papeles y no tengo contrato. Él decirme que

hay tasa que pagar, y él decirme que no pagarme y pagar él las tasas por mi contrato. Él me dice que las tasas por 8 horas son 300€ y yo pensar que vale. Entonces lo que él hace es restar de lo que me paga» (Joy, 42 anys, Nigèria)

«Consigo un trabajo de ayudante de cocina, pero cobraba poco. En la casa cobraba el 50% más. Era una casa que estaba bien, había mucha droga. Estuve dos meses. La misma dueña tenía una casa en Tarragona y allí que me fui. Me quedé casi cuatro meses. Ahí es donde vine a saber yo lo que era la prostitución de verdad. Lo que he pasado en España no lo he pasado en ningún sitio. De Tarragona agarré para Terrassa, de ahí a Gran Canaria y en la Palma estuve cinco meses en un club» (Olga, 24 anys, Hondures)

Fatima, dona marroquina 42 anys, exercint la prostitució al carrer des dels 18. Porta 14 anys a Espanya:

«Estuve en Vitoria trabajando en un restaurante con mi paisano. Porque hablaba mi idioma y no tenía problema: trabajaba en la cocina, limpiaba platos, fregar... (...) No pagaba bien, te da 200€, después espera... Después no te da. Trabajaba de las 8 de la mañana hasta las 9 de la noche o hasta la 1 de la noche» (Fatima, 42 anys, Marroc)

Altres dones, amb la documentació en regla, troben treball de cambrera de pisos, però les seves condicions laborals no són bones.

«Si encontraba trabajo en camarera de piso, y luego... Yo trabajar en invierno en este hotel porque no cierra. Me contrataron 3 meses de invierno por una persona darse de baja y en verano del siguiente año estaba ahí en lavandería en Marco [nombre ficticio]. Lo que pasa es que este año pagar muy poco, 700€ muy poco, muchas horas extras para llegar a 1000€. A mi me gusta mucho trabajar, y este año con lo del coronavirus no trabajar y yo sentirme mal porque no me gusta estar en casa dos o tres meses y no hacer nada» (Patience, 39 anys, Nigèria. 19 anys a Espanya, als 4 anys aconseguix regularitzar la seva situació).

Moltes dones comenten que guanyant tan poc en els seus treballs precaris han de buscar-se una altra entrada d'ingressos i és per això que recorren a la prostitució, ja que a penes els basta per a sobreviure, tenen una nul·la capacitat d'estalvi amb els seus sous i quan hi ha una crisi o pèrdua d'ocupació tornen a la prostitució.

«Si, si. Yo estaba mejor ganando 30 o 25 en limpieza, pero estaba muy bien, contenta. Cuando hay trabajo de limpieza, cuando no hay vuelvo a la calle» (Fatima, 42 anys, Marroc)

«Al pagar tan poco en estos trabajos compaginaba trabajo con prostitución. Sí, siempre en verano y dejo hasta 2012 de hacer. Lo dejo porque no me gusta más» (Patience, 39 anys, Nigèria)

En el següent relat Manuela exposa com comença a fer neteges, posteriorment compagina un salari insuficient amb l'exercici de la prostitució:

«No, un poquito más que, aunque sea esporádicamente seguí haciendo la prostitución porque limpiando no se ganaba mucho, entonces alternaba. Algún cliente que otro me llamaba, ahí con eso y lo que ganaba iba saliendo adelante. Bueno, yo por las mañanas me iba a trabajar un poquito la prostitución y cuando estaba agobiada o estresada llamaba a la señora donde iba a limpiar y así iba saliendo... » (Manuela, 47 anys, Espanya)

«Pagué la deuda... Podía vivir porque yo soy peluquero, no seguí mi carrera por el accidente que tuve antes que te he contado, y yo hacía los pelos de las chicas. Arreglando pelo ganaba bien, a las chicas de compañía... Ganaba poco pero me ganaba la vida. Las fui conociendo del bar a las chicas de San Antonio... Y las chicas cuando no trabajaban iban a arreglar su pelo. Ganaba 50, 40€ a veces 100€ en una noche, solo con el pelo» (Ana Paula, 47 anys, Brasil. Identitat no binària, bisexual)

Treballs de subsistència realitzats per les protagonistes

A continuació, s'exemplifiquen, a través de fragments de les entrevistes, alguns dels treballs previs o paral·lels a l'exercici de la prostitució. En la majoria de casos, les dones han treballat en ocupacions relacionades amb la venda d'alimentació en negocis locals, sector hotel·ler (sobretot en neteja). També han dut a terme treballs que requereixen una major qualificació, com haver treballat en la universitat o en un despatx d'arquitectura, entre altres.

«Trabajaba en la panadería de mi tío y hacía ensaladas y mi hermana y yo nos íbamos a venderlas puerta a puerta y en el embarazo volví donde mi mamá y seguíamos. Vendíamos buñuelos puerta a puerta, mi mamá los hacía y nosotras los vendíamos. Y trabajaba en la panadería de mi tío o hacía turnos en una empresa de solteritas de otro tío. También nos hemos ayudado mucho con la familia y hasta que vine aquí a España» (Ana Sofía, 23 anys, Colòmbia)

«Ya trabajaba el sábado y domingo mejor en la carnicería del señor... Ya no le cuidaba al niño entonces, porque ya la mamá del niño no iba a trabajar ahí ya lo cuidaba... Entonces yo fui a trabajar y yo ayudaba a empacar carne, entonces... (bebe agua) ... Con lo que yo me ganaba allí... eehhh... lo dejaba para el colegio, para, para lo que yo necesitara... Así... para los pasajes, para gastar en los descansos... Así... eso me servía para eso mmmm... Y no pues la infancia mía no... Eso fue rapidita lo que viví con mi hermano en la finca... (Luz Marina, 32 anys, Colòmbia. 8 anys en prostitució (pisos i club) a Colòmbia i 1 any a Palma)

Alexandra, brasilera de 38 anys, 15 anys a Espanya i amb permís de residència, explica la situació de pobresa, l'embaràs adolescent i les dificultats de no poder pagar el metge al seu bebè. Una amiga de la seva mare li fa signar uns documents sent menor d'edat per a exercir la prostitució i poder pagar les medicines:

«Si, a los 13 años. Me quedé embarazada con 15. Me quedé embarazada y fue complicado porque yo estaba sola, no quise dejar a mi familia y no podía dejarles a cargo de un bebecito. Me vi en una situación que tampoco había buscado y me di cuenta de que mi hija tenía con bronquitis y le pedí a una señora si me dejaba el dinero y luego se lo devolvía y me dijo que no, que si quería dinero que la manera de pagar era en puticlubs y haciendo de prostituta y yo no lo sabía. Y esta persona era amiga de la familia de mi madre. Y me hizo firmar unos papeles y tenía que prostituirme para poder pagar el médico» (Alexandra, 38 anys, Brasil)

Turisme

Turisme i prostitució

En els relats apareix el binomi turisme i prostitució, però també ofertes laborals per a una altra mena de treballs precaris lligats al turisme, no solament a Balears, sinó també en altres llocs turísticats.

S'han identificat turistes amb capacitat econòmica de tota mena i de totes les edats. També s'ha comprovat que molts homes que treballen per al turisme de manera temporal, però també permanent, en condicions igualment precàries i en situació d'irregularitat administrativa, són consumidors de prostitució.

Hem recollit alguna exemplificació on es descriuen aquestes situacions narrades.

«Mallorca... Siempre decían que había más de esto [fent referència al treball] en la hostelería. Escuchabas a gente que decía, ha hecho la temporada y luego vuelve... Yo escuchaba y decía, bueno, a lo mejor vuelves, ¿me entiendes?. A lo mejor encuentro algo que me facilite...» (Laura, 47 anys, Espanya)

«Uff, ahí en verano es cuando yo trabajo. Cuando hay turismo. Es lo que da dinero. Vienen todas las chicas de Valencia, de Murcia, de todo para el turismo. Las chicas vienen por temporada y si no hay turistas no hay trabajo. Yo misma vine a Mallorca por eso. Por una amiga, que viene siempre todos los veranos, me dijo que viniese, pero se tuvo que ir, porque fue un verano horrible. Y esto es el verano anterior. ¡Imagínate!. Y no he podido ni hacer dinero para devolver la deuda» (Doris, 40 anys, Nigèria)

«En verano sólo vienen extranjeros. La mayoría del turismo que viene en verano busca prostitución. Normalmente son grupos de hombres que están de vacaciones. Tanto jóvenes como adultos. En verano hay más trabajo» (Jana, 52 anys, República Txeca)

Patience arriba a Espanya i se'n va a Madrid a un club. Decideix venir a Palma perquè una amiga compatriota li diu que a Mallorca hi ha turistes:

«Si, en club. Y luego yo escuchar de Mallorca de una amiga, una chica de Tarragona, una nigeriana me dijo que venía a Mallorca a trabajar para verano que había mucho turista, y yo decirle que quería venir con ella, que yo no conocía a nadie allí y yo venir con ella aquí. Ella iba a Arenal y Magaluf» (Patience, 39 anys, Nigèria)

També hi ha dones que reconeixen que, depenent del lloc, la seva *clientela* és local i que sempre en tenen:

«Yo trabajaba lo mismo en verano y en invierno. A mí nunca me afectó, siempre he trabajado con hombres que viven aquí. En las casas donde he estado da igual» (Juliana, 39 anys, Brasil).

Inici de l'exercici de la prostitució

Inicis en prostitució

Les situacions, decisions i expectatives que porten a l'inici de l'exercici de la prostitució són tan diverses com heterogènies. La immensa majoria parla de l'inici com una etapa dura en les seves vides i amb posterioritat al·leguen el fet que s'hi van acostumar.

«Una persona de mi país que vivía en mi barrio, que vino dos meses de visita aquí y estuvo trabajando de eso y yo sabía que se dedicaba a eso y ella me dice... Yo estaba trabajando cuidando a unos señores, pero yo no quería trabajar más de eso, porque tenía que estar ahí y limpiando y haciéndole (hace el gesto como de cambiar pañales) y yo nunca había hecho eso sabes, y yo estaba como que harta ya. La gente también se aprovecha cuando uno no tiene papeles, ¿sabes lo que te quiero decir? y ella me dijo: “Bueno hay esto” y yo, pues lo hice . (Yanet, 21 anys, Cuba. Sense permís de treball)

Moltes de les dones descriuen les barreres idiomàtiques i culturals que dificulten el procés d'integració laboral en la nova societat d'acollida.

A més, a les entrevistes es percep que moltes de les dones quan arriben s'inicien en prostitució de forma desesperada per la seva situació precària i en van aprenent sobre la marxa, però no disposen d'informació sobre els riscos per a la seva salut i mesures d'autoprotecció i de cures. Són moltes vegades les seves pròpies companyes que porten més temps les que les informen o adverteixen. Això és important, ja que algunes de les dones poden contraure malalties precisament per aquest desconeixement.

«Bueno a mí me pareció maluco, yo lloraba, me sentía muy mal, ya en ese momento ya no tanto porque uno ya se acostumbra, llega a la casa... Presentación, sea un viejito lo que sea, lo atiendo lo que es y ya .Y antes sí cuando uno lo tocaban y todo eso, uno se sentía mal, cuando yo vine había que hacer francés natural, yo en una semana amor, yo no sabía nada y yo lo hacía... Yo lo hacía entonces, hasta que encontré una amiga que me decía que no, que “usted cómo va a hacer eso, usted le pide aparte un extra”, pero yo no sabía... Cuando yo empecé... Usted viera... a mí me tocaba hacer eso, pero bueno (ríe avergonzada)» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

La prostitució i la feminització de la supervivència

A continuació, Fatima exposa com volia sortir del seu poble i de la situació de pobresa i tenir una vida millor per a ella i la seva família. Marroquina de 42 anys, exercint la prostitució al carrer des dels 18. No sap llegir ni escriure i mai va ser escolaritzada. Porta 14 anys a Espanya:

«Que iba a buscar trabajo. Iba a buscar un trabajo para ayudarles a ellos. Mi madre no quería, pero yo salí con fuerza» (Fatima, 42 anys, Marroc)

El projecte migratori de venir a Europa es planifica mitjançant un o una compatriota, xarxes familiars o veïnals (algunes de formals i altres d'informals). També s'ha identificat alguna xarxa de tràfic de persones i de tràfic amb finalitats d'explotació sexual:

«[La germana de la parella li ofereix ajuda]: “Yo tengo un trabajo, cuido dos abuelitas en la noche y trabajo en el día. Yo en el trabajo de las abuelitas estoy más bien aburrida. Si tú quieres venir yo hablo con mi jefa si quieres venir para acá y yo te doy el trabajo”. Y a mi cuando me dijo eso, ¡uf! ¡La prostitución! (ríe). Esa chica me dice eso y ese día me quedé prácticamente todo el día en el bar. Ella me dijo: “Si hay algo tú me llamas”. Me quedé todo el día, desde las 9 de la mañana, en ese bar... Entonces me quedé todo el día en el bar tomando café con leche pensando en la decisión si me iba a decidir a eso... Cuando tomé la decisión y llamé a la muchacha Marisol [nom fictici], entonces yo llamo a Marisol, la otra muchacha se llamaba también Marisol, y le digo que tú mañana llegas a las 9 de la mañana. Y me fui, en ropa normal... Y cuando vi a la mujer le dije la verdad, mi situación es esta, nunca he estado en este tipo de trabajo. Y la vieja me miró y me dijo: “Si quieres te vienes a hacer las 24 horas”. Le dije que no era de meter vicio, que no tomaba y que estaba muy sana en eso... Y ella me dijo: “Es normal, compras ropa, te presentas, eso es muy normal y le vas cogiendo el hilo”. Había 5 mujeres cuando llegué» (Majo, 56 anys, Colòmbia)

Un exemple de cost emocional, el que suposa una trajectòria migratòria per a algunes de les dones. En canvi per a unes altres sortir dels seus països d'origen és un alliberament i un vestigi de llibertat:

«Y su pareja Fer (nom fictici) me decía: “Yo sé que te va a ir bien, tú eres una guerra” (se emociona, llora). Pero en ese momento no lloré... Me dió mucha fortaleza y pasé, ¿sabes cuándo vine yo a llorar? Cuando llegué acá... Ahí sí fue duro. Ese viaje tan largo, 13 horas, llegué a Madrid a las 10.30 de la mañana y el vuelo acá lo tenía a las 11.30 de la noche, estuve todo el tiempo en el aeropuerto. Estaba yo con mi portátil ahí, pensando, pero no lloré ni nada, vine a llorar al llegar acá. (Sigue emocionada) Vino la hermana a recibirme, llegué dónde ella y venía cansada, sudada, ni hambre traía, con lo que me comí en el avión, no tenía dinero...» (Majo)

«Vamos a ver, (exaltada) no, no, no... Mis padres, no, no. No tenían ni para comer. Y yo me fui para coger un empleo, ¿me entiendes? Pensé me voy y cojo un empleo. Me duele. Me quedé sin dinero, era la primera vez. Luego sí. Es como empecé. No podía coger una pensión, sin dinero y sin nada, sin dinero para meterme en un piso. Cogí un barco. Me vine aquí a Palma. Estuve tres o cuatro días, mirando por ahí, mirando lo otro. Yo tampoco conocía... ¿Me entiendes? Era otra época, yo tengo cuarenta y siete años recién cumplidos, y eso era con dieciocho años, ¿me entiendes?» (Laura, 47 anys, Espanya)

Trobem també l'aparició en el relat de records de l'inici en la prostitució en el país d'origen.

«Ahí ya distinguí a una muchacha, que trabajaba en bares... Y en entonces ya digo aai-ii, no, que horror... que quería salir de esa vida... Pues ella me contó que se quería salir de esa vida... que estaba, pero que no que eso no era lo de ella trabajar en ese almacén, que uno no paraba en todo el día aguantando hambre y sed... Y por un mínimo, entonces... Ummm... ella que mejor se iba y que me fuera con ella a donde ella trabajaba... y tal... que yo me fuera a trabajar con ella... No no, más horrible... No... eso era como en un pueblo de, de... como de mineros... aiiiiii no... Horrible y llegaron peor, mal vestidos, olían a chucho... y hacía mucho calor a donde yo fui y la habitación eso era un catre, pues una camita así horrible, se le dice allá un catre... No había aire sin un ventilador

que sonaba como si... buuuffff... se fuera a caer (se ríe imitando el ruido) y después me tocó a mí un viejito, aiiiiii no... Y a mí me provocaba a llorar... Horrible y eso fue lo primero que me tocó a mí» (Luz Marina, 32 anys, Colòmbia. 8 anys en prostitució (pisos i club) a Colòmbia i 1 any a Palma)

Tracta

Tracta amb finalitats d'exploració sexual

En aquest moment de l'informe, cal fer un essencial parèntesi per a identificar i visibilitzar el fenomen del tràfic de dones amb finalitats d'exploració sexual, molt present en nombroses trajectòries de vida de les PSP entrevistades, com una de les vies d'inici a l'exercici de la prostitució.

La prostitució i el tràfic de dones amb finalitats d'exploració sexual són dos fenòmens intrínsecament relacionats que afecten majoritàriament les dones que es troben en extrema situació de vulnerabilitat, en la seva majoria, procedents de països amb majors dificultats, però no exclusivament.

Recordem la definició de tràfic, segons el Protocol de Palerm (2000): Per tràfic de persones s'entendrà la captació, el transport, el trasllat, l'acollida o la recepció de persones, recurrent a l'amenaça o a l'ús de la força o altres formes de coacció, al rapte, a l'engany, a l'abús de poder o d'una situació de vulnerabilitat o a la concessió o recepció de pagaments o beneficis per a obtenir el consentiment d'una persona que tingui autoritat sobre una altra, amb finalitats d'exploració. Aquesta exploració inclourà, com a mínim, l'exploració de la prostitució aliena o altres formes d'exploració sexual, els treballs o serveis forçats, l'esclavitud o les pràctiques anàlogues a l'esclavitud, la servitud o l'extracció d'òrgans.

Cal tenir en compte que moltes víctimes de tràfic no s'identifiquen com a tals ni han estat identificades per les autoritats competents. En els testimonis recollits hem evidenciat que les supervivents de tràfic que han sortit de l'exploració, tornen a la prostitució.

Relat d'una dona supervivent de tracta:

«Yo soy de Nigeria. Soy de una familia muy educada. Cuando yo estaba, estudiaba en Nigeria y todo estaba muy bien, con mi familia, yo era la más pequeña de la casa. Entonces hasta que vino unos conocidos, son conocidos, somos del mismo pueblo y todo y me ofrece viajar aquí pero engañada. Pero no me ha dicho que era para prostitución sino para trabajar en un supermercado. Hemos salido en coche, en un autobús y hasta varios países de africanos. Bueno hemos estado en autobús durante dos días creo hasta llegar en Costa de Marfil y allí en Costa de Marfil he estado casi dos meses antes de venir a España. Me acuerdo el día que llegué, era una noche así. Entonces el día que llegué, la chica que me ha traído me recogía en parada de autobús, bueno nos ha recogido con otro chico que me traía, y nos ha recogido y nos ha llevado a casa y era todo bien. Yo no la conocía en realidad en Nigeria pero conocía al resto de su familia y yo no sabía que todavía era para empezar a trabajar en prostitución, yo me quede en su casa, estaba durmiendo y al día siguiente, como a las seis de la mañana vi que está entrando chicas, llegando de trabajo y entonces me dice: "Me desperté y conocí a una chica de Nigeria" y le digo, ¿de dónde vienes? y me dice: "No, venimos de trabajo" y fue ella que después me dijo: "No, a mí también me dijeron lo mismo pero ahora estoy trabajando en prostitución. Lo mismo que te han dicho a ti", y yo le digo: no, imposible,

yo no puedo venir a esto. Entonces duré cinco días en la casa, me trataban de arreglar y comprar ropa y poner un vestido y me ponían a trabajar. Empecé a trabajar porque no tengo otra opción porque la chica me llamó y me dijo: “Ya sabemos que no te hemos dicho la verdad pero aquí se gana bien en tres meses puedes pagar tu deuda y puedes estar libre”» (Doris, 40 anys, Nigèria)

Doris continua explicant el deute contret:

«[Entrevistadora: ¿De cuánto era la deuda?] De 40 mil dólares. Yo me fui porque no podía, yo en realidad, a parte que no me gusta para mi trabajo, aparte mi familia no puede enterar que yo me dedico a esto o que me han traído para esto o que me fui de Nigeria para ejercer en esto. Entonces mi familia no puede enterar, entonces yo no puedo. A los tres meses, ella me mando a Málaga, de Valencia, porque era en Valencia, estuve tres meses en Málaga y estaba bien porque no vivía con ella, solo le enviaba el dinero y estuve el verano y cuando se terminó el verano me vino a buscar y ya vivía con ella y era horrible era que no podía comer lo que yo quería, todo lo q yo ganaba para ella, no puedo quitar ni una peseta para comprar lo que me gustaba. Entonces tuve que hablar con una de las chicas que conoce en la calle donde trabajamos que yo quiero irme pero no tengo a nadie. No conozco a nadie. Ella me ha dicho, mira en Mallorca tengo familia tengo gente, si quieres puedes ir allí, yo llamo a mi familia y les digo que venga, así la chica llamó a su hermano que vivía aquí y me recibieron. Ella y su hermano han venido a buscarme. Sí, han venido a buscarme y casi me han pegado. Pero es que antes no es como ahora que puedes llamar policía, la policía ahora esta en medio pero en esa época no es tan, puedes llamar policía y al final no pasa nada entonces no puedes hacer nada entonces cuando ellos me empieza a amenazar que tengo que pagar dinero que tengo que hacer y no quiero trabajar más en prostitución, entonces le digo yo voy a decir a mi familia que me has traído para trabajar en prostitución mi padre es muy estricto y todo el mundo le conoce y le tiene un poquito de respeto, entonces para que no se vea problema en las familias creo que por eso ella también se ha olvidado, pero ha tardado años para olvidarlo.

[Entrevistadora:¿Cómo consigues tus papeles aquí?] En el año 2001, he llegado aquí en el 2000, en 2002 es cuando estaba con un chico nigeriano que él tenía papeles y en ese tiempo podemos decir que estamos casados en Nigeria pero no aquí, pero si te dan un certificado de casamiento de Nigeria tú puedes y eso nos lo hicieron de Nigeria y así lo hicimos aquí, pero he perdido documentación a los pocos años porque estuve en la cárcel por tráfico de drogas. Para mí, en prostitución es un momento que es inolvidable, que es que yo tengo una enfermedad, que es el VIH y yo no puedo olvidar que eso lo he cogido o de allí o de otra cosa, que he sido cogida por un grupo de chicos en un coche como son tres o cuatro y me llevaron lejos en la oscuridad y como que se han abierto un preservativo con sangre y me lo echan al cuerpo» (Doris)

Un altre exemple de relat és el de Juliana, brasilera de 39 anys, dels quals 14 a Espanya en situació administrativa irregular:

«Eso cada día que yo pensaba me dolía. Yo vivía llorando, cada noche que yo llegué aquí. Yo sabía a lo que venía, no vine engañada. Y tuve que poner todos los cojones. En principio yo tenía asco de mí misma. Me duchaba con alcohol, imagínate. Tenía mucha deuda y si vuelvo más deuda, tenía que aguantar por lo menos un año. Y fue donde regalo a mis hijas dinero para comprar ropa, sus chuches, juguetes... Al verlas feliz, con-

tentas, me sentía un poquito mejor. Ellas estaban alegres porque no les faltaba nada. Cosas que yo no podía dar cuando yo trabajaba en Brasil. En Brasil el sueldo es muy bajo, te pagan una miseria y todo es muy caro» (Juliana, 39 anys, Brasil)

A continuació, presentem el testimoni d'Alexandra, víctima de tracta amb finalitats d'exploració sexual. Als 13 anys una amiga de la seva mare que la va veure en una situació de dificultats, l'explota sexualment. Més tard coneix un home casat (*client* de prostitució) que l'ajuda un temps. Posteriorment parla de la màfia que la porta a Europa i l'explota sexualment:

«Después no aguanté, hasta que conocí a un hombre que empezó a ayudarme y me sacó. Era un hombre casado [client de prostitució]. [Entrevistadora: ¿Tú eras muy joven realmente, no?] Sí, era una niña (13 años). Luego empecé a trabajar otra vez en una casa, conocí a otra chica y a ganar dinero. Luego conocí a un grupo de gente que eran malos. Una mafia, sí. Ellos me trajeron, pero claro, yo no conocía el euro, yo no sabía la diferencia entre el euro al real. Pero al final, me tenían amenazada, me cogían el pasaporte, no podía salir de la casa, el dinero no nos daba para comer, nos tenían amenazadas con algún cliente, con nuestra familia en Brasil. Vi que era mucho dinero lo que habían cobrado gracias a mí» (Alexandra, 38 anys, Brasil. Víctima de tràfic, 15 anys a Espanya amb permís de residència)

Condicions de la prostitució

Ingressos econòmics en prostitució i condicions

En l'àmbit econòmic, la majoria de les persones entrevistades expressen tenir dificultats per a calcular els seus ingressos mensuals, ja que són irregulars, amb una alta variabilitat. Però coincideixen a assenyalar que han guanyat més que amb altres treballs realitzats (s'han identificat guanys econòmics des de menys de 200 euros fins més de 2000 euros). Dins dels discursos apareixen xifres diferents que varien en funció del club, el carrer i els pisos.

Molts d'aquests preus depenen de l'edat, la dona, el tipus de servei sexual i la situació de vulnerabilitat o necessitats immediates. Les dones també coincideixen a assenyalar que els guanys inicials en la joventut són molt més elevats que quan passen els anys i envelleixen. També aquests ingressos amb la COVID-19 disminueixen considerablement en situació de carrer. Podríem parlar de caiguda dels preus i una major vulnerabilitat per a la seva salut.

«Bueno una semana buena... En Suiza... Es que también piensa que no es lo mismo que aquí. Una semana buena... unos 7 mil euros. Pero estás todo el día trabajando. Piensa que sólo puedes salir una hora al día. Sí, una hora libre solo. Y bueno podías tener más a lo mejor. Pero bueno un día pedir permiso al chico o a la chica dueña de la casa. A no ser que seas independiente. Que también he ido de independiente pero no ganas lo mismo porque tienes que invertir mucho» (Paola Andrea, 24 anys, Colòmbia. 19 anys a Espanya, arriba per reagrupació familiar. 4 anys en prostitució)

A continuació recollim alguns exemples del que es guanya, bàsicament és per a cobrir necessitats bàsiques d'allotjament i menjar:

«Si pagas la habitación donde duermes, los 6 o 7 meses pues si, solo queda lo de comer» (Patience, 39 anys, Nigèria)

«Que... estamos... Osea los clubs hay un horario y el trasnocho que agota mucho y... pues que uno en la calle es libre, usted se puede ir a la hora que usted quiera, si quiere no va. En cambio en los clubs nos cobra una multa si no va una hora... Son 50 euros la multa, entonces claro no, no... Eso es la desventaja... y que uno en la calle el cliente no lo manosea, como en un club, que sí, a uno lo tocan y todo eso... y uno pues tiene que dejarse y convencer al cliente para ir a la habitación... A veces lo tocan a uno y le dicen a uno que no que no quieren...» (Andrea, 50 anys, Colòmbia)⁶

En l'avaluació de la seva experiència en prostitució trobem diverses mirades depenent de la seva trajectòria personal i les seves circumstàncies vitals, però és cert que, almenys per a les persones entrevistades, la vivència resulta negativa, amb una idea predominant que la prostitució, amb el temps, se'ls va fent una experiència més pesada i difícil.

En fan un balanç com a període que els ha permès subsistir econòmicament i enviar remeses de diners a les seves famílies. Consideren que han tingut situacions desagradables o experiències dolentes com les que s'han narrat amb anterioritat. Les condicions de l'exercici de la prostitució varien en funció de la persona entrevistada, del lloc i l'espai d'exercici (club, carrer o pis o cita a domicili), però en els relats, les condicions que narren, les perceben com a abusives i en condicions precàries. Fins i tot, algunes apunten situacions de semiesclavitud.

Situacions d'abús i explotació declarades per part de les entrevistades

En les entrevistes, les dones descriuen situacions d'abús i d'explotació per part dels encarregats/des dels pisos i club:

«Cuando llegué no sabía nada de español. Tampoco entendía. No hablaba. No entendía, nada. Entonces fui a ese alquiler y fui a hablar con un amigo brasilero de ella, pero ese chico que yo ya tenía la casa era un chico que esta casa la tenía para poner chicas para trabajar, para prostitución. Entonces llegué a ese sitio y el chico me explicó, dijo que yo tenía que trabajar 24 horas y yo tenía pagado alquiler, no me devolvió el dinero del alquiler y me puse a trabajar directamente. Y he trabajado, no tenía hora de salir... Sí, tenía que darle el 50% y tenía que trabajar en prostitución y le daba el 50% para el alquiler de la habitación» (Marcia, 28 anys, Brasil)

L'entrevistada del testimoni següent inicia un consum de drogues que amb el temps es converteix en dependència i d'aquí s'inicia en la prostitució. Narra com arriba a Mallorca i s'hi inicia:

«A mi me gusta mucho el deporte y empiezo a mezclar drogas y deporte. Al final me decido por las drogas, por desgracia. Y así para cambiar de clima me voy a Mallorca. Me voy a Mallorca y como no conozco a nadie. Yo buscaba de relaciones públicas o de limpiar, pero veo un anuncio de citas» (Jana, 52 anys, República Txeca)

Una altra dona narra la seva experiència amb la droga en ambients de prostitució:

«Al transcurrir el tiempo, en esos sitios (pisos y clubs), hay mucha violencia. Tanto maltrato psicológico, como físico. Eso me fue generando más estrés y ansiedad. Y fue donde la droga fue como un refugio, para mi. Hay chicas que el alcohol, porros, cocaína u otro tipo de droga. Para esconderte, protegerte o joderte. Hay muchos hombres malos

⁶ També és necessari precisar i aclarir que no totes reben i perceben els mateixos graus de violència ni tots els clients són descrits per elles com a violents, ni totes les companyes agredeixen ni tots els/les caps perceben que les exploten.

que tratan mal. Y hay que tratan como una reina y los felicito. Tú te sacas el sombrero por la amabilidad y el respeto. Tú te sientes bien. Te hace olvidar, pero al acabar, vuelves. La mayoría son maltratadores, abusadores, te la quieren meter sin preservativo, te quieren meter coca y tu no quieres. Yo soy justiciera, aquí también» (Juliana, 39 anys, Brasil)

Alhora apareixen relats de l'experiència pròpia i els sentiments que genera la prostitució, etiquetant-la de violació:

«Todos los días me siento violada, tienes que aparentar sonrisas o tienes que aparentar dar lo que no te nac. Haces algo que no te nace pero lo haces porque hay circunstancias de la vida que te obligan ir al fondo para poder salir a una situación económica que tienes que sobrevivir pues» (Mage, 50 anys, Veneçuela. Amb asil polític, estudis superiors)

Algunes de les dones que arriben a exercir la prostitució han estat com a encarregades o responsables de pisos o clubs prèviament, o a l'inrevés. Hem recollit testimonis que narren com al llarg de les diferents trajectòries personals i ocupacions laborals també són encarregades o responsables d'aquests pisos i clubs, així mateix, van canviant en funció de les seves circumstàncies personals o oportunitats laborals.

Vegem el testimoni de Jana, una dona encarregada d'un espai de prostitució:

«Cuando llegué a Mallorca cogí un taxi me llevó a la dirección y yo pensé, me parece que no. Y pensé que con esa casa tan sucia no me podía acostar con nadie. Había más de diez gatos y olía mal. Estaban por todo, en las sillas, en las mesas... las habitaciones estaban llenas de pelo. Yo no sabía esta faceta de prostitución. Si todas las casas son de esta manera, como voy a hacer esto. Como tenía otro sitio fui a preguntar al otro lugar y fui ahí. Estaba como un año y allí ganaba bien. Con mis idiomas la dueña me cogió. Yo quedaba con las chicas, contestaba al teléfono, contrataba a las chicas... era chica para todo. Porque la antigua encargada se murió. Y como ella veía que yo era bastante formal. Estuve de encargada y no tenía que estar con clientes. Lo tenía prohibido. No podía acostar con clientes. Ganaba 72 euros/día y el fin de semana 95 euros/día. Y siempre tenía un plus porque siempre viene un cliente y te da algo (20 euritos). Eso sí. Me podían invitar a una copa o algo, por supuesto. Y también, yo no tenía coche propio, pero tenía carnet. Me dejaban uno y me enviaban a comprar droga a Son Banyá, la dueña. Este cliente le traes tanto y tanto, y yo iba. Hace cuatro años fue bajando y bajando el trabajo. Cada vez empezaban a pagar menos y menos a la encargada y llegó un punto que le daban veinte euros por noche o dejaron de tener encargada, para encargarse de su negocio las propias dueñas. Había muchas chicas que empezaban a trabajar por su cuenta. En una casa eran tres, pagaban entre ellas luz, agua y todo esto y trabajaban por su cuenta. Hay chicas que cobran quince euros. Es un poco por nuestra culpa. Todos tienen derecho a sobrevivir. Si nosotros decimos que vamos a trabajar de esto y nuestro precio es tanto y tanto, tenemos que hacerlo todas y así los clientes se acostumbran, que no pueden pagar menos. Mientras hay demanda, hay oferta. La situación es un poco triste, pero es así. Llegó un punto que me dije que no me valía la pena estar doce horas por 25 euros. Empecé y llegó un punto que pensé cómo he podido llegar a esto. Yo hacía dos clientes y lo dejaba porque ya tenía para comer. Se me quitó, no quería pero seguía» (Jana, 52 anys, República Txeca)

Entorns de la prostitució

La prostitució i els seus entorns, una violència més en les seves trajectòries vitals

Les persones que han participat d'aquest estudi han deixat constància que la prostitució és un espai de violències (moltes d'elles interseccionen). D'una banda, trobem les violències de *clients* cap a elles (violència física, abusos sexuals, violència psicològica, emocional i simbòlica); de caps o encarregats/des (violència física, abusos sexuals, violència psicològica, emocional i simbòlica) i violències d'altres companyes d'entorns de prostitució.

L'estigma social també forma part d'aquesta violència simbòlica rebuda, incloent-hi els delictes d'odi cap al col·lectiu de PSP. Totes aquestes violències, com es pot veure en alguns dels exemples aportats per les dones protagonistes, queden exemptes de càstig.

Violació, i total impunitat, les poques vegades que les dones denuncien:

«Bueno. Me obligaron. Me paso una vez. Yo tenía como veinte o veintún años. Estaba yo en un piso. Me obligaron y denuncié. Pero como era una felación me dijeron que no. Le cogieron al chico pero dijo que fue voluntad mía. Lo denuncié. Hace muchos años pero siempre me acuerdo. ¡Buff! Sí, no sé... Han sido tantas. En las casas está todo más controlado pero en las salidas. En las salidas todo es más complicado. A veces te esperan a bajo, los encargados, para hacerte compañía, pero puedes estar una hora, por si acaso, pero es lo mismo. Te pueden pasar cuarenta cosas. Es muy peligroso...» (Laura, 47 anys, Espanya)

Violències d'alguns dels *clients* i també racisme al carrer:

«Mayo... junio... entonces cinco meses trabajé ahí en Sanchez Púa(nombre ficticio) ... y por parte de clientes claro... casi siempre la tratan a una mal... porque vamos hay clientes que se ponen bravos... que por qué una no se la chupa sin condón... que por qué una no se la deja meter sin condón... que por qué una no les da culo... Que para qué entonces una trabaja en esto... Si no sabe trabajar... ehhhh bueno son muchas cosas a veces lo cogen a uno duro, pero uno tiene que hablarles un poquito fuerte y ya... Pero yo también he vivido maltrato de la gente en la calle» (Luz Marina, 32 anys, Colòmbia. 8 anys en prostitució (pisos i club) a Colòmbia i 1 any a Palma).

Luz Marina exposa un altre exemple on, amb els *clients* consumidors, s'ha de consumir. Si no es fa, se'n van amb una altra que ho fa:

«No... yo lo hago porque yo... Hace muchos años trabajé en partes donde pues si hay que hacerlo con hombres y todo eso... y ya aquí no es que lo obliguen a uno... Pero la verdad si hay clientes que si uno no consume pues se van con otra que consuma...» (Luz Marina)

La violència del món de la prostitució és àmplia, complexa i sovint fatal. La següent entrevistada conta com presencia un assassinat a Suïssa i la impotència de com es gestiona el delicte:

«Y nada... Cuando estaba ahí en Suiza también me pasó una cosa... Que en la casa esa... del polaco (nombre ficticio) ese... donde fuimos... Estábamos ahí y estábamos con una dominicana. Ella, yo y mi amiga... Yo siempre iba con mi amiga. Nunca iba sin ella. Me sentía como más protegida con ella porque ella sabía del mundo, ¿sabes? Yo... Yo como que estaba aprendiendo de ella... Era su aprendiz (ríe). Y... Y estábamos ahí y mataron... Mataron a una que estaba con nosotras. La apuñalaron un montón, un cliente y la mató. Ahí en la misma casa... Nosotras estábamos en el salón y el cliente la mató por robarle. Le robó 20 mil euros. Bueno... 20 mil francos. Eso ya... Eso ya... yo dije... Nunca más. Eso fue... Eso fue... uno de los últimos bandazos que di por ahí. He de decir que me peleé con el tío también. Porque el tío quería que siguiéramos trabajando ahí. Que limpiáramos la sangre y como que nada. Y ahí como que eso quedó como un robo y ya como un robo normal, ¿sabes? Un robo y ya... No quedó como algo por prostitución o que le pegara por puta... Sino que quedó como un robo y ya está. Y el tío quería que siguiéramos trabajando ahí y yo, yo no quería... Yo a mí ya me daba miedo. Porque claro imagínate ahí una muerta, tío. ¡Una muerta! Una chica dominicana con la que yo había compartido casa. Solo la conocía de unos días porque en verdad acababa de llegar» (Paola Andrea, 24 anys, Colòmbia)

A les entrevistes s'han trobat diversos ambients d'exercici de la prostitució i cerca de clients des de clubs o també hotels, que és la forma més habitual quan arriben al nou país d'acollida, fins a pisos compartits, independents o habitacions i el carrer. En algunes narracions els bars de luxe, pubs, bars, perruqueries o sales de joc.

Moltes de les dones entrevistades tenen com a parella a exclients de prostitució

Al principi les dones defineixen les seves relacions com a satisfactòries en el sentit que els permeten iniciar una nova etapa vital i sortir de situacions precàries, però a poc a poc i amb el pas del temps aquestes parelles es tornen abusives, manipuladores, controladores i violentes, i donen lloc a nous processos de vulnerabilitat, violència i desprotecció. Moltes són dones en situació administrativa irregular i tenen por de denunciar les situacions de violència en les quals estan immerses.

«Sí, al final los puteros siempre vuelven a lo mismo. Al principio muy bien [fa referència a la relació amb un exclient] pero luego siempre vuelven a los mismo. A los sitios. Siempre quería que estuviera en la casa, sin hablar con nadie... Pero le decía: ¿Puedo salir a hablar con alguien? ¿Puedo salir a que me dé el aire? Eso parecía una cárcel. Él se podía ir por ahí pero yo no podía, ¿sabes? Y una mañana me fugué cuando se fue a trabajar. Me acuerdo porque era invierno. Él trabajaba pero yo no. Como estaba en un hotel, ya había acabado. Cogí y me largue. ¡No, no, nunca más!» (Laura, 47 anys, Espanya)

«Me cogí un apartamento, pero sin papeles imposible conseguir trabajo. Así que volví a los clubs, hasta que conocí a un chico [client de prostitució], empezó a ayudarme y me fui a vivir con él» (Alexandra, 38 anys, Brasil. Víctima de tràfic, 15 anys a Espanya amb permís de residència)

Irina narra com va començar a la prostitució i com coneix al seu company en aquest ambient. La maltractava:

«Yo no estuve 6 meses, bueno 5... A ver, yo lloraba... Hacía más copas. Ganaba bastante... No sé, pero multiplica 30€ por 10 o 20 chicos. Llegaba muy borracha a casa, estaba fatal, pero tenía que preocuparme de hacer algo para hacer algo porque yo estaba ahí. Para mi era un mundo nuevo, no sabía cómo llevar esto. No estaba acostumbrada. No es lo mismo estar acostumbrada y saber cómo ir. Es que no sabía ni hablar, no hablaba bien español, inglés sí, pero no hablaba nada, cómo me iba a comunicar... Pero no había otro remedio y al final ya con fuerzas. Pero no había otro remedio, porque como buscaba trabajo y me salía mal. Papeles, miedo, maltrato... No tenía papeles, tenía miedo porque me acosaran otra vez...» (Irina, 49 anys, Rússia)

Majo, colombiana de 56 anys, defineix que comença una nova etapa amb un exclient:

«Cuando empiezo a estar con Sandro [nom fictici]. Entrevistadora: Él te ofrece casarte con él... Claro, me dijo que a ver si nos casábamos para tener los papeles y porque yo le parecía buena mujer... Que él era un hombre soltero y yo me animé por ese lado, yo lo que buscaba eran mis papeles... Y yo tenía que aprovechar y me caso con Sandro pero tenía que quedarme en aquella finca y yo aburrida y ese hombre sexo, sexo, sexo y yo no era la vida que quería para mí...» (Majo, 56 anys, Colòmbia)

La protagonista manifesta que no té interès a estar amb ell, però la seva situació de precarietat sense documents fa que iniciï una relació amb relacions sexuals a canvi de documents:

«Porque una se siente muy sola, yo quedé sola en esta isla. Ahora tengo a Sandro pero con él no quiero estar. Es como un amigo... me consiguió la documentación» (Majo)

La majoria de les dones adquireix la seva situació administrativa regular mitjançant el matrimoni. Aquesta qüestió és important, ja que com hem vist són en la majoria dels casos *exclients*, dels quals, encara que a l'inici les dones els interpreten com una ajuda o salvació, algunes també s'enamoren i mantenen forts vincles afectius, però la majoria manifesta rebre amb el temps agressions o abusos de tota mena per part d'aquestes parelles o marits. S'ha d'esmentar també que en els relats apareix que moltes de les parelles presenten consums abusius en alcohol, cocaïna i altres substàncies o addiccions.

En altres casos també algunes de les seves parelles són persones migrades amb treballs precaris i en condicions d'explotació i amb una situació administrativa irregular.

La següent entrevistada coneix la seva parella al Marroc i ve el 2006, es dedicava a l'obra (il·legal i en condicions igualment precàries). Marroquina de 48 anys, des del 2009 a Espanya, des dels 18 exercint la prostitució en el país d'origen i d'acollida. No sap llegir ni escriure, ja que mai va ser escolaritzada. Mostrem també un exemple d'una altra dona que es casa amb un exclient que amb el pas del temps la maltracta. Ella no el denuncia pel desconeixement de la llengua i per no tenir documents (el que augmenta la vulnerabilitat d'aquesta i també la seva situació d'indefensió). L'exclient i marit, de nacionalitat marroquina que coneix a Nador, ve a Espanya i viu amb ell:

«En Asilas [nom fictici] hasta que tuve 29 años. Hasta que encontré a este chico que se enamoró de mí y me casé y me vine a España. Él estaba en España antes, nosotras trabajamos como putas en verano, llegan los chicos de Europa [homes marroquins emi-

grats a Europa] y nosotras estamos contentas porque estos vienen de Europa, tienen dinero... Como turistas. Ellos pasan 2 o 3 meses aquí y yo encontré a este chico. Con él, viví con él en Vitoria en 2016, él trabajaba en la obra pero era un poco borracho, fumaba porros y no estaba bien con él. Dos años y se acabó. [Entrevistadora: ¿Te pegaba?] Sí. Me trataba mal. [Entrevistadora: ¿Le denunciaste alguna vez?] No. Porque llevaba poco tiempo en España, no sabía hablar... No sabía como ahora que tenía derecho, que podía denunciar. Por eso no denuncié» (Fatima, 42 anys, Marroc)

Ambient hostil i violent en l'ambient de prostitució. Violència per part dels clients, els proxenetes i entre les dones

Moltes de les persones, en el seu relat, contenen com l'ambient en el qual s'han mogut és un ambient hostil, violent, de consum i pervers. Vegem alguns exemples que han aparegut en els diferents relats:

«Ella, le tocó un cliente, un colombiano, entonces como que le mordió el seno, pero ya sabíamos que él era así, cansón, porque un día yo pasé con él, aiii y que yo no paso con nadie que sé que voy a tener problemas en la habitación. Entonces ella pasó con él, nosotras ya sabíamos cómo era él y entonces ella salió "Hay no, que es que no, hay vea, miren como me mordió, no, es que no sé qué...". Entonces el señor, decía que él no se había corrido que le devolvieran la plata, que no sé qué, que no sé qué cuantas... Entonces nosotras allá solas, nosotras: "Aa no oigan a este" y todas nos apoyamos, para rebelarnos, ai mi hija si viera lo que hizo ese hombre, en la entrada hay dos altares, cogió ese hombre y ai si, brrr, rompió todo, los vidrios, todo, nosotras tuvimos que meternos a las piezas... Casi acabó con todo, cogió la plata... Dos veces fueron la policía a la casa en el momento pero no había cámara, no pudimos hacer nada, la casa quedó destruida, destruida... Por ejemplo, ayer, un hindú, ai porque en esas partes es que van muchos hindús, aiii muchacha, a nosotras nos toca aguantar unas cosas, unas cosas... mmm un grau, un achucho, un apescuca ai muchacha. Un señor, pues ai, yo estaba saliendo recién, que había estado toda enfermita, y yo con el tapabocas y dicen Marta [nom fictici] váyase a la pieza chica, quería meter la lengua, ai horrible, y mire que la encargada le hablaba y decía: "Ai no, no, váyase, váyase". ¡Horrible!» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

Majo explica l'ambient agressiu d'algunes companyes amb problemes d'addiccions i el seu comportament violent:

«Ella me preguntaba si estaba contenta y la verdad es que si, solo el problema con esas chicas. Un día tuve un problema con una morocha, que esa niña cuando ella llegó yo estaba sola y llegó esa chica y me dijo: "Ay, tú me caes super bien, me encantan las colombianas porque son muy amables, son muy cariñosas..."; entonces como yo hacía mi comida y la muchacha por pereza no, yo la invitaba... "Ay tan linda Majo". Llevaba 4 días de haber llegado esa chica ahí cuando ella empezó a tomar, a tomar... Era alcohólica y empezó a ponerse agresiva y ya no le podía decir nada...» (Majo, 56 anys, Colòmbia)

També explica la precarietat en les condicions. Conta com, en el pis on exercia la prostitució, l'encarregada li roba la maleta i el que hi havia en el seu interior i tenia por de denunciar-ho pel fet de no tenir papers:

«Xus [nom fictici de l'encarregada del pis] *no me quería regresar mi maleta... Entonces un día cualquiera, pasaron 3,4 días y yo sin ropa... El dinero que yo tenía en mi maleta, como 800€, me lo robó... Yo tenía una hucha y no sé cómo no me la pilló, tenía casi 500€... Me lo robó ella, me sacó el pasaporte, me quitó la tarjeta del médico... Me robaron toda la ropa que les pareció bonita... Imagínate como estaba yo, llorando una cosa impresionante*» (Majo)

Agressió grupal per estar exercint la prostitució

«*En prostitucion hay gente que son nigerianos. Me acuerdo de que había un tiempo que había tres chicos nigerianos que estaban hablando: “Estas chicas nigerianas que nos dan vergüenza”. Hablaba de nosotras, que estamos haciendo prostitución, porque son dos tribus y una es [nom de tribu]. Entonces yo soy [nom de tribu] y yo he escuchado todo lo que dicen y yo contesté y me dicen dicen: “Ahh una [nom de tribu] que está trabajando en prostitución” y me pegaron muy fuerte, en Valencia*» (Doris, 40 anys, Nigèria)

També es mostra durant els relats l'impacte que té el carrer en una mateixa:

«*Muy brusco... Porque me daba mucha pena, me daba mucha pena que me viera la gente... los niños (silencio). Si... pero ya me acostumbré a la calle, ya no quiero pisos ni quiero clubs*» (Andrea, 50 anys, Colòmbia)

Consum de drogues

Consums i abusos de substàncies en els entorns de prostitució

Dins dels entorns de prostitució s'ha evidenciat com alguns *clients* i encarregats/des ofereixen a les dones consumir, sobretot cocaïna i alcohol. En els discursos analitzats també s'observa com moltes d'aquestes dones acaben desenvolupant addiccions a l'alcohol o altres substàncies per a mantenir-se en prostitució.

Per tant, l'impacte del consum sovint està present a les vides de les PSP entrevistades durant tota la vida: a la família durant la infància i joventut (és comú l'alcoholisme per part del pare), a les parelles i/o exparelles d'abans d'iniciar-se en prostitució i a les parelles contretes mentre exerceixen prostitució. Però, a més, sovint es consumeix per exercir, ja sigui incitada per l'encarregat o encarregada del local o per iniciativa pròpia amb la finalitat d'intentar treballar alienant-se de la realitat.

«*Los mismos clientes son los que toman las drogas y te las dan*» (Yanet, 21 anys, Cuba)

«*En la casa me obligaban a usar la droga, a tomar alcohol, a fumar y yo no uso y me ofrece un mundo que era complicado*» (Marcia, 28 anys, Brasil)

«*En Panamá lo hacía [exercir la prostitució] pero como yo quería, allí fumábamos mucha marihuana. Eso me hacía sentir bien, me relajaba. En España fue donde vine a probar la droga, cristal... Todo esto lo invita el cliente. El alcohol no falta. En las casas cuando llega un cliente te tienes que parar aunque sea de madrugada. Según que casas, si trabajas toda la noche luego puedes descansar. Si hay clientes, ni comer, a no ser que sea con el cliente*» (Olga, 24 anys, Hondures)

«La gente no tiene ni idea. Yo he estado super triste, llorando un montón de noches y he tenido que tomar cocaína para poder aguantar, cocaína y tomarme cuatro whiskies y decía, venga vamos, ahora sí estoy preparada, porque si no, yo no podría. Y pues, necesidad» (Alexandra, 38 anys, Brasil)

«Cuando empecé a vivir aquí a alquilar habitación yo viajaba donde quería y hacía las cosas que quería yo. Casi vivía más fuera, viajaba a otros sitios pero me cansé. Quería cambiar la situación porque no veía salida. Me enganchaba mucho al alcohol, estaba muy hundida, estaba muy perdida. Y me ha hecho mucho daño, entonces esto psicológicamente no se controla, necesitaba ayuda» (Irina, 49 anys, Rússia)

«Yo he viajado mucho, he conocido muchos puterios. Hay sitios que te tratan muy bien, pero hay sitios que abusan de ti, al 50%. Te tratan como una mierda y aún te ofrecen droga. Hay drogas en las casas, te lo digo como usuaria. Como yo trabajaba mucho, me daban los gramos que quisiera y luego me descontaban. Yo no entiendo porque la policía no investiga. Porque muchas chicas se meten a la droga cada día que pasa. Y engancha a chicas más jóvenes. Todos saben, policía, médicos... todos saben. Es un narcotráfico más que Son Banya. Yo aguantaba hasta tres días de fiesta, sin montar follón. Por la droga. Y es lo que los clientes buscan y las casas quieren. Ahora es al 50%. Antes era 40% para la casa y 60 % para ti. Ahora todos al 50% y no te dan ni preservativos, ni toallitas, ni nada» (Juliana, 39 anys, Brasil)

Salut mental i benestar emocional

Salut: depressió, pensaments i intents suïcides

Els relats ens parlen de depressions, pensaments suïcides, aïllament i por, tot plegat motivat per la seva situació de vida precària i per traumes acumulats per les múltiples violències multidimensionals experimentades tant en l'àmbit privat com públic, a més de la pressió econòmica, financera i de deutes, l'escassetat de xarxes de suport i el projecte migratori que per a algunes és viscut com a dolorós.

«En mi último intento de suicidio me quedé tres días en coma. A raíz de eso, mi hija entró en depresión y también está tratada» (Juliana, 39 anys, Brasil. 14 anys a Espanya, en situació administrativa irregular)

En persones transsexuals s'ha identificat una alta prevalença de pensaments, intents suïcides i estats depressius per no poder acabar el seu procés de transició a causa de problemes econòmics. El següent testimoni abandona el procés d'hormonació i sofreix per conseqüència un sentiment de pèrdua d'identitat:

«Si, sufrí mucho psicológicamente, por volver a ser chico, ya no mantener a Ana Paula (nom de la seva identitat com a dona). No podía, entraba en depresión y no quería dejarla, quería ser yo y no podía. No tenía dinero para comprar más, no tenía dinero para comprar champú, para pintarme... Quedé sin nada, prácticamente en la calle. Porque entré en depresión, no podía levantarme para ir a trabajar, para buscar la vida de Ana Paula (nom de la seva identitat com a dona). Me fue quitando la ilusión por todo lo que pasó. (...) Hasta un día estaba en la ventana sentado y queriendo saltar y pienso que yo no fui, que yo iba a saltar. Y yo a mi gato lo quiero mucho, lo aprecio mucho y pienso que quien salvó mi vida fue él. Porque cuando estaba en el momento de tanto pensar,

estaba harto y él llegó rozándome el cuerpo y saltó a mis brazos y yo empecé a llorar... Y pensé no puedo dejarle a él solo con esa familia. Y de ahí él me salvó la vida. Mi gatito, mi Snif. Él me salvó la vida, eso está bien claro» (Ana Paula, 47 anys, Brasil. Identitat no binària, bisexual)

A continuació, Carmen conta la depressió sofrida:

«Sí, pero bueno no me puedo centrar bien del todo porque no estoy bien, me encuentro mal, al no dormir bien me como mucho el coco, entro en una depresión y... no puedo ni limpiar la casa. No sé ni cómo hago las cosas» (Carmen, 61 anys, Espanya. Dona transsexual)

Mage explica la seva arribada a Espanya i com es va sentir:

«Yo cuando emigré la primera vez a España, yo me sentí muy triste muy deprimida porque mis hijos yo los tenía en Perú y yo estaba aquí» (Mage, 50 anys, Veneçuela. Amb asil polític, estudis superiors)

El VIH i les malalties també afecten la salut mental de les dones segons els testimoniatges recollits:

«No, pero a ver. A veces digo me tomaría o me emborracharía para olvidarme de todo... para olvidarme de todo. No, porque... es que estoy sin trabajo, estoy... estoy muy decepcionado de la vida, de todo el mundo... de todo el mundo. A veces digo no encuentro aliciente de vivir, me siento así. Me siento mal, todas las cosas que he hecho y yo que sé, me siento mal con todo lo que he hecho de prostitución, la homosexualidad de estar con uno y con otro. Eso me ha creado una... una... como una enfermedad para mi, como... ah.. cómo decirte...» (Carmen, 61 anys, Espanya. Dona transsexual)

Tota la violència acumulada en la trajectòria vital, els entorns de prostitució, els problemes econòmics, les trajectòries migratòries i les pressions familiars també està relacionada amb les depressions, les idees suïcides i els intents autolítics o de suïcidi.

«Pues viva gracias a la medicación. Salgo así porque tomo pastillas muy fuertes, como dice la doctora: “Las pastillas de la felicidad” (se ríe), porque a veces me olvido de donde estoy, qué hago, me desoriento. Tengo un trastorno gravísimo de ansiedad. Tengo miedo a las personas, lo oscuro. No me gusta estar con mucha gente. No me gusta compartir nada con otra gente que vive conmigo porque me pongo enferma» (Simone, 45 anys, Brasil)

Algunes puntualitzacions necessàries: dones transsexuals

Especificitats del col·lectiu de dones transsexuals

Malgrat que comparteixen moltes de les experiències de les narrades anteriorment per les DSP. Aquest col·lectiu presenta especificitats que convé que siguin destacades.

- a) Consum de substàncies i addiccions més abusiu que en les altres trajectòries vitals i lligat al món o entorn de la prostitució.

«Bebía y me drogaba y así hasta la madrugada. Cuando llegaba a casa me dormía (...), a las 6 volvía al bar» (Martina, 49 anys, Argentina. Dona transsexual)

« Empecé a tomar drogas y ácidos en [Club]. Que son muy fuertes, así seguía trabajando... con una amiga me tome media y me quede muda» (Carmen, 61 anys, Espanya. Dona transsexual)

«Sí, muchas... cocaína, porros, hachís, cristal, uff... de todo, todo lo que había lo inhalaba o lo tomaba. Llego un momento en que me voy a una fiesta con mis amigas y unos chicos gitanos, y uno de ellos estaba calentando la heroína en cuchara y yo dije “ay dios” a eso no quiero llegar» (Carola, 30 anys, Hondures. Dona transsexual)

- b) Experiències primerenques i continuades de transfòbia i bullying homofòbic en la família, a l'escola i en els espais públics.

«Si, maltrato por ser como soy. Si sufrí mucho, mucho maltrato psicológico, nombres feos como desviados, o maricón... Duele mucho, se maltrata mucho y me pegaron por lo menos dos veces por ser gay» (Ana Paula, 47 anys, Brasil. Identitat no binària, bisexual)

« En mi infancia he sufrido mucho Bullying por ser homosexual y muy afeminada (...). En el pueblo no me aceptaban, me hacían Bullying, estaba traumatizada y no quería vivir ni estar en ese pueblo. Entonces, aquí viene mi trauma ... yo pues bajaba a Palma y ser yo, un poco más libre» (Carmen, 61 anys, Espanya. Dona transsexual)

«Porque tuve episodios de bullying por mi transición, antes no le prestaba atención a lo que la gente me decía hasta en la ESO, que empecé a vestirme diferente y me hacían bullying los compañeros, los profesores que me decían que por qué me vestía así» (Carola, 30 anys, Hondures. Dona transsexual)

- c) No acceptació familiar, social i comunitària de la seva condició sexual o identitat de gènere sobretot en les experiències de la infància i l'adolescència.

«Para mi no es que era insostenible, yo quería conocer mundo y no quería vivir en ese pueblo. En mi casa y mi familia como no me comprendían, no me aceptaban yo no quería estar cercar, quería ir a Palma» (Carmen, 61 anys, Espanya. Dona transsexual)

«mi madre no porque es una persona chapada a la antigua y entonces para ella era chocante, me decía has venido a España para hacer esto.... A veces, me decía yo no te traje a España para que tu te vuelvas “así”» (Carola, 30 anys, Hondures. Dona transsexual)

d) Totes les entrevistades van començar amb prostitució masculina fent la transició en l'època adulta. Això va generar en el seu entorn més rebuig social i menys acceptació que quan s'identificaven com a gais.

«Bueno, empecé de chico a prostituirme por las circunstancias sobre los 21 o 22. Sí, porque hice la mili y fue después de esto» (Carmen, 61 anys, Espanya. Dona transsexual)

Carmen explica que la seva parella actual és xaper exconsumidor, porten molts anys junts, diu que han passat moltes coses junts, al principi no acceptava tampoc la seva transició, ara sí:

«Si antes había rechazo ahora más, pensé que iba a ser más aceptada pero yo lo sentía y... Lo tenía que hacer y el rechazo de mi familia fue el boom de boom. Mi madre esta pendiente pero claro, la familia ahora si que no lo veía con buenos ojos» (Carmen)

Altres idees que sorgeixen de les narracions són:

- Declaracions expressives d'idees, pensaments o intents autolítics o d'intents de suïcidi al llarg de la seva trajectòria vital.
- Experiències de violència també per part de *clients* i dels entorns de prostitució.
- Discriminació laboral després de la transició.

Les diferents narratives mostren experiències diferencials en funció del moment vital, però habitualment descriuen guanyar bé al principi de l'exercici de la prostitució, quan són joves. En canvi, quan va passant el temps i es tornen majors aquests guanys disminueixen i es torna un mètode absolutament precari per a subsistir.

«Gané mucho dinero y compré un piso en Argentina y empecé a trabajar con gente de alto standing, jueces, diplomáticos, políticos, curas, y me independicé. La gente me conocía por la Asun [nom fictici], no tuve críticas. Hice mucho dinero» (Martina, 49 anys, Argentina. Dona transsexual)

Les persones entrevistades que tenien una trajectòria migratòria a les seves vides al·ludeixen que van sortir dels seus països per l'alta homofòbia i transfòbia i que no hi tornarien pel fet que no se senten segures.

També en alguns casos de les persones trans les seves parelles són persones en situació de prostitució:

«Llego a Palma, estaba en la calle Pere Palau [nom fictici], cerca de plaza Pere Antoni [nom fictici], y me dice el dueño si quiero ser encargada del piso, y conozco a un chape-ro, y me llamó y fue mi futuro marido» (Martina, 49 anys, Argentina. Dona transsexual)

Les dones transsexuals entrevistades narren bullying homofòbic o transfòbic i una no acceptació familiar i comunitària

Com s'ha avançat abans, sovint apareix el maltractament i el bullying per la condició sexual des de la joventut:

«Insultos, porque Brasil no es un país como aquí, desviado, maricón... Me pegaron en la calle por ser homosexual. Eso sí me pasó. Yo tenía 15, 16 años. Si, maltrato por ser como soy. Si sufrí mucho, mucho maltrato psicológico, nombres feos como desviados, o maricón... Duele mucho. Se maltrata mucho y me pegaron por lo menos dos veces por ser gay» (Ana Paula, 47 anys, Brasil. Identitat no binària, bisexual)

Abandonament escolar primerenc a causa de les situacions de bullying en el procés de recerca de la seva identitat sexual i de gènere

Alguns fragments de les històries de les entrevistades mostren un abandonament escolar primerenc, ja sigui de l'escola, l'institut o la formació professional a causa del bullying:

«El cole y yo, yo era mala. Es que no quería ir por el Bullyng que me hacían. No entendía lo del Bullyng. Yo fui hasta los 14 años» (Carmen, 61 anys, Espanya. Dona transsexual)

«No termine la ESO por el Bullyng que recibía. Y, el colegio me llamaba todos los días y me decía que si yo quería volver y yo les respondía que no» (Carola, 30 anys, Hondures. Dona transsexual)

«Eso hacía que yo no quisiera ir al cole. Por los insultos, porque estaba empezando a salir del armario como se dice. La vergüenza... Los profesores me ayudaron mucho, hablábamos... Pero a veces no iba a la escuela por eso. Miedo... Cuántas veces me fui corriendo con miedo por el chico que quería pegarme por ser como soy... Me escondía mucho, me querían pegar por ser maricón. Pasé mucho por ser homosexual allá en Brasil y de pequeño pasé mucho también...» (Ana Paula, 47 anys, Brasil. Identitat no binària, bisexual)

Significat de la prostitució en les seves vides

El significat de la prostitució en les seves vides

Una experiència difícil i dura. La perceben com una cosa temporal amb expectatives d'aconseguir els papers o un treball digne que els permeti cobrir les seves necessitats bàsiques i tenir una capacitat mínima d'estalvi, ja que els diners que guanyen els destinen a les seves famílies i comunitats, reservant-ne un poc per a elles. Aquests diners els han servit perquè la seva família (mares, fills/es, àvies, ties, cosines, etc.) puguin millorar la seva situació al país d'origen, però també en el d'acollida.

«Pues yo creo que lo pondría en dos conceptos. El primero muy duro y el segundo muy, muy fuerte, porque vea eso tiene mucho valor, ¡mucho valor! Sí es un dinero negro, que a uno le toca cosas, pero, pues yo desde que me metí en esto, mi familia está muy bien, no les falta nada, no les fallo con los diciembres, ehh... Tengo unos ahorritos para ver si me compro un apartamentico, pero si, bueno en esos dos conceptos. percibe la prostitución como algo temporal. Pero yo no toda la vida me voy a quedar en esto, yo digo, no quisiera, yo digo yo no me voy a quedar en eso, en esas casas van señoras de 40 o 50...» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

Gairebé totes les dones coincideixen que l'únic benefici de la prostitució és l'econòmic, però tota la resta són problemes i l'esborrarien de les seves vides. El significat per a elles de la prostitució:

«Nada, no tiene ningún significado. No tengo ningún buen recuerdo. Yo me asqueé de ser puta. Harta de vivir entre mujeres. Con muy pocas haces amistad, con otras ni te hablas. Una de las chicas se llevó mis tacones, pero me fui a buscarla. Al final me los dio, la esperé tres horas. A veces me tocaban clientes muy duros, que te agarran, quieren que hagas muchas cosas. Por eso tenía muchos problemas. El único beneficio es el dinero. Todo lo demás para nada. Todo son problemas» (Olga, 24 anys, Hondures. 2 anys a Espanya, sense papers)

Per necessitat i per sobreviure:

«Es un camino que se escoge en los peores momentos de la vida, por la necesidad, para sobrevivir» (Alexandra, 38 anys, Brasil. Víctima de tràfic, 15 anys a Espanya amb permís de residència)

Les dones entrevistades reconeixen que no solament sofreixen violències en ambients de prostitució i agressions per part dels *clients*, proxenetes, encarregats/des o companys/es. També reben violència per part de les seves parelles. Vegem el següents relats:

«Voy a hablar de tanto en mi vida personal, como profesional. El trabajo de la prostitución a mí, ya me forzaban a hacerlo. El propio dueño de la casa: que, si él no se ha corrido, tienes que volver otra vez y hacer que se corra, aunque se haya pasado el tiempo. Tienes que volver y hacer que se corra, porque nosotros vamos a perder dinero. O el hombre borracho que da una hostia. (Entrevistadora: ¿Has experimentado violencia por parte de los clientes?) Sí y con las parejas también. (Entrevistadora: ¿Parejas también te han maltratado?) Pegado, intentado matarme... Estuve secuestrada en Menorca un mes» (Alexandra)

«Con clientes, cosas horribles, un asco. Clientes que te quieren obligar a cosas. Yo no voy a tener sexo contigo sin protección, porque no eres nada mío. Hay gente que te quiere joder la vida. Hay que estar pendiente porque se quitan el condón, lo pinchan. Tienes que estar con miedo. Hay clientes tranquilos, educados, pero algunos son unos desgraciados» (Mercedes, 44 anys, República Dominicana)

Violència per part de les seves parelles, moltes d'elles consumidores d'alcohol, drogues i amb experiències amb la presó i el tràfic de drogues:

«Yo aborté porque este era un tío que te podía sacar un cuchillo... Estaba loco y con lo loco que estaba yo no podía. Lo mejor es dejarlo a él, y eso es lo que hice, pero no lo dejé a él porque me quedé con él cinco años. Estábamos en el Soterrani (nombre ficticio) en el semáforo, limpiando, en el semáforo. Tenía yo 17 años, que iba a cumplir 18 años. Una niña, una niña. Corrí demasiado pa hacer lo que hice, me parece a mí, quedarme embarazada, abortar y engancharme en la droga y quedarme con él. Y bueno yo no sé si este tío acabará con las palizas, yo lo que quería era desengancharme de la droga» (Elena, 47 anys, Espanya. 30 anys en prostitució)

«Un cáncer... (Silencio) Un modo de subsistir, porque no tengo otra cosa» (Laura, 47 anys, Espanya)

«Si, me han agredido físicamente y verbalmente. Por parte de clientes, en mi caso era violación cuando ejercía. Me llamaron para una salida. Cuando llegué no era una persona, eran cuatro. Todavía tengo cicatriz. No lo denuncié. Me dijeron que si lo decía, era poco lo que pasó contigo. Vas a pasarlo muy, pero que muy mal» (Jana, 52 anys, República Txeca)

És habitual que les dones de les entrevistes no hagin denunciat tots els abusos, assetjaments, violacions, segrestos, robatoris, agressions, explotacions i violències físiques, psicològiques i emocionals tant en l'espai privat com públic per part de germans, parelles, veïns, avis, caps, màfies o tractants, proxenetes o *clients*. Tots els delictes contra elles, sent fins i tot menors d'edat, han quedat pràcticament impunes. Solament s'han identificat un parell de casos de denúncia formal a parelles o marits.

«No, no lo he denunciado, pero tendría que haber denunciado a muchas personas, sí. Incluso a mi hermano también: se volvió muy agresivo con las drogas también, y cuando bebía» (Elena, 47 anys, Espanya)

La prostitució com una violència més a les seves vides:

«Bueno yo digo hoy en día bueno esto para mí como una violencia más en la vida para mi, de verdad nunca juzgué a estas mujeres, y no es un trabajo fácil no es nada fácil de verdad, para nada pero me ... triste y lamentable, acudí a esto porque no tuve más solución ni salida, de verdad (llanto)» (Mage, 50 anys, Veneçuela. Amb asil polític, estudis superiors)

Apareixen relats de solitud i tristesa:

«Porque vas, trabajas, te prostituyes. Que con todo el dolor de tu alma. Porque llega un día que de tanta droga y de tanto de todo... Luego te dan los bajones... Te prostituyes, lloras, estás sola, estás fatal ahí. Estas fatal. Y... O sea. Y... luego vas y derrochas el dinero como una niñata» (Paola Andrea, 24 anys, Colòmbia. 19 anys a Espanya, arriba per reagrupació familiar. 4 anys en prostitució)

Motius de permanència a la prostitució

El que fa continuar a les dones en prostitució

a) Pressió econòmica o financera

« No me gusta la prostitución, pero por necesidad... Y ahora cuando empiezo a trabajar ya no voy. Esto está todo en mi cabeza, pero cuando no tienes nada, ¿qué vas a hacer? Mejor ahí que no tener para comer» (Amina, 47 anys, Marroc. Des del 2009 a Espanya)

b) Situació administrativa irregular

«Lo que pasa es que los alemanes son muy fácil. Son lo mejor. A mi no me gusta trabajar en club porque es difícil. Hay mucha gente que le gusta la prostitución pero a mí, no me gusta . Por eso cuando yo tener documentación decir que lo voy a dejar poco a poco. A veces yo trabajar dos meses, tres o cuatro nada más» (Patience, 39 anys, Nigèria. 19 anys a Espanya, als 4 anys aconsegueix regularitzar la seva situació)

«Un gran problema y más las mujeres. Sin papeles no vales nada, yo conozco a una chica sin papeles que está sufriendo mucho con su hija... No es fácil, la vida no es fácil sin papeles» (Amina, 47 anys, Marroc)

«No, amor, le digo la verdad, fue horrible porque muchas veces a mí me tocaba atender señores viejitos, me tocaba tener viejitos, me entiende, es que aquí a veces, pues aquí hay hombres porque le pagan a uno se creen que pueden hacer lo que quieran, lo tratan a uno, uno no se siente bien, yo muchas veces he llorado, yo no le puedo decir que no, a veces pienso, hay dios mío... Todos los días me levanto y le pido a dios que me colabora, que me ayude, que me dé una solución, que me ayude... Que ojalá me acepten los papeles o algo, porque así mor, yo puedo trabajar en muchas partes» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

c) Pressió migratòria o de projecte migratori (intrínsec i extrínsec).

Pressions de la família d'origen, concretament de sogres, ties i mares, perquè continuïn portant diners a casa. Moltes són absolutament conscients que les seves filles, germanes o nores exerceixen la prostitució (element molt present en les dones colombianes).

d) Deutes o préstecs contrets abans de la migració, durant el procés migratori o en la societat d'origen.

La seva capacitat d'estalvi és pràcticament nul·la pel fet que els seus sous són extremadament precaris actualment. Això les fa contreure deutes, a elles i a les seves famílies al país d'origen i d'acollida. Molts són deutes contrets abans, durant i posteriorment al viatge al país d'arribada. Aquests deutes són d'amics, familiars, coneguts i bancs. Una mínima part reconeix que són d'organitzacions criminals o mafioses. També trobem deutes de clubs, pisos, proxenetes, amics/gues, persones conegudes compatriotes i en el cas de desenvolupar addiccions, de camells.

e) Consum abusiu o addiccions.

Alguns dels relats manifesten que continuen en prostitució o mantenen l'entrada i sortida en prostitució per tenir un consum en actiu.

«Cuando llevaba dos años aquí, me enganché a la cocaína. Porque los clientes que toman, pagan más si la chica toma con ellos. Y yo caí en esa trampa. Para ganar más dinero, mis hijas, mi madre tenía un montón de deuda y yo necesitaba quitar todo esto. Y con el tiempo me fui engancho engancho. Cada vez más y más, y empecé a comprar con mi propio dinero. Yo no aceptaba que estaba engancho» (Juliana, 39 anys, Brasil. 14 anys a Espanya, en situació administrativa irregular)

f) Salut psicològica o emocional alterada.

Moltes de les dones tenen trajectòries de vida traumàtiques, com hem vist, a més per a moltes el projecte migratori és un punt d'inflexió dolorós en les seves vides (per a unes altres en canvi és alliberador i no tornarien als seus llocs d'origen). La seva situació de vida precària i de subsistència, els entorns de prostitució i les violències en l'espai públic i privat tampoc ajuden a la seva salut mental i fa que desenvolupin determinades patologies (psicològiques i emocionals). Elles no es podran centrar en el fet productiu si abans no es fa un treball intens i un acompanyament des de l'àmbit psicològic i emocional.

Moltes de les dones entrevistades, per a aconseguir els seus documents, necessiten trobar una parella, o estar amb un exclient o amic a canvi de sexe per a poder aconseguir aquests documents que els permetin tenir accés al treball legal. En aconseguir aquests papers comencen a treballar de manera legal, però en treballs igualment feminitzats i precaris, el que en moltes ocasions els fa mantenir aquestes relacions amb *exclients*, parelles, marits o amics a canvi de mantenir relacions sexuals (aquestes parelles, amics o *clients* són relacions jeràrquiques, tòxiques i en ocasions violentes. S'instaura un cercle de major vulnerabilitat i precarietat per a aquestes dones migrades vulnerables i subjectes a relacions tòxiques i violentes (*exclients*, amics, parelles o marits) a més de treballs, ocupacions o activitats en situació i condicions d'exploració. Aquestes dones estan en situació d'extrema vulnerabilitat i indefensió.

Hi ha una demanda per part de les dones entrevistades de sortides d'ocupació segures per a cobrir les seves necessitats i de les seves famílies. En els relats de vida hi ha una demanda explícita de treballs amb condicions de vida dignes.

COVID-19

COVID-19 i prostitució

Les narracions d'algunes entrevistades esmenten que, malgrat el confinament, la casa continuava funcionant d'amagat. Algunes es veuen al carrer quan les fan fora per negar-se a exercir:

«En la casa en la que yo estaba la cierran, pero podía atender a los clientes a escondidas, pero yo no quería. Entonces fui expulsada de la casa porque no quería ejercer la prostitución» (Marcia, 28 anys, Brasil)

A més, els relats descriuen que hi havia menys *clients* amb la COVID-19, però el negoci va continuar funcionant amb *clients* habituals:

«Justo cuando llegó el COVID-19 venían los clientes fijos. Solo éramos cuatro chicas. Teníamos que trabajar con mis clientes. Se drogan y van de putas. Teníamos miedo. Fue cuando intenté suicidarme y pedir ayuda» (Juliana, 39 anys, Brasil)

Amb aquesta situació no guanyen res, més aviat la situació d'aquestes dones és molt més precària que abans de la COVID-19:

«La calle está muy mal. Mis paisanas me cuentan que no ganan nada, solo que puedes coger el COVID-19» (Amina, 47 anys, Marroc)

No són pocs els testimonis que narren com durant el confinament es queden al carrer:

«Sí porque he perdido donde vivía, la habitación en confinamiento y estaba en la calle, una semana no tenía donde vivir, donde tocar (la porta per demanar ajuda), donde hacer nada» (Doris, 40 anys, Nigèria)

«Estuve tres o cuatro meses metida en el apartamento, cuando el estado de alarma y tuve que dejar el apartamento porque no tenía para pagarlo y eso que lo pagaba a medias con mi hermana, pero ella tiene sus hijos y tiene sus cosas» (Laura, 47 anys, Espanya)

A més, amb la COVID-19 algunes de les dones han generat nous deutes en els països d'origen o d'acollida:

«Sí, tengo algunos amigos que me pueden dejar y me acuerdo que a principio de COVID-19 me han ayudado » [contreu un nou deute] (Doris, 40 anys, Nigèria)

La COVID-19 i el confinament han esdevingut riscos afegits a les vides de les entrevistades que ja patien violència masclista. Una de les entrevistades conta com es donen episodis d'agressions i de violència masclista per part de la seva parella (amb addicció a l'alcohol) durant el confinament:

«Yo dije cómo puedo ayudarte. Estábamos comiendo y me tiró un mechero, no es un cuchillo. Yo iba a por él, pero Suso (nom fictici) se puso en medio déjalo está borracho. Yo sé que borracho tiene mucha fuerza y él sabe que cuando me ciego voy y voy. Me encierro en la habitación y empecé a llorar. Yo no puedo estar así» (Jana, 52 anys, República Txeca)

Algunes de les dones que exerceixen la prostitució estan malaltes amb patologies prèvies i així i tot, a causa de la situació precària en la qual viuen, han de continuar buscant-se la vida amb els riscos per a la salut i benestar que això implica.

«Tengo el bicho, el VIH. Aunque me esté medicando, estoy débil. Si a mi me contagia el COVID-19, pues es chungo. El COVID-19 me asusta por la enfermedad que yo tengo (VIH), y yo digo como pille otra enfermedad... Pienso que soy propicia a cogerlo, y me agobia. Veo que no tengo otra salida, no encuentro un trabajo. Y al no encontrar trabajo digo que tengo que volver a la prostitución, odio los hombres y uf... Odio a los clientes, a tener que salir a poner un anuncio... yo que sé, entonces... ya no es lo mismo que antes. Por eso, que yo salgo a la calle y si quiero hacerme un cliente me lo hago, a ver si me entiendes. Pero no es esto lo que quiero, no puedo, es superior a mis fuerzas» (Carmen, 61 anys, Espanya. Dona transsexual)

«Para mí, en prostitución es un momento que es inolvidable, que es que yo tengo una enfermedad, que es el VIH y yo no puedo olvidar que eso lo he cogido o de allí o de otra cosa, que he sido cogida por un grupo de chicos en un coche como son tres o cuatro y

me llevaron lejos en la oscuridad y como que se han abierto un preservativo con sangre y me lo echan al cuerpo» (Doris, 40 anys, Nigèria)

Dones valentes amb xarxes de sororitat entre companyes, grans cuidadores de les seves famílies i comunitats

Xarxes de sororitat entre companyes en temps difícils. Malgrat la duresa dels relats i alguns conflictes, també es perceben xarxes de solidaritat entre elles.

«[Una altra dona en situació de prostitució] me dejó la casa donde vivo con ella en un salón... Casi 3 meses con ella y gratis, imagínate. Porque ella sabe que yo soy tranquila y no quería hacer calle otra vez y no tenía para vivir, para comer, para nada... He llegado a estar sin nada, ni un euro... Porque hacía mucho tiempo que no trabajaba y la verdad que no me quiero acordar de este momento» (Amina, 47 anys, Marroc)

«Tengo cuatro hijos. Y a veces ayudo a mi madre también. Y también a algunas personas las ayudo. Como a una amiga de mi hijo, que quedó embarazada muy joven y el padre murió, pues les mando algo para la leche y demás. Lo hago porque quiero, no porque me lo pidan. Me pongo en su lugar, madre soltera...» (Mercedes, 44 anys, República Dominicana)

Solidaritat i empatia d'aquestes dones respecte a les seves famílies i les seves comunitats ja que reparteixen els seus pocs guanys enviant remeses o recolzant al país d'acollida:

«No porque yo enviaba [doblors] a Brasil, pagaba mi piso, ayudaba. Siempre fui de ayudar a las personas. Siempre, cuando mataron al padre de mis hijos, yo regale todo a todos los pobres, no me quedé nada para mí. Siempre he sido así» (Simone, 45 anys, Brasil)

Dones valentes:

«Gracias a dios, y que soy una mujer que aunque me secuestraron y la vida me ha tratado tan mal, gracias a Dios, yo hoy tengo donde estar y cómo tirar palante» (Elena, 47 anys, Espanya. 30 anys en prostitució)

Grans cuidadores de la família i la comunitat:

«En Mallorca llevo 6 años. Yo vine porque había terminado con un chico y como había terminado con él quería irme de Menorca y pensé me voy a Mallorca a ver como es, si hay oportunidad y conozco a gente. Y me vine aquí hace 6 años, pero siempre sin papeles es muy difícil, entonces no se entiende... La gente se piensa que es fácil, pero no lo es. Y piensas ¿voy a pasar hambre? No voy a pasar hambre. Ahora no porque mi abuela se ha ido, pero yo enviaba dinero para mi abuela, mi hija. Tenía responsabilidades, ¿sabes? Yo me vine a España para salvar a mi familia y darles dinero. Tener una vida mejor, poder estudiar, poder darles zapatos, comida. Poder darles lo que yo nunca he tenido. A mí me da igual no comer, pero para ellas sí que tengo que enviar dinero. Porque yo no necesito mucho, pero al menos para enviar comida para ellas. Entonces, si perdía el trabajo, ¿qué me queda? Así que siempre iba de club en club consiguiendo dinero para enviarles a ellas y para poder vivir» (Alexandra, 38 anys, Brasil)

Conclusions de l'anàlisi de les entrevistes

Conclusions i anotacions finals

Com s'ha pogut constatar al llarg de tota l'anàlisi del discurs i les veus de les protagonistes, l'ús del llenguatge de gairebé la totalitat de les dones que han realitzat les 60 entrevistes, parla durant la narració dels seus testimonis en termes de treball de la prostitució i el concepte de *clients* (llevat d'una excepció que s'ha utilitzat el terme *puters*). No se senten clarament identificades amb el concepte de PSP, que en canvi sí que és utilitzat per part d'institucions i entitats. En aquest estudi hem rescatat les seves veus i el seu llenguatge per a conèixer com interpreten la seva realitat, fent un recorregut per la seva trajectòria vital. Considerem que aquest és un punt clau per part de les institucions i que s'hi ha de reflexionar independentment del seu posicionament ideològic.

L'estudi ens enfronta amb la diversitat i heterogeneïtat de la prostitució i les seves interseccions, molt lluny de les visions uniformitzadores. Les experiències de les nostres participants mostren vivències i emocions associades. Amb el temps i l'edat, continuar en prostitució es torna cada vegada més complicat i les condicions econòmiques empitjoren significativament, i més amb la caiguda de preus en la situació de la COVID-19 i els seus riscos associats.

De les històries de vida obtingudes per a la nostra recerca es desprèn, des de les seves veus, que la prostitució és utilitzada sistemàticament com una activitat-refugi, és una cosa a la qual es recorre per a solucionar problemes com ara manques econòmiques o també davant la impossibilitat d'aconseguir un treball digne per no tenir papers o, quan es tenen, els treballs són tan precaris i estan en tals condicions d'explotació que han de recórrer a la prostitució igualment (fonamentalment les persones que no tenen una situació administrativa regular però també amb una situació regular). Des d'aquest punt de vista és viscuda més com un recurs multifuncional a causa de la situació de precarietat i explotació, així com de la baixa xarxa d'ajuda formal i informal.

Les dones de l'estudi alternen la prostitució amb altres activitats feminitzades i precàries (neteja, cura de persones i el sector de l'hostatgeria, entre altres). Pel que fa a la prostitució, en aquest estudi, s'ha evidenciat mitjançant els testimonis de les dones que també les condicions són variables, però que hi predomina igualment l'explotació i la precarietat, i s'han evidenciat situacions recurrents de violència en el seu entorn.

Gran part de les dones de l'estudi han experimentat situacions multivariades i multidimensionals de violència desproporcionada en l'àmbit públic, privat, familiar o comunitari i al llarg de tota la seva trajectòria vital. En els entorns de prostitució on es mouen aquestes dones és continuada la violència o almenys és com així ho han expressat. Les violències masculines interseccionen al llarg de les seves trajectòries de vida amb diferents graus d'intensitat des de la infància, pubertat, adolescència, joventut i maduresa. Totes aquestes violències desproporcionades rebudes i percebudes, malgrat la seva gravetat, queden invisibilitzades i impunes.

La impunitat defineix part de les seves vides, independentment del país d'origen: països d'altres latituds del sud amb profundes desigualtats socials, de gènere i econòmiques, països inestables políticament, amb alt índex de corrupció i amb altes taxes de femicidi vinculades a una mà d'obra barata transnacional obtenint conseqüències deplorables per a la vida de les seves dones i nenes. Aquestes dones i nenes es veuen expulsades dels seus països per l'alt índex de violència estructural (inclosa la violència econòmica) i patriarcal.

Les seves trajectòries tenen processos de socialització en els rols estereotipats de gènere i en la socialització de la pobresa i els mandats de gènere que marca cada cultura. Aquests aspectes s'han vist des de Rússia fins als països d'Amèrica llatina, països d'Europa de l'est o africans. Moltes són nenes i adolescents treballadores als seus països d'origen des d'edats molt primerenques, i han brindat els seus serveis en condicions d'abús i explotació remunerada a empreses familiars, particulars, hoteleres o a altres dones, perquè s'exercien tasques en el servei domèstic, hotels, cambres de pis, etc.

Com pot observar-se, la cura i manutenció de les seves famílies i comunitats marquen les seves trajectòries vitals. La societat les percep de manera estereotipada com a estrangeres, analfabetes, putes i pobres; en canvi, elles s'identifiquen amb discursos més realistes i poderosos: dones fortes, valentes que han sofert molt, però grans cuidadores i responsables de la sustentació econòmica de les seves famílies i de les seves comunitats.

Creiem que és necessari un canvi de la representació del fenomen per a abordar-lo des de les institucions. És necessari continuar comptant amb les veus resilents d'aquestes persones per a construir nous imaginaris empàtics que visibilitzin i reconeguin drets a les dones en contextos de prostitució. Cal posar en valor la solidaritat d'aquestes dones respecte a les seves famílies i les seves comunitats, ja que reparteixen els seus pocs guanys enviant remeses o fent costat a les seves famílies i comunitats al país d'acollida.

Propostes

Algunes propostes Glo-locals derivades de l'anàlisi de les entrevistes i trajectòries vitals per a millorar la qualitat de vida de les dones i la dels seus fills/es

- Com hem vist en les entrevistes, les dones no abandonaran la prostitució fins que no tinguin documents en regla i un treball que els permeti viure una vida digna. Les autoritats locals i municipals i autoritats competents han de ser conscients que el més demandat són papers per a totes i ofertes d'ocupació amb condicions dignes que els permetin portar una vida digna i lliure de violències. Les dones entrevistades volen que la societat les reconeguem i els donem drets, i que aquests no siguin només teòrics, sinó reals. A més, per a aquelles dones que ho desitgin i la seva situació els ho permeti, poder realitzar agrupació familiar amb els seus fills/es, ja que estar-ne lluny constitueix un fet dolorós i traumàtic. Des de les institucions s'haurien de secundar i acompanyar aquests processos de reagrupació familiar i d'integració a la nova societat d'acollida.
- És important que des de les institucions i autoritats competents es faci un treball d'apropiació i defensa dels seus drets per a reparar les múltiples violències i delictes rebuts que han quedat impunes, ja que no han estat denunciats. Les autoritats locals i municipals i autoritats competents, així com la societat en general tenim la responsabilitat i el repte pendent de reparar els múltiples traumes causats en la seva vida, ja que aquestes dones han estat colpejades durament per la violència patriarcal als seus països d'origen, però també en les societats d'acollida. Són supervivents de violències masclistes continuades en les seves trajectòries vitals. Necessiten tenir accés prioritari a tots els beneficis i recursos locals o municipals de les persones supervivents de violència masclista de què es disposi en l'entorn pròxim també per als seus fills i filles.

- Propostes locals o municipals efectives que ajudin a eliminar l'estigma social de la prostitució.
- Propostes locals o municipals efectives en educació afectiu-sexual i amb una mirada feminista.
- Propostes locals o municipals de sensibilització empàtica efectives sobre el tràfic, la tracta i la prostitució.
- Les autoritats locals i municipals i autoritats competents han de tenir present que un repte comú és desmitificar el projecte migratori en les societats d'origen (propostes de codesenvolupament efectives). Establir xarxes de col·laboració i de coordinació amb entitats que treballin en cooperació, codesenvolupament al desenvolupament, lluita contra la feminització de la pobresa i el treball infantil, drets sexuals o reproductius, entre altres. Des de l'àmbit local, col·laborar amb les xarxes o associacions de persones migrades.
- Des de les institucions locals, posar en valor les xarxes informals d'ajuda que tenen i de sororitat entre les dones.
- Des de l'àmbit local o municipal és necessari treballar amb xarxes o associacions d'homes per a desenvolupar accions de sensibilització. La majoria dels homes, parelles o exparelles, que apareixen en els relats de les entrevistes no han estat capaços d'establir estratègies de supervivència ni en el pla productiu ni reproductiu de la manera en la qual ho han fet les dones que s'han adaptat buscant altres formes de consecució d'ingressos que garanteixin la supervivència de les persones a càrrec. Treballar amb els homes en general als països d'origen i de destinació, i en particular amb els clients o potencials clients de prostitució i amb els homes en general per a unes masculinitats dissidents. Especialment les dones que han narrat les seves històries tenen clients de tota classe social, econòmica i cultural, són nacionals i no nacionals, estrangers, joves, de mitjana edat i majors. Però, destaquen aquells de classe socioeconòmica més baixa, explotats i d'entorns socioculturals baixos, amb consums actius i alguns entorns d'exclusió.
- Des de l'àmbit local, ampliar la protecció i seguretat per a les dones, tant en la violència en la parella, com la violència i els abusos que es donen en el món de la prostitució. Les dones no denuncien per por i se senten desprotegides en l'espai privat, públic i comunitari. Demanden clarament major protecció i seguretat.
- S'han evidenciat nombroses situacions de delictes greus i violents contra elles al llarg de les seves vides, aquests delictes no són denunciats són absolutament invisibles i quan els denuncien es detecta impunitat. Des de l'àmbit local, lluitar per la no impunitat de delictes que atemptin contra la integritat física, psicològica o emocional de les dones i els seus fills i filles.
- S'han evidenciat condicions precàries en la societat d'origen i d'acollida, en l'àmbit laboral de les dones, per això és necessari col·laborar amb els col·lectius existents a Palma d'associacions de persones migrades, els col·lectius de les Kellys (netejadores del servei domèstic o el sector del turisme) i les treballadores de la llar o internes. Unir-se a les seves reivindicacions és fonamental.

- En els casos específics de tràfic amb finalitats d'exploració sexual és necessari activar i millorar els protocols d'identificació i les garanties de protecció.
- Col·lectiu LGTBIQ en prostitució: és necessari ampliar els estudis precisos i específics sobre el col·lectiu, ja que presenten situacions i experiències de bullying homofòbic, transfòbia, etc. Es necessiten recursos i projectes específics d'atenció cap al col·lectiu LGTBIQ.
- Les competències locals han de ser conscients que existeixen grans falles en el sistema d'acollida de les persones migrades, ja que quan arriben estan sotmeses a diferents tipus d'exploració. S'ha evidenciat tant l'exploració laboral (entorn del treball) com la sexual (entorn de prostitució). Les competències locals han de ser conscients que és convenient una revisió de les polítiques de frontera, ja que veiem que moltes persones estan perdent la vida, però també estan arribant amb traumes causats en part per les nostres polítiques internacionals i les polítiques restrictives de fronteres.
- La situació de COVID-19 ha impactat durament en les seves vides i en la de les seves famílies als països d'origen, ja per si mateixes precàries. Són necessaris recursos immediats per part de les diferents administracions que atenguin les necessitats bàsiques d'allotjament, menjar, aigua i llum (independentment de la seva situació administrativa).
- Les dones de l'estudi reben moltes pressions dels seus familiars per a l'enviament de remeses o pagament de deutes, i són les cuidadores i proveïdores de recursos a les seves famílies d'origen, per la qual cosa és necessari considerar-les en les accions d'ajuda i solidaritat que s'estableixin.
- Posar en valor la solidaritat d'aquestes dones respecte a les seves famílies i les seves comunitats, ja que reparteixen els seus pocs guanys enviant remeses o recolzant al país d'acollida.
- S'han evidenciat necessitats de suport i acompanyament psicològic o de salut mental. Des de l'àmbit local, posar en marxa aquestes cobertures o ampliar-les.
- Des de les propostes locals i municipals i autoritats competents incorporar la perspectiva de gènere i cultural en la formulació de projectes d'intervenció en totes les seves fases. Promoure programes d'atenció integral a dones amb perspectiva de gènere.
- Des de les propostes locals, municipals i autoritats competents, promoure formació específica dirigida a professionals i voluntariat sobre prostitució, tràfic i tracta de dones amb finalitats d'exploració sexual, per descomptat amb perspectiva de gènere.
- Són necessaris, des de l'àmbit local, municipal o des de les autoritats competents, més programes o serveis relacionats amb la reducció de danys i promoció de la salut amb persones en prostitució, però també amb altres persones que participen dels entorns de prostitució (clients, encarregats/des, entre altres).
- Són necessàries, des de l'àmbit local, municipal o des de les autoritats competents, ajudes a l'habitatge per a les persones en prostitució, ja que algunes de les dones han evidenciat la dificultat de fer front a aquest tipus de despeses.

- És urgent un canvi de la representació del fenomen a l'opinió pública, ja que la societat les veu com a estrangeres, analfabetes, putes i pobres. En canvi, elles s'identifiquen amb un discurs més poderós: dones fortes, valentes que han sofert molt, però grans cuidadores de les seves famílies i de la comunitat. Des de les institucions, comptar amb les resiliències d'aquestes persones per a construir nous imaginaris més ajustats amb la realitat que viuen.

4.1.2. Percepció i valoració de les relacions d'ajuda de les institucions i la intervenció social

El simbòlic, què és? La llengua que parlem i la veu que tenim per a parlar, amb la seva admirable capacitat per a revolucionar el real. La llengua i la veu, de les ensopegades fan pauses significatives; dels defectes, ocasions de significar millor; dels obstacles, palanques; de les manques, punts de transformació; de les fallades, una escala de pujada; de les caigudes, aprofundiments. La llengua no és una suma de paraules, com podria semblar, sinó una multiplicació, una partida oberta que treu el cap al més perquè, com bé sap la lingüística, una paraula nova pot tornar a posar en joc el significat de tot nostre dir (i viure) passat.

Llibreria de Dones de Milà (1996)

L'objectiu d'aquest apartat de l'informe és analitzar les relacions d'ajuda de les institucions i la intervenció social amb les PSP recollint opinions, vivències i percepcions respecte a l'ajuda rebuda i les relacions establertes amb les entitats, institucions i serveis, per tal d'afavorir la comprensió dels processos que defineixen la realitat de les PSP des de la seva pròpia visió.

Reconeixement de drets desitjats

Les persones entrevistades reivindiquen la necessitat d'accedir a una situació administrativa que impliqui un major reconeixement real dels seus drets i deures com a ciutadanes. Moltes de les persones migrades al·ludeixen a la necessitat de regularitzar la seva situació administrativa al país com la via principal per a aconseguir un reconeixement efectiu. Obtenir el NIF, empadronar-se a la ciutat de Palma i tenir accés a la targeta sanitària són les seves principals demandes, tant per a si mateixes com per als seus familiars, especialment en els casos d'aquelles dones que són cap de famílies monomarentals, migrants, amb fills/es a càrrec a Espanya i amb familiars que depenen dels seus ingressos al país d'origen.

Al seu torn, les dones al·ludeixen a les dificultats que es troben per a accedir a l'ocupació, a les ajudes econòmiques o als cursos de formació, i destaquen com, en els últims anys, les institucions han endurit els criteris i formes d'accés a la regularització administrativa de les persones migrades, sobretot per a les procedents de països extracomunitaris. Les dificultats s'incrementen per a les persones que es troben en una situació administrativa d'irregularitat i/o que han d'homologar els seus estudis del país d'origen.

Les dones entrevistades evidencien com l'estigma de la prostitució, així com els entorns i ambients que acompanyen a l'exercici d'aquesta, contribueixen al no reconeixement dels seus drets humans com la llibertat, la igualtat, la dignitat o la seguretat, entre altres. Així mateix, destaquen com una de les principals vies per a poder accedir a regularitzar la seva situació, donada la dificultat per a fer-ho per altres vies, és a través del matrimoni amb homes autòctons.

Els relats de les dones evidencien les dificultats amb les quals es troben per a accedir als seus drets civils, culturals, econòmics, polítics i socials. Algunes de les dones accedeixen a prestacions, subsidis i ajudes per desocupació, no obstant això, la majoria d'elles relata com les seves possibilitats d'accés a una renda bàsica com l'Ingrés Mínim Vital i la Renda Mínima, així com al subsidi per desocupació, venen determinades per la seva situació administrativa, i es donen grans dificultats per a aquelles persones que es troben en una situació d'irregularitat:

«Si, sí eso sí y la tarjeta de mi hijo más todavía lo que han tardado has visto... tuve que ir a la seguridad social... que no que eso, que no tal... Y ahora de repente voy aquí a al aquí arriba donde en La Vileta voy pido cita y de una vez dieron la tarjeta del niño, eso fue el 18 de este mes, que me lo dieron. Y... mira, por un año, es por un año» (Anamari, 34 anys, Bolívia)

«Yo quería ir limpiando, pero ella [una companya de l'entorn de la prostitució] me decía que de ilegal se empieza de abajo, prostituyendo» (Juliana, 39 anys, Brasil)

«Ahora está difícil, ahora sí. Los que tienen que sacarlo lo tienen muy difícil, pero antes estaba facilito. Ahora te piden contrato de trabajo para poder sacar el NIE. Ahora, si no trabajas con contrato te dan un papel blanco, no el verde» (Nikol, 37, Bulgària)

«Bueno, si tuviera documentación lo aprovecharía 100% porque también, ahorita estoy tratando de homologar mis estudios, llevo un mes buscando cita, tengo los documentos en regla y estoy a la espera de la cita. Espero a delegación del gobierno, que son los que estudian la situación. Bueno yo lo que he pensado es solo homologar mi diploma de bachiller, yo tengo estudios de contabilidad, pero no quiero seguir con este rollo acá. Me han dicho, que cuando tenga lo del bachiller puedo estudiar luego y conocer la metodología de aquí» (Paola, 32 anys, Colòmbia)

«Sí porque si no tienes papeles no puedes hacer nada» (Ana Paula, 47 anys, Brasil)

«Llegas aquí, no tienes opción, no tenemos documentos, no somos de aquí, no tienes a nadie tenemos que prostituirnos. Y para no hacerlo, pues tenemos que entregarnos a un tío donde nos dé un techo, una comida y que tener un hombre como el que yo tengo ahorita... y me tiene aquí. Él me dice que me vaya porque voy a volver, él está seguro de eso. Porque sabe que no tengo papeles, de qué voy a vivir, me entiendes... él sabe que necesito de él. Él me dice que estoy contigo para facilitarte la vida en España» (Paola, 32 anys, Colòmbia)

«No tengo nada. Eso es lo que me tiene un poquito preocupada, pero sé que con la ayuda de Dios voy a salir adelante. Este año me hubiera podido ir a Colombia, pero a ver, yo que me voy a ir sin dinero, con la situación como está... Mis hijos me estaban esperando este diciembre, pero les dije que no. Ese es mi proyecto, pero con mis papeles puedo venir a trabajar en verano y volverme al invierno, porque el invierno es fatal» (Majo, 56 anys, Colòmbia)

«Están las personas sin papeles y con papeles, yo estoy en las de sin papeles pero tampoco puedo acceder a según qué cosas... o sea, como que no entro en esta categoría pero no entiendo... quiero la formación en Alemán y me dirijo a la página un año antes pues como me lo habían dicho, pero mucho tiempo antes tienes que hacer una prueba para saber el nivel y yo les dije, me lo hubieras dicho... entonces, la informaciones un poco ambigua con todas las entidades. Sí, porque siempre que te piden son documentos, que te piden y tú no tienes...» (Lina, 20 anys, Colòmbia)

«Lo negativo ha sido que de repente no hemos obtenido la tarjeta de sanidad, la tarjeta sanitaria, no hemos logrado obtener ni mis hijos ni yo» (Mage, 50 anys, Veneçuela)

«Si... si para sin papeles si, que yo creo que hay muchos cursos para gente que tiene papeles, pero para los que no tenemos papeles... por ejemplo, mmm yo que sé, repostaría, peluquería, este tipo de cosas que digamos efectivas que digamos te pueden dar dinero, que en tu día a día si más adelante, pues te sacas la carrera, bueno la profesión esta, te colaboraría, porque yo ahorita sí quiero ir a trabajar de esteticien sabiendo yo sin papeles, no no me sirve, que yo sepa» (Anamari, 34 anys, Bolívia)

Grau de coneixement dels recursos de la ciutat de Palma per part de les PSP

Gran part de les dones entrevistades refereixen conèixer alguns dels recursos existents a la ciutat de Palma. Destaquen com coneixen recursos específics que treballen amb persones que es troben en situació de prostitució, principalment, les següents tres entitats: Metges del Món, Casal Petit i Creu Roja.

Moltes de les persones entrevistades exposen no conèixer altres dels recursos existents, ni els llocs als quals poden acudir en cas de desitjar-ho o necessitar-ho. Algunes dones refereixen conèixer altres serveis i entitats, en funció de les seves trajectòries, necessitats i demandes. Destaquen entitats i serveis com Càritas, PalmActiva, el Servei d'Ocupació de les Illes Balears (SOIB) i els centres de salut.

Les principals formes d'accés a aquests són: a través de xarxes informals (familiars i companyes), d'internet, de la derivació des d'altres entitats i del treball de carrer de les pròpies professionals en acostar-se al carrer, clubs i pisos i donar a conèixer els seus programes, activitats i funcions, així com facilitar un número de telèfon de contacte o informar sobre la possibilitat de concertar una cita amb les professionals de l'entitat:

«Aaaaa, mmmm, Cruz Roja, eeeeh, Médicos del Mundo y el ambulatorio del Carmen también, porque allá dicen que... bueno por lo que yo fui pues para mirar enfermedades y cosas así» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

«Yo no conocía a ninguna... Bueno ahora a vosotras y allí en Médicos del Mundo y Casal Petit» (Salo, 48 anys, Colòmbia)

«Sí y luego a Casal Petit me remitieron y luego a Médicos del Mundo. Con los tres empecé a trabajar en todo tipo de programas» (Luciana, 33 anys, Colòmbia)

«No, solo Cruz Roja, Casal Petit y Médicos del Mundo» (Claudia, 55 anys, Colòmbia)

«Bueno, solo vosotros, el resto no sé nada» (Ioana, 40 anys, Romania)

«A médicos porque vinieron ahí al club. He ido al paro y eso es lo que conozco» (Eli, 34 anys, República Dominicana)

«No conozco las calles. Hace una o dos semanas me contó una chica que puedo llamar al banco de alimentos. Entonces yo llamé, de ahí me dieron otro número que me transmitieron no sé qué, dos números diferentes que tenía que llamar yo. Y al final me contestó alguien que no hablaba español como yo casi, pobrecito, que ni entendí. Solo Casal Petit y Cruz Roja. No conozco a mucha gente» (Nikol, 37 anys, Bulgària)

«Y no... en fin. Yo busco en... yo llego al Casal porque un día me puse a buscar cursos en Mallorca para inmigrantes y empiezan a aparecer los recursos que hay como de Cruz Roja y todo esto, y de pronto por ahí leo algo del Casal Petit y me pregunté cómo qué será y como decía algo de las Oblatas dije no voy a ir por allá. Luego, me escribe una familiar desde Colombia y me dice que conoce a una chica que... conocía una fundación y pues ella ejerce o ha ejercido, habrá sido trata... la verdad no lo sé. Me dijo que allá ayudaban a las chicas que han ejercido» (Lina, 20 anys, Colòmbia)

«Bueno, a Cáritas y a PalmActiva lo conocí aquí porque tú [l'educador] nos llevaste de excursión» (Irina, 49 anys, Rússia)

«A Cruz Roja no he ido, pero me han hablado unas amigas. En Murcia estuve en Oblatas de Alicante, que me comunicaron con Casal Petit y ellos me comunicaron con Médicos del Mundo» (Cecilia, 28 anys, Colòmbia)

Ús de recursos locals per les PSP

Les persones entrevistades indiquen com fan ús dels recursos per a sol·licitar informació, orientació i atenció en temes de formació, ocupació, família, habitatge, assistència psicològica, addiccions, salut en general i salut sexual i reproductiva en particular, recollida de material preventiu, alimentació, assessorament jurídic, voluntariat, ajudes econòmiques i denúncia d'agressions i de diferents situacions de violència.

Algunes de les dones refereixen no haver fet ús dels recursos socials mai, unes altres expliquen com fan ús d'aquests quan no els queda una altra alternativa per a la subsistència i destaquen com una situació de major precarietat derivada de la COVID-19 les ha portades a fer-ne un major ús. Algunes dones destaquen no fer-ho per desconeixement, unes altres, al·ludeixen a la incompatibilitat de les hores d'obertura i tancament dels recursos amb els horaris en els quals exerceixen de la prostitució; així com altres barreres socioculturals que associen l'ús de recursos socials amb el reforç de determinats prejudicis i estigmes:

«Siempre, el tiempo que yo he vivido aquí en España siempre he estado eeh... inscrita en las asociaciones porque yo a mis hijos en Alicante los traje por Cáritas. Ellos fueron los que me ayudaron a traer. Yo nunca he pagado para papeles ni nada. Siempre Cáritas en Alicante nos ha ayudado a tener la tarjeta, a traer a mis hijos y siempre por las asociaciones...» (Eugenia, 54 anys, Colòmbia)

«Yo a Casal Petit fui para hacer el curso y ya no me mandaron nada más pero cuando yo quise trabajar y encontrar un trabajo claro que sí que le ayudan a uno» (Salo, 48 anys, Colòmbia)

«Material más que nada, porque no quiero hacerlo sin condón» (Elena, 47 anys, Espanya)

«Bueno, yo nunca las he solicitado. Así que no me han dado ninguna ayuda. Bueno cuando lo del COVID-19 me querían ayudar, pero yo me fui a Barcelona con mi familia» (Mercedes, 44 anys, República Dominicana)

«Los puteríos piensan que Cruz Roja y estas entidades están con la inmigración y tienen miedo. Piensan que son los ojos de la policía. Yo siempre dije que no. Buscar información de esta entidad, ellos están para ayudar. Leer, buscar información. No tiene nada que ver una cosa con otra» (Juliana, 39 anys, Brasil).

«Entonces yo vine, hice todos los cursos de Casal Petit, Alternativa, estudié los cursos de inglés, hasta repetí los cursos de inglés y estaba mirando más cursos para estudiar alemán y al final me quedé en Casal Petit como 3 años. Yo venía, ustedes me llamaban, que había una fiesta, que una cosa, que la otra... Estuve realizando dos cursos» (Cata, 57 anys, Colòmbia)

«Porque me tiro muchas horas en la calle. A veces 15 o 16 horas. Después también tengo que descansar y se hace tarde. Y pierdo mi día y pierdo mis cosas... Por ejemplo, tengo hoy cita y tengo que ir y si hace falta no voy a dormir y después ya voy a dormir y descanso. Si llego a las 6 de la mañana entre que me duermo se hacen las 8 o 9...» (Joy, 42 anys, Nigèria)

«Realmente, yo, los recursos, los usaría en el peor de los casos (...) Tal vez hay un poco de orgullo, tal vez puede que sí... pero es más bien que no quiero hacer parte, de... no quiero darle más razones a la gente para que digan que los inmigrantes o latinos solo vienen a utilizar sus recursos...» (Lina, 20 anys, Colòmbia)

«No, porque nunca fui. Ni policía ni nada. Lo único en extranjería que hice fue el NIE y ya no más» (Nikol, 37 anys, Bulgària)

«Cáritas una vez que yo fui que estaba mal, pero mal, mal, mal. Ni para pagar la habitación y fui y dije por favor denme dinero para pagar la habitación» (Cata, 57 anys, Colòmbia)

«Entonces yo voy a la policía me trata bien, me encamina, me deriva a Cruz Roja, me habló de asociaciones que dan comida. Entonces, yo fui a Cruz Roja y busqué lo del abogado, me asesoró y me hizo lo de la carta. De primero, me ofrecieron el refugio, pero pensé que no podía trabajar, luego busqué trabajo y ya luego conocí todos los recursos por medio de Casal» (Aranza, 30 anys, Veneçuela)

Experiències i sentiments associats a l'ús de recursos

La majoria de les persones entrevistades refereixen haver tingut experiències positives amb els recursos amb els quals han tingut contacte, i destaquen la bona labor de les professionals i els professionals pels quals han estat ateses. Així mateix, exposen la manera en la qual els processos duts a terme en les diferents entitats han impactat en les seves vides, generant-hi canvis positius.

Algunes de les persones entrevistades evidencien com, amb l'acompanyament de les entitats, han dut a terme processos de deshabitació del consum d'alcohol i altres drogues, i han generat noves i saludables xarxes socials, així com una major confiança en si mateixes per a reivindicar els seus drets i denunciar situacions d'abusos i violències derivades del gènere com a constructe social i d'altres interseccions que les travessen, com l'ètnia o la classe social, entre altres.

Les dones entrevistades també refereixen haver dut a terme en les entitats socials processos de cerca d'ocupació; haver fet ús de recursos vinculats amb l'habitatge i l'acollida temporal; haver rebut formació acadèmica i professional; dur a terme processos socioeducatius i de protecció amb els seus fills i filles; rebre suport en serveis de prevenció i atenció a altres necessitats i demandes de salut tant físiques com psicològiques; també d'assessorament jurídic i legal, aquest últim, especialment, en els casos de les persones migrants, de dones víctimes de violència de gènere i de persones objecte d'altres violències associades a aquest, com és el cas de les persones transsexuals:

«Me derivó Médicos del Mundo, me he sentido súper bien con el tema de los recursos en general, no solo los económicos sino también las ayudas psicológicas y afectivas, las charlas, las enseñanzas... súper bien, porque me ayudan un montón. A parte de conocerlos a ustedes tanto la ayuda económica como profesional, han sido un fuerte para esta relación. Porque he conocido mis derechos y que hay formas de hacer las cosas y que cuento con ustedes, entonces me ha hecho muy fuerte para con esta persona. Si yo no hubiera recibido las charlas con ustedes este tipo hubiera hecho conmigo lo que le hubiera dado la gana porque hubiera estado por los papeles, porque dependo de él y no tenía a nadie en Mallorca» (Paola, 32 anys, Colòmbia)

«Entonces aquí en Casal Petit es donde me dicen, mira, puedes ir a sacarte la tarjeta sanitaria, que nosotros te vamos a empadronar y todo lo demás. Le expliqué toda la problemática, que prácticamente yo estaba en la calle y que no podía... Entonces me dijo: “tranquila que te vamos a buscar un sitio” y bueno, después saliendo de allí me puso en contacto con una abogada, me puso urgente, y al poco rato de salir de allí me llamó y me dijo para el lunes te vas a venir con nosotras a un hotel (llora). Gracias a Dios» (Carmela, 36 anys, Veneçuela)

«Hombre... pues mira, yo a lo mejor yo hoy, ahora mismo podría haber venido alcoholizada y por vosotros decís: “no bebas que te ayudaremos y tal”. Por las cosas del hijo o por otras cosas y tal, aquí, en médicos... me conocen» (Elena, 47 anys, Espanya)

«Pues me han dado ayuda psicológica, he hecho unos cursos. Me han ayudado con dinero, con las dos ayudas» (Cecilia, 28 anys, Colòmbia)

Destaca com, en general, les relacions amb els recursos es desenvolupen en un clima de confiança, acompanyament, suport, seguretat i agraïment:

«Muy bien, me sentí muy bien, la conocí usted primero y usted fue la que me contacto con la gente, entonces yo lo agradezco mucho a usted, usted me brindó un servicio muy bueno, o sea todo muy bien, usted me decía no te preocupes, cualquier problemita mira, haz eso, aquello, cualquier problemita, todos los consejos y todo lo que recibo de usted, a mí me pareció bien» (Sandra Milena, 21 anys, Colòmbia)

«Si... muy protegida, porque, si siempre eeeh ahora en la cuarentena como también el... esto... me iban a abrir la puerta. ¿Te acuerdas que te dije? La policía ni cinco minutos tardó a la patada, tal vez dos furgonetas (chasquido dedos), cuando pasó también como lo que pasó con el papá del niño, uufff... Llegó al momento» (Anamari, 34 anys, Bolívia)

«Sí, claro. Me parecen unos súper buenos recursos. Me parece que son personas muy... o sea que se empatizan mucho contigo. Son personas que empatizan un montón y que te ayudan realmente de corazón, ¿sabes?» (Paola Andrea, 24 anys, Colòmbia)

«Me he sentido acompañada, siempre me escucha, me dan atención, me han tratado muchísimo bien» (Simone, 45 anys, Brasil)

«Me alegro mucho de haber conocido esto, me ha hecho un gran favor, mucho trabajo conmigo y espero y creo que no soy la única. Bien, dejé totalmente, gracias a Dios, el alcohol. Ya no tengo nada que ver con esto» (Irina, 49 anys, Rússia)

*«Yo me siento... un poquito más protegida, más ayuda económicamente, un ánimo»
(Cata, 57 anys, Colòmbia)*

«No quiero ver que todo lo que he conseguido y todo lo que he luchado, gracias al Casal Petit, a la Cruz Roja, a mis asistentes sociales y a toda la gente que me ha estado ayudando... y... que no estaría aquí sino fuera por vosotros» (Manuela, 47 anys, Espanya)

«Pues bien, segura y confiada. Porque, por ejemplo, tengo un problema y te escribo y encuentro un apoyo, aunque no te vea» (Aranza, 30 anys, Veneçuela)

No obstant això, l'atenció que s'està brindant des dels recursos, en nombroses ocasions, no és suficient. De la mateixa manera, les PSP exposen com les respostes que donen els recursos a les seves peticions no es corresponen amb les seves necessitats i demandes reals. Les persones entrevistades relaten experiències desfavorables amb els recursos i fan una crida al fet que, des de les entitats i des dels diferents organismes i institucions que treballen i tenen contacte amb el col·lectiu, es millorin alguns dels processos.

Destaquen la falta de dedicació de temps per part dels i les professionals dels recursos, però també la falta de predisposició a l'hora d'escoltar i comprendre'n les necessitats i demandes, així com la realitat vital des de la qual les realitzen. En aquest apartat, les persones entrevistades relaten com han viscut experiències negatives, derivades d'un tracte inadequat per part de diferents recursos als quals han sol·licitat ajuda o han acudit i estat en contacte amb la finalitat de millorar la seva qualitat de vida.

«Bueno, una vez vine y le conté a la doctora lo del hijo, porque estaba en una depresión, estaba sufriendo y estaba muy mal, y me dijo que no era su problema...y tal y me pareció una maleducada, por decirle lo del hijo... me dijo que fuera a la seguridad social y a mi eso no me cubre...» (Elena, 47 anys, Espanya)

«Pero el policía así en plan... Un poco abusivo sí fue, el policía. Porque me empujó, me morató el brazo porque me agarró muy fuerte... Muy mal, muy mal. Pero los demás, no. Normal. Normal. Cuando vas a los recursos en plan a hacerte el DNI, bien. Bien. Son gente normal» (Paola Andrea, 24 anys, Colòmbia)

«Yo también tengo derecho, aunque yo sea de otro país. Se creen en este país que no tenemos derecho. El país es suyo, pero el mundo es de todos los hijos de dios. Me chequeó rapidísimo, pero ni me contestó. Te lo juro» (Mercedes, 44 anys, República Dominicana)

«Ayuda psicológica, me metí por el psicólogo de las unidades públicas. No sentí que me hayan prestado el apoyo que yo necesitaba, estaba en plena crisis existencial, como te comentaba, después del COVID-19 y me dijo así: no te preocupes, relaja tu mente y haz ejercicio y ale» (Chiqui, 30 anys, Veneçuela)

«Vale me estás dando la asistencia, pero vale si te vas a enfermar enférmate un lunes que nosotras el fin de semana no. Al menos ahí sí me sentí sola. ¿Me tengo que enfermar un lunes en horario de oficina? No lo entiendo» (Carmela, 36 anys, Veneçuela)

També relaten haver tingut sentiments, emocions i experiències negatives associades a l'ús de recursos i refereixen haver viscut situacions en les quals han sentit vergonya, por, desconfiança, solitud, ansietat, decepció o discriminació. Destaquen experiències de violència institucional per part de professionals de serveis socials i sanitaris, així com situacions d'abús per part de cossos oficials de seguretat com la policia. Estableixen diferències en funció del tipus i caràcter dels recursos i destaquen com les seves experiències han estat més positives en aquells recursos i serveis especialitzats, privats i de fàcil accés, en comparació amb els recursos i serveis municipals i no especialitzats, aquests últims, generalment, més centralitzats i inaccessibles:

«Puesss... con un poco de... corte porque pues llegando de otro país ajaaa... siiiii... daba un poco de corte, un poquito de pena» (Eugenia, 54 anys, Colòmbia)

«¿Sabes? Alguien me dice esto de mi hija y yo susto. Yo pensar me querían quitar niña y eso siempre... porque sabes, aquí la gente habla mucho, decir que trabajo social quita a niños. ¿Es así no?» (Aisha, 40 anys, Marroc)

«Bueno... Yo tenía mucha ansiedad. Estaba muy nerviosa. Estaba muy a la expectativa de lo que pudiera pasar porque también pensaba que los trabajadores sociales no... No es fácil para un trabajador social... Es muy difícil para ellos llegar a alcanzar... O lo que yo creía.... Es muy difícil que vayan a creer en ti...» (Luciana, 33 anys, Colòmbia)

«Yo siento que me engañaron con cosas que me prometieron, tampoco sé si está en sus manos. Me dijeron lo de la renta vital, y yo así podría ayudar a mi familia en Colombia. Yo sé que no es mucho dinero. Yo me hacía esa ilusión, por eso me siento decepcionada (negativo). Los talleres no son interesantes para mí» (Lili, 33 anys, Colòmbia)

«Pues cuando denuncié bien. Era una mujer, me atendió bien. Pero luego en el juicio me sentí muy juzgada, muy mal. No sabía bien qué iba a pasar, no me sentía bien informada» (Cecilia, 28 anys, Colòmbia)

«De los que tú nos presentaste. Donde acudir por violencia de género... Pero esa no pude aprovechar para conocer todo otra vez, sola es muy difícil acceder, sola a todo esto es imposible. Y además si empiezas a conocer...» (Irina, 49 anys, Rússia)

«Te digo algo, hay muchos policías metidos en temas de prostitución. Es una mafia, hay pez gordo y pez pequeño. Los policías son los que más frecuentan el puterío, y de los que más se drogan, también. Yo digo que no me gustan los políticos, no me gustan los policías, porque todos son corruptos. Hay personas honestas, pero hay más corruptos. Nunca va a cambiar la situación porque la gente tiene miedo» (Laura, 47 anys, Espanya)

«Racista o simplemente es así con todo el mundo... Luego otra persona me contó lo mismo, entonces no se si hay una relación por el hecho de ser latinas que no sé... ya no sé si es un comportamiento hacia los latinos o es...» (Lina, 20 anys, Colòmbia)

«Mira, los sitios donde he sido mejor atendida han sido en Médicos del Mundo, Cruz Roja y también Casal Petit; me ayudaron con unos papeles y cosas así. En las entidades mayores, como extranjería y la propia DGT, pues ahí sí fue más complicado. Y como ya te conté no siempre me atendieron bien. En el médico público la verdad que muy bien. Me han atendido muy buenos médicos y todo gratis. Todo ha sido excelente» (Chiqui, 30 anys, Veneçuela)

Accés a xarxes de suport i ajuda

La totalitat de les persones entrevistades destaquen no tenir les xarxes de suport que desitjarien i expliquen que la falta d'aquestes és un factor determinant que repercuteix de manera directa en la seva qualitat de vida i decisions personals. Moltes dones exposen com els seus principals suports són els recursos socials de la ciutat amb els quals tenen contacte, així com algunes companyes que han conegut en l'entorn de la prostitució.

Totes elles subratllen la necessitat d'ampliar les seves xarxes de suport i generar vincles emocionals i afectius amb persones externes a l'ambient que gira entorn del fenomen de la prostitució. Com ja s'ha comentat, algunes de les dones són persones que han migrat a la localitat de Palma i procedeixen d'altres ciutats del territori nacional, de països europeus i de països extracomunitaris a la recerca d'una millor situació econòmica, tant per a si mateixes com per a les seves famílies, deixant en el lloc d'origen xarxes de suport estables d'amistats i família.

També hi ha dones que exposen com la complexitat i el malestar causat per les seves relacions en el lloc d'origen, entre altres, és un dels motius que les porta a emprendre la seva trajectòria migratòria. Moltes d'elles exposen com, quan arriben a la ciutat, es troben amb una realitat no prevista, veient-se embolicades en xarxes socials inestables, hostils i violentes.

«Había una mujer, no es con mis papeles. Pero había sitio que recoges comida para ayudar a casa, y tenía un apoyo fuera de Palma, una amiga en Porto Cristo» (Joy, 42 anys, Nigèria)

«Que simplemente ignoraba...pero una vez pues te das cuenta que también hay muchísimas más mujeres pasando lo mismo que tú o incluso mucho más difícil pues siempre como que le pones nombre de red de apoyo...y... creo que es mucho más sólida que antes» (Lina, 20 anys, Colòmbia)

«Me siento bien porque estoy con una psicóloga y he sacado lo que tenía dentro de mí, me siento mejor, me siento bien. Porque la primera cosa es que no tengo nadie con quién hablar» (Amina, 47 anys, Marroc)

«Sí, pero creo que ahora con esta mala situación mis redes de apoyo son ustedes. Al contrario, yo creo que a veces también se intentan apoyar en mí... Del círculo de amigos porque... Porque siento que en algo puedo colaborar y si lo tengo que hacer lo hago... Aquí está muy difícil la situación» (Luciana, 33 anys, Colòmbia)

«Sí, tengo algunos amigos que me pueden dejar y me acuerdo que a principio de COVID-19 me han ayudado Casal Petit con 300 euros» (Doris, 40 anys, Nigèria)

«Si tuviera a alguien no estaría así como estoy. Como comprenderás no, no» (Laura, 47 anys, Espanya)

«Sí, tengo un amigo que me puede ayudar. Me cae bien, me agrada y me ayuda, pero no estoy enamorada (se ríe). No me interesa tener una relación con nadie» (Cecilia, 28 anys, Colòmbia)

«Tengo una amiga. Me ha pagado tres meses de la medicación de mi madre» (Juliana, 39 anys, Brasil)

«Si, una chica que es mi paisana marroquí. Me enseñó Casal Petit. Pero ella también tiene muchos problemas, no siempre está conmigo» (Samira, 32 anys, Marroc)

«Yo creo que todo lo que hacía no era parte de su trabajo, todo lo que hacía por mí era por feeling. Yo creo que a veces aparece alguien en tus peores momentos para ayudarte y eso era ella, mi ángel de la guarda me sentía protegida y cuidada por ella» (Carola, 30 anys, Hondures)

Necessitats i demandes de les PSP

De la mateixa manera que les històries de les persones que han participat en el present estudi són heterogènies, les seves necessitats són diverses, multidimensionals i complexes i varien en funció de l'espai i el temps, així com de la trajectòria vital de la persona i dels diferents moments i elements que repercuteixen en la construcció de la seva història.

Cal destacar que les seves necessitats també varien en funció del temps, manera, lloc i condicions en els quals té lloc l'exercici de la prostitució. Malgrat la complexitat de les necessitats del col·lectiu, les dones entrevistades, en els seus discursos, al·ludeixen a la necessitat de disposar d'una major cobertura en les següents àrees:

Legal. Una de les principals demandes és la legalització de la seva situació administrativa, l'obtenció del NIE, la creació de vies més flexibles per a accedir a l'empadronament o obtenir més informació per a regularitzar la seva situació en el territori.

Seguretat. Afirmen sentir poca seguretat i destaquen la necessitat d'accedir a canals i vies de denúncia i protecció més immediates i segures, així com menys complexes.

Estigmatització. Les dones que exerceixen la prostitució se senten castigades per una societat prejudiciosa que les estigmatitza. Destaquen com la càrrega moral que comporta la prostitució genera problemes en l'autoestima i l'autoconcepte de les dones. Així mateix, aquesta estigmatització encara és major a mesura que conflueixen més interseccions en les persones que exerceixen la prostitució, com per exemple ser dona transsexual i migrant, entre altres.

Formació. Les dones, tant migrades com autòctones, sol·liciten majors possibilitats d'accés a formacions que els permetin entrar en el mercat laboral, crear els seus propis projectes i adquirir un major coneixement de l'idioma. Les situacions d'irregularitat dificulten l'accés a la formació tant acadèmica com professional. Les dones migrades destaquen les barreres amb les quals es troben per a homologar els seus títols.

Laboral. Sol·liciten poder accedir a altres ocupacions en les quals siguin reconeguts els seus drets. Subratllen la necessitat d'accedir a ocupacions que s'adeqüin a la seva formació i expectatives vitals, així com que els atorguin una major tranquil·litat, estabilitat i qualitat de vida.

Econòmica. Recalquen les dificultats amb les quals es troben per a poder obtenir ajudes que els permetin continuar amb les seves trajectòries vitals fora de l'entorn de la prostitució, podent fer front a les despeses que comporta el manteniment propi i, en nombroses ocasions, de les seves filles, fills i altres familiars a càrrec. Així mateix, les necessitats econòmiques de les dones, marginades per les dificultats d'accés a una ocupació que els brindi una major estabilitat, perpetuen l'exercici de la prostitució com a via per a cobrir les seves necessitats bàsiques.

Salut. L'accés a la targeta sanitària és una de les principals demandes de les dones migrades. Així mateix, totes les dones sol·liciten una major atenció sanitària en general i de la seva salut sexual i reproductiva i salut mental en particular. També fan especial referència a la necessitat d'abordar el consum d'alcohol i altres drogues, així com a obtenir més material preventiu de VIH i ITS, embarassos no desitjats i altres problemes de salut.

Habitatge. Optar a un habitatge és una de les principals dificultats. No disposar d'un habitatge dificulta el cessament de l'exercici de la prostitució i afecta les dones a l'hora de mantenir a les seves filles i fills, portar-los del seu lloc d'origen o establir noves relacions personals allunyades de l'entorn.

Percepció de l'ajuda a rebre per les institucions i la intervenció social

Les dones entrevistades insten que des de les institucions, organismes i entitats es continuï treballant per a poder atendre les seves necessitats més bàsiques i principals, que són, entre altres: documentació, alimentació, habitatge i vestimenta. Moltes d'elles destaquen que deixarien d'exercir la prostitució si les seves necessitats bàsiques i les de les seves famílies poguessin estar cobertes sense fer-ho.

Així mateix, al·ludeixen a la necessitat de dur a terme processos paral·lels i integrals que els permetin treballar en les seves trajectòries personals, en nombroses ocasions marcades per esdeveniments traumàtics, a través d'una major atenció psicològica i terapèutica, que s'adeqüi a les seves necessitats reals. Destaquen la importància de la comprensió, l'escolta i les accions concretes com: l'agilitació dels processos burocràtics i dels processos de cerca d'ocupació; un major accés a les prestacions econòmiques i serveis d'habitatge; repartiment de material preventiu, oferiment de la possibilitat d'optar a revisions i proves de VIH i ITS; formació en general i formació afectiva-sexual en particular; acompanyament psicosocial que respecti les seves necessitats i projectes de vida; un major coneixement dels seus drets i possibilitats en el territori en el qual estan; disposar d'una major seguretat als carrers, clubs i pisos; sensibilitzar sobre la realitat del col·lectiu a les professionals i els professionals que s'hi relacionen en particular (medicina, treball social, psicologia, advocacia, mediació, policia, etc.) i al conjunt de la societat en general.

Quan se'ls planteja com creuen elles que s'hauria de fer costat a una persona que vol sortir de la prostitució, cal destacar que algunes dones fan referència als suports percebuts que, des de les entitats, organismes i institucions sociosanitàries, s'haurien de brindar a aquelles persones que continuïn exercint la prostitució:

«Ayudándola como lo hacéis conmigo. Ayudándola a surgir. A encontrar un trabajo nuevo. A empezar. A empezar de nuevo otra vez. A crear conciencia. Psicológicamente, también. Para que no vuelva. Y con el trabajo sobre todo ayudándola a conseguir un trabajo. O a guiarse, a prepararse» (Paola Andrea, 24 anys, Colòmbia)

«Apoyándole. Apoyándole con situación laboral. Cursos. O sea... manteniéndola algo ocupada como para que no vuelva. Porque hay algunas que podemos decir: “ya no me voy a prostituir más” pero otras no. Porque hay personas que si no lo hacen no podrán sobrevivir... Dándole mucho apoyo. Si tienes una estabilidad económica, no necesitas nada más. Trabajo. Sin papeles no te contratan. Yo tengo estudios, pero no papeles» (Daniela, 30 anys, Colòmbia)

«Diciéndoles la verdad, lo primero, en los talleres diciendo la verdad, que tomen sus propias decisiones, que hagan lo que les sale del coño, empoderándolas, y protegerlas a nivel de salud, eso es primordial» (Martina, 49 anys, Argentina)

«Buscar una salida laboral, hay que dar algo a cambio, hay que ser sincera, es fundamental ha de haber un vínculo de seguridad. Las prostitutas exigen dinero porque lo necesitan, pero creo que es factible salir ¿Cómo yo salí? (Exclama con sorpresa) Estaba podrida, toqué fondo, y juré a mi madre que nunca más me tocarían un pelo cuando tiraba sus cenizas en la fosa común del cementerio» (Martina, 49 anys, Argentina)

«Que tenga una vivienda, un dinero para comida y un trabajo. Si no estás segura de salir, si te dan un trabajo.... Mucha gente digo yo también que necesita un psicólogo. Ser recibida en un sitio y que te puedan escuchar. Muchas se adaptan a esta situación, porque es lo que hay. Pero sí, una mano ayuda o una casa de apoyo, para tener un sitio donde conservar, hablar las cosas. Un apoyo. Que te vayan ayudando dónde vivir, conseguir un trabajo» (Mercedes, 44 anys, República Dominicana)

«Lo mejor es formación para que ellas aprendan algún ejercicio si no lo saben y que puedan salir a buscar un trabajo. El SOIB que no funciona bien, no sé. Ahora ya no hay cursos tan fáciles ni nada así. Yo creo que es importante buscar la formación a la persona y ayudarle a que salga con un trabajo de una vez» (Chiqui, 30 anys, Venezuela)

«Lo primero es ayudarla psicológicamente, orientarla. Explicándoles qué salidas tienen» (Cecilia, 28 anys, Colòmbia)

«Esta sería más fácil... (risas), porque cuando queremos salir necesitamos sólo para comer y un techo, y no es complicado, una oportunidad de trabajo que yo no soy la única que quería salir, había otras que no tenían cómo, no tenían cómo vivir, tampoco conocíamos si pudiéramos tener algo» (Marcia, 28 anys, Brasil)

«Estar segura de que quiere dejarlo, depende de la situación de cada uno. Con o sin hijos. Conseguir trabajo. Ayudar con el alquiler. Mujeres con hijos ayuda económica» (Jana, 52 anys, República Txeca)

«Pues a ver, primero que todo eh... yo creo que todas necesitamos documentos, yo tengo claro que no quiero desaprovechar mi juventud, mi salud, mi vida... Yo con documentos estoy dispuesta a hacer una vida normal en donde la sociedad me acepte porque no nos digamos mentiras, vivimos en una sociedad que juzga, señala y entonces, nada uno quiere relacionarse en una sociedad tranquila y vivir dignamente. Entonces, los documentos te darán eso, libertad y dignidad. Y así, integrarte en la sociedad. Yo es que estoy en este lio por los documentos, me aleje de la prostitución donde fijo me sacaba 1200€ pero ahora solo vivo de los 250€ al mes» (Paola, 32 anys, Colòmbia)

«Dejar la prostitución de un momento para otro, no es fácil porque es un dinero que se gana rápido pero todo trabajo tiene su esfuerzo. Y trabajar en la prostitución no es nada fácil, a veces aguantamos muchas cosas por necesidad. La sociedad tiene una idea de que nos gusta chupar el culo, pero realmente estamos expuestas a unos riesgos como que nos puedan matar, golpear, drogar y violar. Tanto en calle o piso es peligroso. O sea, para que una mujer deje la prostitución que piensen que realmente tanto que sean mujeres o mujeres transexuales piensen en positivo y que siempre hay una luz y debes seguirla, por muy lejos que la veas eso llegara. Todo tiene un protocolo y realmente tener paciencia, tú puedes dejarlo, el ambiente toxico, amistades falsas todo eso que deja la prostitución» (Carola, 30 anys, Honduras)

«Nada es fácil, la prostitución es un mundo muy duro. Y se piensa que no se puede salir de esa burbuja, pero si luchas podrás salir de esto. Necesitamos formación, ayuda psicológica, económica, conocer nuevos ambientes positivos, conocer gente nueva y te das cuenta que hay historias más tristes o más fuertes que la de uno, y piensas en: joder, si esta puede yo también. Y esto te motiva» (Carola, 30 anys, Honduras)

«Uf, yo pienso que decisión. Esa persona tiene que estar dispuesta a dejarlo, ya lo sé que hay tanto dificultades, presiones, miedos y amenazas. Ya lo sé que esto es lo primero que lo mira, hay mafias que tienen más poder» (Cata, 57 anys, Colòmbia)

«Un apoyo, es que sin un apoyo ellas no pueden hacerlo solas. Ellas van a quedarse ahí intentándolo. Y se quedan ahí pagándolo, pagándolo y pagándolo. Mueren ahí pagándolo, no van a salir. Para mi eso es un horror. Yo creo que con un apoyo y aclarando su idea va a ayudar mucho... y quitándola de en medio de la gente que va con ella» (Joy, 42 anys, Nigèria)

«Para dejar la prostitución pienso yo que no es fácil dejarla, pero en mi caso, pienso yo, hay muchos que lo pasan como yo, hombre o mujer, que por la dificultad de la vida no pueden mantenerse. Eso puede pasar y hay muchos que no quieren dejar, pero para dejar no es fácil y cuando quieres dejar puedes buscar ayuda, como he buscado yo. Hablar, que hay mucha gente que te da consejo, que te va a intentar ayudar, con psicóloga y todo. Se puede salir de la prostitución, pero si te quedas ahí solo y no buscas ayuda no lo vas a conseguir y vas a entrar en una depresión y será peor. Cualquier persona puede salir si quiere y yo conseguí salir. Mi vida no fue fácil, siendo transexual y conseguí salir» (Ana Paula, 47 anys, Brasil)

«Pues que si ella quiere seguir en prostitución lo único es con los métodos... Los métodos anticonceptivos... Para no transmitir ningún tipo de enfermedad... Que no la tenga o contagiarse... Apoyándole como tal, emocionalmente. Porque a veces no es fácil una relación por obligación porque tienen alguna cosa que hacer... Mandarles plata a sus hijos, pagar deudas... Entonces mucho apoyo en este sentido» (Daniela, 30 anys, Colòmbia)

«Claro, hay casas que son 50 %, y que en algún momento pueden hundirte en las mismas casas. Casas como que conozco, divas que te quitan dinero, como las de los rumanos...Hmm sí, casas explotadoras. Así que yo digo que al menos conseguir la independencia en el trabajo» (Patri, 25 anys, Honduras)

«Pues mira, yo si me tocara a mí, yo salí y vivo en mi mundo, yo si quiero ayudar a una chica así, yo le doy mucha charla, le doy muchos cursos, le voy dando mucha valentía para que siga su vida. Mucha charla, muchos cursos. Que ella se sienta apoyada. Muchas no quieren, pero bueno, convencerla de buenas maneras. Con el material, que se cuiden, ayuda con la familia» (Eli, 34 anys, República Dominicana)

«Yo primeramente intentaré lo psicológico, decirle que no es una cosa fácil y psicológicamente empeora. En salud es complicado porque cuando está ahí dentro es obligado a hacer cosas que no quiere, entonces hay riesgo porque los chicos con dinero dicen que 500 euros para hacer sin preservativo, a mí no me gusta y no voy, pero muchas chicas lo hacen. Se les puede explicar las enfermedades...» (Marcia, 28 anys, Brasil)

«Creo que alimentarse bien, porque la verdad que yo no me alimentaba bien como toca. Comía todos los días lo mismo porque no tenía tiempo. Descansar, hacer ejercicio, ¿sabes? como que no se puede llevar una vida ordenada. Si yo lo hubiese hecho ante-

riormente, ¿sabes lo que te quiero decir? porque después de ahí sales como traumada, depresiva, ¿sabes lo que te quiero decir? con depresión. Tienes consecuencias. No sé cómo lo llevan las otras chicas, pero para mí, por ejemplo: yo me levantaba y era todo el tiempo música, ¿sabes? y ruidos. El paso de hombres y esto. Yo nunca lo he vivido anteriormente y ahora después de un cambio así, es duro. No dormir en la “madrugá”. Todo el rato despierta. Te deja secuelas. Al principio cuando llegué a los apartamentos de acogida, no me sentía bien aquí porque estaba como adaptada a allá, y la vida de allí» (Yanet, 21 anys, Cuba)

«Informar del virus, dar preservativos, dar seguridad, ayuda psicológica. Ayuda con papeles» (Jana, 52 anys, República Txeca)

4.2. La intervenció social en entorns de prostitució a la ciutat de Palma

4.2.1. Palma envers la prostitució: anàlisi de les memòries de les entitats

Quan resulta enutjós posar en dubte les injustícies s'intenta reinterpretar-les.

La prostitució no era una cosa que es feia
-una prostituta era una cosa que s'era

Kajsa Ekis Ekman (2017)

Palma, capital de Mallorca, és una ciutat de més de 440 mil habitants (Ajuntament de Palma, 2020). La seva diversitat cultural i paisatgística la fan ser considerada referent turístic internacional, i adquireix així un gran valor com a icona a la Mediterrània. És precisament també per tot aquest context que Palma, i en general l'illa de Mallorca, inspira a la mobilitat i se situa com a referent quant a migracions, el que posiciona a les institucions en un repte constant per a garantir drets a la ciutadania, assegurar una bona convivència multicultural i millorar quant a l'acollida de persones nouvingudes.

El turisme i els fluxos migratoris esdevindran uns dels pilars per poder entendre i analitzar la prostitució a Palma, la qual ha anat canviant a mesura que passa el temps. El turisme, les migracions i els canvis urbanístics han suposat un fort dinamisme que sovint no s'adapta al ritme de determinades persones, que ja han de fer l'impossible per sobreviure i no quedar-se pel camí. Per tant no es podrà separar l'estudi de la prostitució de l'anàlisi dels corrents migratoris, tot des d'una anàlisi interseccional de les opressions que travessen les protagonistes d'aquest estudi, ja que «la prostitució és un sistema que va molt més enllà de decisions individuals» (Ekis, 2017).

No podem oblidar que, així com no són estàtics els ritmes de les persones, la vida dels barris tampoc ho és. Els processos urbanístics que han fet canviar la ciutat els darrers anys també afecten la vida de les persones i la seva situació. El deteriorament d'alguns barris on històricament s'exerceix la prostitució, com la Porta de Sant Antoni i el barri xinès, han estat objectiu de reformes urbanístiques i plans especulatiu que els han fet sofrir diversos canvis, els quals a poc a poc van expulsant i complicant cada cop més la vida a determinades persones dels seus carrers, degut també a la forta pressió que exerceix el turisme als carrers de la ciutat.

Casal Petit (2020) explica que un 56% de les seves usuàries viu en habitacions llogades a pisos compartits en males condicions. Tot plegat, i sense les intervencions socials adients, es fomenta la precarització d'aquest perfil de persones en risc d'exclusió social, moltes de les quals dedicaran gran part dels seus ingressos econòmics a lluitar per llogar una simple habitació.

Anys enrere les protagonistes del món de la prostitució eren les dones locals, però de fa uns anys ençà el panorama ha canviat totalment, sent les dones migrants les principals protagonistes. Tal com afirma Metges del Món (2019) «la procedència de les PEP determinarà el lloc de l'exercici, i per tant, la vulnerabilitat de la persona». Segons dades aportades per Casal Petit (2019), del total de dones ateses durant l'any 2019, 225 foren dones estrangeres d'un total de 247 persones ateses, el que representa un 91%. Les nacionalitats predominants foren: Nigèria, Colòmbia i Brasil. Similars són les dades aportades per Metges del Món (2019), ja que la majoria de dones que van atendre el 2019 foren també d'Amèrica Llatina, de l'Àfrica Subsahariana i d'Europa de l'Est.

El que es pretén des del conjunt d'agents implicats en el treball amb persones que exerceixen la prostitució⁷ és l'ideal de poder realitzar intervencions de la manera més eficaç i eficient, sempre des del respecte, la professionalitat i de manera multidisciplinària, deixant de banda posicionaments paternalistes i victimistes. Escoltant amb molta atenció allò que tenen a dir les entitats i organitzacions que hi treballen, però sobretot el que tenen a dir les mateixes persones que es troben en el món de la prostitució.

Dins l'àmbit de la prostitució, cal aprofundir més enllà de la pròpia activitat sexual, deixant de banda prejudicis i trencant amb l'imaginari social estereotipat. Cal posar a les dones al centre de la qüestió sense deixar de banda altres identitats. Cal un posicionament feminista i perspectiva de gènere per posar de manifest que la feminització de la pobresa a la societat actual és una catapulta que aboca a les dones a sobreviure mitjançant l'exercici de la prostitució: la pobresa, la desocupació i les càrregues familiars són factors que agreugen la situació. Tenint en compte també que la majoria de dones manquen d'una xarxa afectiva segura i estable.

Segons dades de la Xarxa d'Atenció Directa a les Persones que Exerceixen Prostitució (XADPEP, 2020), en primer lloc, un 64% afirma que el vincle que tenen més fort es dona amb companyes que també exerceixen la prostitució, encara que alguna entitat explica que sovint «aquest suport no és de qualitat i profund i, per tant, no es podria assimilar al d'una amistat». En segon lloc, un 45% sí que fa referència a amistats i, en darrer lloc, amb un 21%, es fa referència a la família amb la qual no es conviu.

Des de la Universitat de les Illes Balears (UIB) i el Grup d'Estudis de la Prostitució a les Illes Balears (GEPIB) es treballa en l'estudi del fenomen de la prostitució per intentar millorar dia a dia i esbrinar possibles vies de fuga per a canviar aquesta realitat o, almenys, millorar el treball que s'hi fa, tot fent d'altaveu a les vivències i experiències de les dones, comptant amb els seus testimonis per a donar pas a una investigació on la vida de les persones és la principal font d'informació.

Reptes de futur en clau de gènere

És prioritari dur a terme intervencions amb una perspectiva de gènere transversal, ja que, com evidencien les dades de les diferents entitats implicades, la majoria de persones ateses són dones, superant el 90% en totes les anàlisis de les entitats implicades. Segons les dades de la XADPEP (2019) un 96% de les persones ateses foren dones, del total de persones ateses

⁷ Al llarg d'aquest apartat s'utilitza el terme PEP (Persones que Exerceixen la Prostitució), ja que és l'utilitzat a les memòries consultades.

durant l'any. Metges del Món, dins el seu Programa Obrint Camins a la Salut (2019), «destinat a persones en situació de prostitució de Mallorca i Eivissa en situació o risc d'exclusió social», tan sols a Mallorca va atendre 1.338 persones, de les quals les dones representen un 94% del total. Casal Petit, durant el 2019 va atendre 247 persones, de les quals 234 són dones.

A més, cal observar les franges d'edat predominants. Metges del Món (2019) ha atès majoritàriament persones d'entre 35 a 44 anys, la majoria de les quals exerceixen a centres fixos, clubs i pisos. Casal Petit (2020) ha atès principalment durant l'any passat persones d'entre 26 i 35 anys, les quals exerceixen majoritàriament al carrer. Llavors podem afirmar com és de necessària la relació i el treball en xarxa entre entitats, ja que Metges del Món arriba a PEP que majoritàriament exerceixen en un espai tancat, d'una edat mitjana més elevada, mentre que Casal Petit arriba majoritàriament a la prostitució de carrer de dones més joves, de les quals el 65% exerceixen a Palma.

Tanmateix, un dels majors reptes als quals s'enfronten els diferents agents implicats en la intervenció amb PEP serà el constant treball per adaptar-se al perfil canviant de les persones que exerceixen la prostitució, juntament amb la situació sociopolítica i econòmica del territori. Per exemple, segons l'anàlisi de les memòries, tant de Casal Petit, com Metges del Món i de la XADPEP (2020), coincideixen en el fet que l'any 2019 es dispara notablement l'atenció a dones asiàtiques, per tant s'obre un nou àmbit a investigar, estudiar i analitzar per a poder fer front a una nova realitat.

Igualment, cal posar atenció a tot el conjunt: les lleis i ordenances de civisme, els fluxos migratoris, l'especulació amb l'habitatge, els plans urbanístics, la formació i preparació del diferent personal d'atenció i intervenció i les eines que tenen al seu abast. Per suposat, a dia d'avui igualment d'importants es presenten la irrupció i els canvis que han portat a la nostra vida la COVID-19 i la crisi sanitària.

Descentralitzar els serveis d'atenció i intervenció

Establir un pla sòlid i coordinat d'intervenció en tracta i prostitució a Ciutat és fonamental, ja que de les persones ateses pels diferents serveis, el 94% exerceixen la prostitució a Palma (XADPEP, 2020).

És una realitat que les PEP s'acosten més als serveis i organitzacions si aquestes se situen a prop de les zones d'exercici, però alhora no podem mirar cap a una altra banda davant el canvi de tendència que està experimentant la prostitució, ja que està augmentant el percentatge de dones que exerceixen a pisos i disminueix el de persones que exerceixen al carrer, encara que la xifra segueix essent difícil de definir donats els entrebancs amb els quals topen les organitzacions per a accedir a espais tancats.

Casal Petit (2019) l'any passat va detectar que més de la meitat de les persones usuàries exerceixen a pisos i clubs, representant un 53% del total. Metges del Món (2019) va detectar prop de 700 persones exercint a pisos i clubs, mentre que les de carrer no arribaven a 300. Així mateix, cal tenir en compte aquelles persones que exerceixen a la ciutat però resideixen a la perifèria o a altres localitats de l'illa.

No descentralitzar els serveis, la seu de l'organització i l'àmbit d'actuació pot fer que es perdin persones pel camí o que simplement no arribin. Així i tot cal seguir treballant perquè les entitats esdevinguin nuclis de referència, espais de convivència i punts neuràlgics de la intervenció.

Repensar els recursos existents

A l'hora d'intervenir amb les PEP s'haurà de considerar de principal importància realitzar una intervenció biopsicosocial, ja que esdevindrà tan important l'ajuda a l'hora d'aconseguir documentació i accés a recursos, com un bon acolliment i acompanyament durant tot el procés, i poder garantir una bona assistència sanitària. L'atenció psicològica esdevindrà fonamental per a la millora de l'autoconcepte i el treball quant a la seva autoestima, factors que poden mostrar febleses donada la situació de vulnerabilitat en la qual es troben.

És per tot això que programes d'atenció que van més enllà de treballar la salut sexual són pilars mestres en l'atenció holística, com per exemple el «Taller Alternativa» de Casal Petit, que inclou, entre d'altres, informació i visites a diferents recursos de Palma; o el programa «Por y para nosotras» de Metges del Món, que inclou activitats lúdiques al seu projecte. Intervenint des del model centrat en la persona cal aprofundir a treballar eines per enfortir l'autoestima i l'empoderament, així com l'agència i l'autonomia de les dones perquè es puguin desenvolupar autònomament en el lloc on es troben i prendre decisions de cap a on es volen dirigir.

La figura dels agents socials tindrà un caire orientador, com qui fa de guia, acompanyant el procés que es decideixi al ritme que cada individu marqui. Sovint, s'acostuma a orientar la majoria de la intervenció social o l'oferta de tallers i formacions a l'àmbit ocupacional, essent essencial per a la sortida de la prostitució i el desenvolupament de la persona, però d'igual importància haurem de considerar les activitats enfocades al desenvolupament emocional i d'oci, aquelles que no tenen purament una finalitat productiva dins el mercat.

A més, pel que fa a les mateixes entitats i organitzacions, així com al seu personal professional que treballa en l'àmbit de la prostitució, serà interessant dedicar temps i esforç per a fer un autoexercici de revisió i debat sobre la postura de l'organisme respecte a la prostitució, però també per a revisar des de quin punt estem intervenint, reflexionar sobre els privilegis com a agents socials, entenent la jerarquia i el rol que representem en la nostra feina, partint inevitablement d'una posició de poder i un coneixement situat concret. Fomentar una revisió crítica de la nostra visió individual i col·lectiva sobre els posicionaments envers la prostitució ens podrà ajudar a millorar i a generar intervencions més properes, crítiques i de qualitat.

Aspectes legals

Moltes dones que exerceixen la prostitució a les Illes Balears, i en concret a la ciutat de Palma, durant l'any, segueixen un corrent migratori dins el mateix Estat espanyol, cercant feina segons l'època de l'any o l'etapa turística cap a altres comunitats autònomes o fins i tot fora de l'Estat, en alguns casos.

Alhora, la gran majoria de dones que exerceixen la prostitució són de països de l'Àfrica Subsahariana o Amèrica Llatina, fet que evidencia la necessitat de polítiques i acords internacionals que facilitin la tramitació de documentació i la protecció internacional en contextos o no de tracta o demanda d'asil. Sovint el procés d'aconseguir la targeta sanitària es troba ple d'entrebancs: avui en dia, encara un 33% no té accés al sistema sanitari públic (Metges del Món, 2019).

És necessari que les institucions polítiques es responsabilitzin de la protecció de les persones dins els seus àmbits d'actuació, però a més, parin esment als protocols internacionals i al diàleg i la comunicació amb els països d'on venen les persones que exerceixen la prosti-

tució, amb la finalitat d'agilitzar els processos administratius pertinents, així com treballar per a l'eliminació de barreres burocràtiques que dificulten l'accés a la sanitat o als recursos municipals. Tot plegat per al seu benestar, ja que «les PEP no poden accedir a determinats canals d'ajuda a causa de la seva situació administrativa» (Metges del Món, 2019). És dins el que es reivindica com a perspectiva de gènere transversal que es demana una agilització en els processos administratius de les persones que es troben en risc d'exclusió social i són més vulnerables.

Si hi ha hagut un canvi de tendència en la procedència de les dones que exerceixen prostitució, l'administració pública se n'ha de fer càrrec, adaptant els recursos i tràmits a aquestes persones. No es podrà lluitar contra l'explotació sense que això hi vagi de la mà, ja que determinats processos burocràtics es mostren essencials en el procés de regularització. La situació administrativa denominada irregular es presenta com un repte a superar.

Accés a espais tancats: locals, clubs i pisos

És tot un repte, i de feina constant per part de les organitzacions, el fet d'augmentar la seva incidència als espais tancats on s'exerceix la prostitució. Cal reformular la metodologia d'intervenció i acceptar els canvis que es van donant en aquest àmbit, pensant sobretot en la influència i l'evolució que hi tenen les noves tecnologies. A través de webs i aplicacions mòbils s'ofereixen pisos de difícil accés per a les organitzacions.

A més, els amos de l'espai sovint no veuen amb bons ulls la tasca de les entitats. Entrar a negocis i propietats privades és molt més inaccessible que fer-ho a peu de carrer. S'haurà de repensar l'estratègia per a poder arribar a les PEP més enllà d'aquelles que exerceixen al carrer: menors, dones en situació de tracta, les considerades d'alt estànding o les que són contactades mitjançant aplicacions mòbils o pàgines web, ja que la tendència està canviant.

Una dada que crida l'atenció és que, segons la XADPEP (2019), el 2019 no es va atendre cap menor d'edat. La fita ideal seria que aquesta dada fos fruit de la bona tasca realitzada i a la vegada resultat de la lluita contra la tracta de menors, però si anem una mica més enllà, aquesta dada ens convida a reflexionar sobre si realment és així o si, precisament per aquesta dificultat d'accedir a espais tancats i/o clandestins, no s'està arribant a aquest tipus de perfil. El fet d'exercir en espais tancats esdevé un factor més de risc per a les PEP i alhora una dificultat afegida per a la tasca a desenvolupar d'entitats socials.

Sensibilització: posar el focus en menors i joves

Quan parlem del consum que fan els menors o el jovent de la prostitució, no podem oblidar la relació existent amb el turisme dins el marc d'una societat capitalista de consum, on tot es pot comprar amb diners. Establir connexió amb entitats que treballen en l'àmbit de la prostitució a països de potencial turisme a Mallorca, com per exemple Gran Bretanya o Alemanya, i fer una tasca conjunta de denúncia i sensibilització amb la joventut que ve de vacances, sobretot amb aquell turisme de gatera o de tot inclòs, podria suposar una millora pel que fa a la salut sexual i al posicionament autònom envers el consum de prostitució de cada individu.

Al mateix temps, per a poder realitzar aquesta tasca amb cura caldrà analitzar quin tipus de consumidor tenim, tal com va realitzar la Creu Roja, en el cas del municipi de Calvià, «sobretot els mesos d'estiu, observen que el prostituïdor és un perfil d'home, jove (en molts casos poden tenir entre 18 i 20 anys) principalment d'origen britànic i amb un estat d'embraguesa força elevada» (Parrón, Bayano i Colom, 2020).

Formació

L'àmbit formatiu del personal d'intervenció directa haurà de ser una formació de gènere transversal i multicultural, que abasti des de tracta i prostitució principalment, com legislació nacional i internacional sobre tracta i processos migratoris i fronteres. Entenent què significa la feminització de la pobresa dins un sistema capitalista i quin paper desenvolupen les dones tant dins el treball productiu com reproductiu.

Caldrà estudiar les situacions sociopolítiques dels principals països d'origen de les persones que exerceixen la prostitució. Per això, cal ampliar els recursos econòmics que s'hi destinen, per a poder transformar formacions puntuals i molt reduïdes en el temps, en formacions contínues per a tots aquells agents implicats en primer nivell: persones de l'àmbit social (integradors/es socials, treballadors/es socials, educadors/es socials...), de l'àmbit jurídic (advocats/des, jutges/sses, fiscals...), cossos i forces de seguretat de l'Estat i personal sanitari en general, però sobretot als Centres de Salut d'Atenció Primària, els quals tindrien una primera acollida de la persona si fos el cas.

Però, alhora, volem anar una mica més enllà, formar personal de l'àmbit turístic dels principals territoris turístics on s'exerceix prostitució, fins i tot arribar a crear una mena de punt lila per a la prostitució tal com es fa amb la violència masclista als espais d'oci nocturn, però amb un caire més anònim encara.

Per descomptat, cal implantar formació obligatòria d'aquest àmbit en diferents graus de la Universitat de les Illes Balears (UIB): Educació Social, Treball Social, Ciències jurídiques, Magisteri, etc., amb l'objectiu que l'educació multicultural, antiracista, de gènere, feminista i que lluiti per l'abolició de l'explotació sexual de les persones sigui transversal en l'educació i formació dels futurs agents socials i altres professionals implicats.

Coordinació

Coordinació entre administració pública, Ajuntament i entitats socials. Reptes de millora:

- Unificar el model de registre d'actuacions amb PEP entre les entitats. Unificar el nombre exacte d'atencions i intervencions realitzades. «Com que cada entitat registra de diferent manera les actuacions, no és fàcil tenir un nombre exacte d'atencions i d'intervencions realitzades, ja que moltes vegades n'hi ha hagut diverses amb la mateixa dona» (Parrón, Bayano i Colom, 2020). Ens haurem de plantejar com es podria tenir alguna mena de base de dades compartida entre les institucions o una eina nova d'enregistrament donades les dificultats que s'identifiquen. Tot plegat caldria un plantejament per com fer-ho sense violar la Llei Orgànica 3/2018, de 5 de desembre, sobre protecció de dades.
- Fer un seguiment en xarxa amb les seus arreu de l'Estat espanyol de les persones en constant fluctuació que siguin usuàries de recursos a varies comunitats autònomes. Tenint en compte, com detecta Creu Roja, la reticència a anar soles als recursos, per desconeixement de la llengua o del lloc on es troba ubicat el recurs o l'organització (XADPEP, 2020). Un cop registrada la usuària a un servei o recurs d'una comunitat autònoma i coneixent la seva corrent de mobilitat es podria coordinar de manera interna amb altres seus de l'organització de la resta de l'Estat espanyol. Fer un acompanyament que vagi més enllà, que posi al centre la persona, independentment de l'espai territorial d'incidència. Compartir la informació arreu de l'Estat sobre la situació de la prostitució.

- Cal valorar el treball en xarxa fet entre les entitats i serveis i continuar millorant la derivació entre aquests. Casal Petit (2020) reflexa a la seva darrera memòria, del 2019, que un 29% de les persones usuàries són fruit de la derivació d'altres serveis. Es manté més o menys estable la tendència en els darrers anys: el 2018 un 29%, el 2017 un 30%, el 2016 un 27% i el 2015 un 21%. Dades que ens confirmen que la derivació és efectiva, encara que el boca a orella segueix sent el més efectiu entre el col·lectiu, ja que la majoria de dones coneixen Casal Petit gràcies a altres dones que també exerceixen prostitució i que sovint són o han estat usuàries de l'entitat.

4.2.2. Veus i mirades dels/les professionals dels recursos i les entitats

I algun conjunt de valors està sent promulgat en forma de resistència col·lectiva, una defensa de la nostra precarietat i persistència comuna en la creació de la igualtat i en les veus plurals i inexpressables que es refusen a ser rebutjades. Quan això ocorre, actuem des del sentit de la precarietat, en contra d'aquesta, i en coalició, sovint en proximitats que no vam triar, on funciona la interdependència precontractual; aquesta se sent a vegades com a alleujament o eufòria, però sovint com una cosa incòmoda, conflictiva, escassament digne de viure. Però és aquí, en la coalició, on es negocien les condicions de dignitat de vida en manera de resistència, que ocasionalment demostren i repetidament reclamen una altra manera de convida, una que intenta entendre el mateix dret a una vida digna de viure.

Judith Butler (2006).

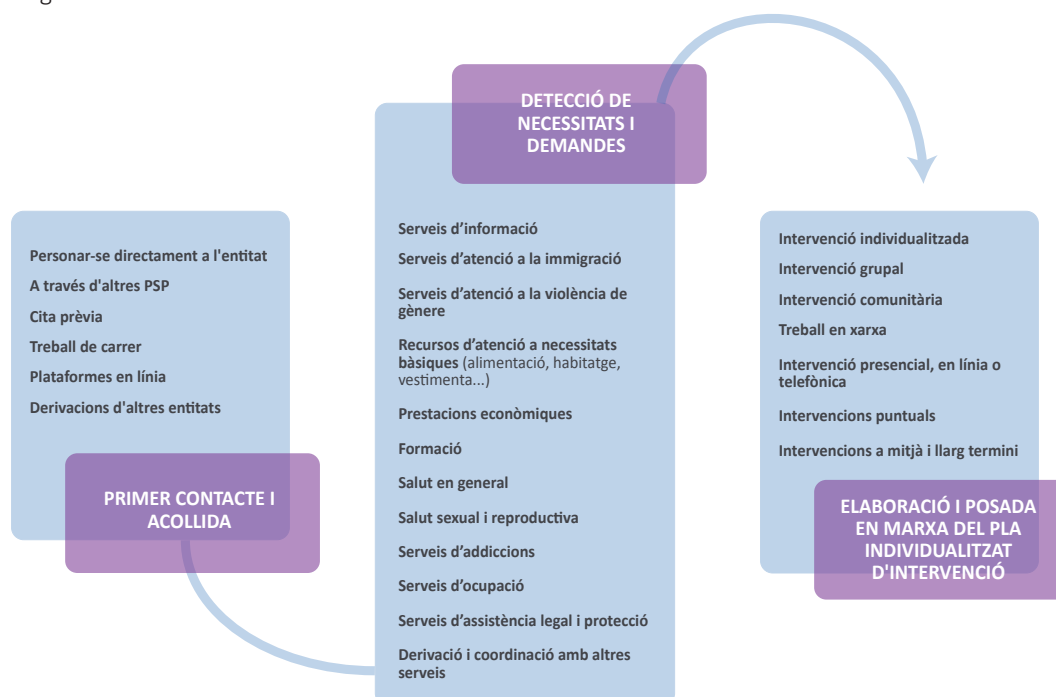
En el següent apartat es presenten els resultats obtinguts a partir del grup de discussió dut a terme amb les professionals d'algunes de les entitats locals que intervenen en l'àrea de les PSP a la ciutat de Palma. A través d'aquesta tècnica de recerca qualitativa, es pretén analitzar les percepcions de les professionals sobre els processos d'intervenció que es duen a terme des de les entitats socials que treballen en l'àrea metropolitana de Palma amb les PSP; identificar les principals necessitats i demandes percebudes del col·lectiu i avaluar l'impacte de les intervencions en ell; així com identificar possibles, noves i futures línies d'actuació. Tot això mitjançant la interpretació de l'experiència de les professionals participants, els seus discursos i els significats que aquestes els concedeixen. Al llarg de l'apartat es transcriuen exemples del grup de discussió, amb la finalitat de mostrar el que van expressar les participants.

Dades sociodemogràfiques de les persones participants en el grup de discussió

El grup de discussió va estar compost per 9 professionals de diferents entitats de la ciutat de Palma que atenen i intervenen amb persones que es troben en situació de prostitució. Vuit de les professionals s'han identificat amb el gènere dona i una de les professionals amb un gènere no binari. El rang d'edat de les participants ha oscil·lat entre els 27 i els 45 anys. Entre les professions de les participants es troben les de treballadora social, assessora jurídica, psicòloga, mediatra i ginecòloga. Les professionals que porten més anys treballant amb el col·lectiu porten 18 i 13 anys d'experiència i les que menys, entre 10 mesos i 1 any. La majoria de les participants porten treballant amb persones en situació de prostitució entre 4 i 5 anys. Vuit de les nou participants tenen formació complementària en estudis de gènere, tracta amb finalitats d'explotació sexual o en àrees de diversitat cultural o immigració. Tres de les professionals refereixen tenir una formació continuada i cinc refereixen realitzar formacions puntuals.

Atès que el grup de discussió va estar compost per professionals de diferents àmbits, els processos d'intervenció exposats presenten itineraris diferenciats però complementaris, de tal manera que, tal com es presenta en la figura 4.2., existeix un marc d'intervenció generalitzat i comú. Les professionals que van participar en el grup de discussió, totes elles en representació d'entitats i serveis de la ciutat de Palma, provenen de les següents àrees d'intervenció: ocupació, migració, persones refugiades, dona en situació de dificultat social, prevenció i atenció del VIH i altres malalties de transmissió sexual, ginecologia, salut i mediació, serveis socials de base i addiccions; i tenen en comú el fet de ser part de les entitats i serveis que conformen la xarxa d'intervenció amb persones que es troben en situació de prostitució a la ciutat de Palma.

Figura 4.2. Intervenció des de les entitats i institucions

Malgrat els diferents punts de partida de les professionals, les seves intervencions es fonamenten en principis i objectius compartits: posar a la persona en el centre de la intervenció, establir una relació de confiança i respecte a través de l'escolta i l'acompanyament i reconèixer les persones com a subjectes lliures, autònoms i de dret.

Percepció de l'acolliment a les PSP per part de les professionals

Les professionals destaquen com l'acollida i les primeres trobades són essencials per a generar vincle i desenvolupar una relació de confiança. Per a això, promouen un clima de seguretat i tranquil·litat. Les maneres d'establir aquest primer contacte varien en funció de les entitats: acostament al carrer, pisos o clubs per part de les professionals, facilitació d'un telèfon i una adreça de contacte, proporció de material preventiu, contacte a través de plataformes en línia, trobades en les mateixes entitats a través de l'assignació d'una cita prèvia o de l'assistència de les dones al recurs per iniciativa pròpia o per haver estat derivades d'altres recursos:

«La puerta de entrada al Servicio es para todas las personas la misma, a través de una cita previa, hay diferentes técnicos, tres trabajadoras sociales y tres abogadas» (Coordinadora de servei a l'àrea d'immigració, 3 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Nosotras, la verdad es que nuestra puerta de entrada suele ser la propia persona la que acude y solicita el asilo» (Assessora jurídica a l'àrea d'immigració i refugiades, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«En mi caso, la puerta de entrada puede ser a través de diferentes tipos, pero la más común puede ser a través del trabajo de calle y clubs, donde nos acercamos a ellas, les damos material preventivo y a la vez les explicamos los tres recursos, puesto que hacemos salidas conjuntas tanto con Médicos como con Casal también. Y eh... les facilitamos un número de teléfono, entonces, a partir de ese contacto, en ocasiones acuden a la oficina, en otras ocasiones te llaman por teléfono para algunas consultas. Y en otras ocasiones nos llaman personas indicando que una compañera me ha dado tu número... o en otras ocasiones derivaciones internas de la propia entidad o de entidades externas» (Treballadora social a l'àrea de dona amb dificultat social, 10 mesos d'experiència amb PSP, dona)

«En ginecología, como hace falta que te deriven del médico de cabecera y demás» (Ginecòloga a l'àrea de salut sexual i reproductiva, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«La vía de entrada es pidiendo una cita. La puede pedir directamente, o es derivada de otros Servicios, también puede ser derivada de otro Servicio o del Centro de Salud...» (Treballadora social a l'àrea d'addiccions, 9 anys d'experiència amb PSP, dona)

«La vía de entrada suele ser por WhatsApp, también es verdad que tenemos abiertos diferentes perfiles en diferentes páginas web [...] Entonces estamos presentes de alguna manera, de todas formas, en el caso de las mujeres cis, eh... si es cierto que funcionamos mejor por el boca a boca. Por ejemplo, una chica que te escribe y te dice eh... tengo una amiga o voy a ir con dos amigas... Entonces son ellas las que van viniendo. Además, al ser una entidad pequeña tampoco podemos cubrir. Entonces, donde hacemos más difusión es donde están hombres gays, bisexuales, donde están los hombres que tienen sexo con hombres...» (Coordinació a l'àrea de VIH, 13 anys d'experiència amb PSP, no binaria)

«Nosotros la puerta de entrada es a través del punto de información. Luego tenemos un punto donde está todo lo de búsqueda de empleo, información... La gente suele saber dónde estás y vienen a buscarte y... suelen venir. Antes de esta situación si los podías atender en el momento los atendías y si no les dabas una cita. Ahora mismo la situación está tan desbordada que se les solicita que llamen por teléfono, se les da una cita y ya se genera un listado. Em... otra forma de entrada muy importante es a través de las derivaciones GEPIB, nos coordinamos con ellas, de salud, servicios sociales, Casa Familia, diferentes recursos» (Treballadora social a l'àrea de serveis socials de base, 6 anys d'experiència amb PSP, dona)

Percepció de les intervencions multicomponents i multidisciplinàries amb les PSP

La intervenció comença en el moment en el qual s'inicia el contacte i les professionals exposen que, des d'aquest primer moment, tracten de generar un espai càlid i amable amb les persones per a conèixer i identificar les seves principals demandes i necessitats. Les entitats identifiquen diferents vies d'intervenció: en el cas que la persona estigui en un recurs que pugui atendre la demanda que sol·licita, les entitats atenen d'una manera immediata a la necessitat o demanda i/o es planteja i elabora un pla individualitzat d'intervenció; i en el cas que no sigui el recurs oportú, les professionals duen a terme les derivacions corresponents.

Les entitats al·ludeixen a la importància de dur a terme intervencions multicomponents i multidisciplinàries: *«Por ejemplo, lo más habitual, que no suele expresarlo... Una mujer prostituida, ¿qué suele tener? Molestias vaginales, picores, dolor en las relaciones sexuales, problemas de ansiedad, pero eso requiere tiempo y exploración. Por ello se considera adecuado que ha de haber una formación en esto y han de estar diferentes profesionales...»* (Ginecòloga en l'àrea de salut sexual i reproductiva, 4 anys d'experiència amb PSP, dona).

També indiquen com el temps és un factor clau a l'hora d'intervenir. D'una banda, algunes entitats duen a terme intervencions que puguin respondre a la immediatesa de les demandes: *«Es verdad que somos un Servicio más puntual. Vienes, en algunos casos sí que es verdad que si el profesional lo valora se da atención de un modo más continuado para poder hacer un seguimiento sobre la evolución. Pero en general es un Servicio puntual en el que se detecta la necesidad y se deriva»* (Coordinadora de servei en l'àrea d'immigració, 3 anys d'experiència amb PSP, dona); i, d'altra banda, i de manera complementària, altres entitats duen a terme intervencions a mitjà i llarg termini, amb la finalitat desenvolupar un procés en el qual, acompanyades per les professionals, les persones estableixen uns objectius de treball i les seves conseqüents activitats, amb la finalitat d'incrementar el seu benestar:

«Porque es verdad que podemos sacar muchas cosas, es verdad que lo podemos hacer de una manera más fácil porque somos un recurso muy integral. Normalmente, acaban viviendo con nosotros hasta 18 meses» (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Posteriormente, en la oficina, hacemos un plan de trabajo en función de lo que ellas demandan y necesitan. Es verdad que respetamos mucho el camino de las personas... Se intenta sobre todo que se empadronen, que tengan tarjeta sanitaria y regularizar al máximo su situación y después ir ya a más. Se hace un plan individualizado con cada una, dependiendo de lo que cada una quiera, por ejemplo, un plan de empleo otras veces tema asilo... El objetivo es hacer acompañamiento hasta que su situación mejore» (Treballadora social en l'àrea de dona en dificultat social, 10 mesos d'experiència amb PSP, dona)

Al seu torn, les entitats fan referència als diferents escenaris en els quals duen a terme les intervencions: en els espais de les pròpies entitats, al carrer, pisos i clubs, a través de plataformes en línia i d'assistència telefònica: *«a ver, sí que es verdad que es necesario un trabajo de mucha calle, mucha calle, para poder crear un vínculo de verdad para que después la intervención sea posible. Porque al hacer una sola salida no se crea un vínculo como para que ellas te digan cual es la necesidad»* (Treballadora social en l'àrea de dona en dificultat social, 10 mesos d'experiència amb PSP, dona); i destaquen com el treball que es duu a terme amb les persones que es troben en situació de prostitució és principalment individualitzat, però també relaten intervencions grupals i comunitàries: *«servicios sociales ahora más que nunca creo que deben participar en la plataforma, porque hay temas que van para ellos. Porque tú puedes atender a casos individuales, pero es que no es suficiente [...] con la comunitaria no es solamente el cambio de recursos, sino que es también el tema de mirada y el cambio de trabajo, el de compartir»* (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona).

Totes les entitats fan ús de la derivació, la coordinació i el treball en equip. En la totalitat dels processos d'intervenció que plantegen les professionals s'estableix contacte amb altres professionals, entitats i recursos:

«Nosotras somos un equipo muy grande, en el equipo tenemos ts, tenemos psicólogas, y sí que damos una atención especializada a las personas incluso más si nos vienen derivadas de Cruz Roja o de Casal Petit» (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Depende de la situación en la que se encuentre derivamos a Médicos del Mundo, a Casal Petit, también hacemos derivaciones a atención psicológica y a atención social [...] es super importante para que no se quede la persona por el camino, porque si yo digo... si yo no la derivo o no aviso a la otra profesional, etc. Muchas veces se pierden, porque muchas veces también piensan... ¿y ahora le voy a contar esta historia a otro?» (Treballadora social en l'àrea de VIH, 5 anys d'experiència amb PSP, dona)

«En nuestro caso son procesos tan largos que, si únicamente interviene una persona sola en el caso, vas a pinchar seguro. Por ello es muy importante la coordinación. El hecho de poder dar siempre una respuesta va a exigir sí o sí que estén otro tipo de profesionales» (Treballadora social en l'àrea de dona en dificultat social, 10 mesos d'experiència amb PSP, dona)

Identificació de necessitats i demandes de les PSP

La condició de persona migrada és una de les característiques més destacades de les persones que es troben en situació de prostitució. Segons les especialistes, moltes de les dones provenen de països extracomunitaris i en arribar a Espanya, en aquest cas a la ciutat de Palma, es troben amb diferents barreres socioculturals que interfereixen en el seu benestar psicosocial.

Destaquen dos factors que repercuteixen de manera directa en les necessitats no cobertes que experimenten les persones que es troben en situació de prostitució: situacions d'irregularitat administrativa que impedeixen o dificulten l'accés al mercat laboral, a la prestació d'ajudes econòmiques i a altres drets bàsics com la sanitat, l'habitatge, l'alimentació o la vestimenta; i l'estigmatització a la qual s'enfronten tant en l'àmbit personal com en la societat en general. En aquest aspecte, les expertes fan especial referència al col·lectiu de les persones migrades i al de les persones transgènere, en les quals convergeixen diferents interseccionalitats que incrementen l'estigma a una realitat socialment desacreditada.

Les professionals consultades exposen com les principals necessitats no cobertes de les persones que es troben en situació de prostitució tenen a veure amb les dificultats i les limitacions a les quals s'enfronten per a accedir a serveis i a recursos bàsics. Entre les necessitats més comunes es troba la dificultat de facilitar les inscripcions en el Padró per a poder obtenir documentació que regularitzi l'estada en el territori. Des de les entitats, expliquen com aquest tràmit és clau per a poder accedir als serveis socials, sanitaris o educatius, així com per a facilitar el procés de regulació administrativa. Una altra de les necessitats més comunes que identifiquen les persones consultades és l'obtenció de la targeta sanitària per a poder accedir als centres d'atenció primària, així com a serveis sanitaris especialitzats i relacionats amb la salut sexual i reproductiva:

«Claro, está el tema de la tarjeta, del padrón que es el primer problema con el que se encuentran cuando llegan y es verdad que es lo primero que intentamos hacer. También tarjeta sanitaria para que las puedan atender. Algunas ya vienen con VIH de su país y claro, eso no saben que pueden ser atendidas en el hospital sin pagar nada» (Treballadora social en l'àrea de VIH, 5 anys d'experiència amb PSP, dona).

«El padrón es lo que me está teniendo en cuenta en el lugar en el que vivo, entonces yo paso a ser algo o alguien de ese lugar y, si no, yo no existo y... el no existir es muy fastidioso. Entonces si voy de urgencias me van a atender, pero luego no tengo tarjeta sanitaria. Por lo tanto, no accedo al resto de servicios, es como decía la compañera. La tarjeta sanitaria es vital» (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Yo creo que hay un punto importante y es que hay personas a las que no están atendiendo los recursos, que son personas migradas. Pues uno de los problemas, es que... aparte de lo que he dicho que somos Servicios muy prejuiciosos, muy racistas y después también somos muy egocéntricos, etnocéntricos, partimos de una visión muy eurocéntrica y nos cuesta ver diferentes formas de ver la vida u otras formas de pensar... Por ejemplo, eso, creo que en el colectivo de prostitución hay problemas de salud mental y yo... bueno... no voy a decir que sea mala pero no creo que sea la correcta» (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona).

Les especialistes fan referència a altres necessitats no cobertes, derivades de la dificultat de donar resposta a necessitats bàsiques, com l'assistència psicològica, psiquiàtrica, sanitària i ginecològica, coneixement del mercat laboral, promoció de la seva participació social, accés al sistema educatiu, al coneixement de l'idioma en el cas de les persones migrades, un major coneixement dels seus drets, aspectes legals i riscos associats a la seva condició migrant, així com dels recursos i serveis als quals poden accedir:

«Porque lo primero es la documentación para poder salir de ahí, tienes un papel, tienes un NIE, puedes acceder a cursos... Entonces lo primero, un papel...» (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Uno de los principales problemas con los que se encuentran las mujeres trans es a la hora de encontrar empleo o a nivel psicológico» (Coordinadora de servei en l'àrea d'immigració, 3 anys d'experiència amb PSP, dona)

«En ginecología, como hace falta que te deriven del médico de cabecera y demás... Sí que en el CAITS el acceso es más sencillo pero el seguimiento es más complicado porque generalmente vienen porque tienen alguna molestia, pero no se hace un seguimiento posterior. Entonces, hacer en el Servicio un seguimiento especializado es complicado, también por formación. Entonces, en la consulta hay poco tiempo para tener una charla para que te expliquen bien. Porque igual el motivo de consulta es una cosa, pero detrás hay otra que es la que realmente causa el problema» (Ginecòloga en l'àrea de salut sexual i reproductiva, 4 anys d'experiència amb PSP d'experiència amb PSP, dona)

Percepció de les potencialitats i febleses del treball des de les entitats i recursos

Les professionals van assenyalar una sèrie d'aspectes positius i a millorar que repercuteixen en els processos d'intervenció que es duen a terme des de les entitats. D'una banda, destaquen com l'establiment d'una relació pròxima i horitzontal afavoreix el vincle i enforteix la intervenció. La interacció amb les dones a través del treball de carrer i les trobades en entorns no convencionals representen alguns dels factors clau perquè les entitats siguin vistes com a recursos segurs i accessibles: *«Yo lo que veo como una potencialidad es que no nos ven como una institución, es decir, yo soy..., ella es..., al tener también perfiles en páginas web y en esos espacios, también te ven como una entidad muy cercana. También hay personas que se sienten en un entorno muy seguro. Crear ese vínculo es imprescindible»* (Coordinació a l'àrea de VIH, 13 anys d'experiència amb

PSP, no binaria). Al seu torn, les entitats destaquen com a potencialitat la coordinació efectiva amb altres professionals, serveis i recursos, tant interns com externs a l'entitat: *«...después el trabajo de coordinación, a mí es que me parece vital y en tiempos de pandemia mucho más yo he notado y me gusta ser crítica, en la plataforma, a quienes colaboran en Son Barris, y en Son Gotleu tenemos la Plataforma de Son Gotleu. La atención primaria se diferencia de lo que es la atención Hospitalaria y de toda la red de asistencia en salud, a través de este trabajo en red, que es el trabajo comunitario y... es vital»* (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona). A més, algunes entitats destaquen com disposar de recursos econòmics propis, així com d'una major capacitat d'autogestió, especialment en temps de COVID-19, afavoreix la immediatesa de la resposta a necessitats i demandes de les dones:

«Después, como potencialidades, creo que el tema de tener recursos propios y autogestionarnos nosotras mismas. También son procesos largos, pero creo que otra potencialidad es la coordinación con otros servicios, creo que todas lo hacemos» (Treballadora social en l'àrea de serveis socials de base, 6 anys d'experiència amb PSP, dona)

D'altra banda, les professionals demanen la inclusió d'una perspectiva diversa i intercultural en els processos d'intervenció i al·ludeixen a la necessitat d'incorporar una major formació de les professionals en matèries d'educació afectiva-sexual, gènere, drets sexuals i reproductius i immigració com una via més cap a una major presa de consciència de la realitat de les persones amb les quals treballen:

«Creo que a los sanitarios nos falta mucha formación en todo el tema de género y saber que, las mujeres prostitutas, la mayoría de las veces son inmigrantes... que dificultades se encuentran en su día a día» (Ginecòloga en l'àrea de salut sexual i reproductiva, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

Les entitats destaquen com facilitar l'accés a la informació i al coneixement dels recursos es considera clau per a ampliar el ventall d'oportunitats i identificar les diferents possibilitats i oportunitats que tenen les dones,. No obstant això, expliquen com la falta de mitjans per a fer arribar la informació al col·lectiu és una feblesa: *«No llega la información, nos cuesta mucho concienciar a las entidades compañeras de que ese recurso está allí y que se debería concienciar de que ese recurso está ahí. Nos ha pasado con un montón de personas que están en situación de prostitución que hay personas que quieren salir del país, tienen un permiso de residencia desde hace un año y medio y ni siquiera saben que tienen ese permiso de residencia»* (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona). En aquest sentit, destaquen els procediments administratius i l'excessiva burocràcia com algunes de les principals barreres amb les quals es troben les professionals a l'hora de generar iniciatives o dur a terme determinades intervencions: *«Está todo el tema de burocracia, papeleo... Ahora está todo lo de la renta social y demás... Pero la realidad es que no pueden acceder, ¿qué haces con esas personas?»* (Treballadora social en l'àrea de serveis socials de base, 6 anys d'experiència amb PSP, dona).

Percepció de les limitacions del treball amb les PSP per part de les professionals dels recursos i entitats

Al llarg del grup de discussió, les professionals identifiquen les següents limitacions en el dia a dia de la intervenció i destaquen com la pandèmia provocada per la COVID-19 ha agreujat les limitacions existents. Vegeu la taula 4.17.

Taula 4.17. Limitacions en els processos d'intervenció identificades per les professionals

Limitacions detectades	Transcripcions
Insuficiència de recursos i dificultats per a donar resposta a les necessitats i demandes reals de les persones.	
Saturació dels serveis i llargues llistes d'espera per a accedir a recursos.	
Dificultats per a mantenir la coherència entre les necessitats reals detectades i l'atenció que es pot proporcionar.	<p>«Pero cuesta tanto también acceder a un psicólogo o a un psiquiatra... es que no hay citas directamente. Están colapsadas, no tienen citas, no solo para los casos de mujeres prostituidas. Es muy complicado que tengan acceso estas pacientes. Realmente, no tiene citas porque en la sanidad pública no se considera una necesidad, por lo que también faltan medios. Porque si no se le atiende, no se le hace la derivación» (Ginecòloga en l'àrea de salut sexual i reproductiva, 4 anys d'experiència amb PSP d'experiència amb PSP, dona)</p>
Limitacions d'espai i temps: falta de temps per a poder dur a terme una escolta activa i de qualitat; dificultat per a aprofundir en àrees més específiques (per exemple: salut mental, psicològica o addiccions).	<p>«Pero sí que es verdad que es muy difícil explicarle a una persona que puede acceder a una serie de derechos que al final no puede. Te pasas el día diciendo, te tienes que empadronar, etc. Tienes derecho a servicios sociales públicos, a sanidad... le dices que tiene derecho a una serie de cosas que luego no son reales. Por ejemplo, en el caso del colectivo de personas en situación de prostitución, eh..., la única opción que tienen de empadronarse en el piso en el que están es, ir y decir, estoy viviendo en esta casa, quiere que me manden a un inspector para dar crédito de dónde vivo» (Treballadora social en l'àrea de serveis socials de base, 6 anys d'experiència amb PSP, dona)</p>
Dificultats en la coordinació i no superposició entre recursos.	
Més dificultat per coordinar-se amb l'administració pública que amb les entitats.	
Existència d'un rebuig institucional quan les PSP no poden acreditar la seva identitat.	
Processos burocràtics llargs per a les PSP.	<p>«Es que cuando hay necesidades básicas sin cubrir, es muy difícil ir a lo específico» (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona)</p>
Recursos saturats.	
Necessitat de donar resposta a les seves necessitats reals.	<p>«Es que a veces se tiene que alinear todos los astros para que se alineen todos los recursos y entonces todo fluya. Por ejemplo, en el momento en el que algo falla... se acabó» (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)</p>
Mirada etnocèntrica del sistema.	
PSP se'ls hi patologitza i es té una mirada prejudiciosa i estereotipada.	

Percepció de l'impacte de les intervencions per part de les professionals

Les aportacions de les professionals han permès identificar la manera en la qual impacten les seves intervencions en el col·lectiu. Les entitats identifiquen alguns dels principals components de les intervencions que generen resultats positius, així com algunes de les pràctiques que s'han de millorar.

La totalitat de les participants al·ludeixen a la importància d'un treball multidisciplinari des d'una perspectiva integral per a generar resultats positius. Destaquen la necessitat de coordinació com a eix vertebrador de la intervenció, tant amb l'equip intern com amb les diferents entitats, recursos i serveis que componen la xarxa de prevenció i atenció; i posen en relleu la necessitat de generar un clima de suport i escolta amb les persones que acudeixen a les entitats, així com una actitud de respecte, de reconeixement de drets i lliure de prejudicis cap a les persones amb les quals es treballa.

Destaquen com la relació que estableixen amb les dones té un gran potencial socioeducatiu en si. També valoren molt positivament els resultats d'un adequat acolliment, així com l'establiment d'objectius viables i consensuats que promoguin processos i actuacions que posin en el centre de la intervenció a la persona com a protagonista del seu propi procés:

«La puerta de entrada... la hemos modificado, tu piensa que cuando las personas salen de un grupo con un montón de información o sin haber entendido bien la cantidad de información que han recibido... y decían: ¿qué hago yo aquí si no tengo asilo? Se nos perdían por ahí por el camino. Vale. Entonces... Lo sentimos por los protocolos del Ministerio, pero directamente las citamos con una trabajadora del programa. Muchas veces, esa atención suele alargarse más de lo normal, por lo que muchas veces la hacemos conjunta. Porque casi todas acaban siendo atendidas por el Servicio Psicológico por lo que, si son atendidas desde la primera intervención, pues mucho mejor. Una cosa que nos funciona muy bien que yo siempre lo hago, es en la primera cita hacerles referencia a una técnica con la que ya tengan vínculo, por ejemplo: ah, me ha hablado... de ti o... que tal con... de Casal Petit... Intentar ser cercano, porque a base de darnos contra la pared y de perder gente por el camino, pues empezamos a tener claro que son herramientas que funcionan. Lo que funciona es un trato cercano, individualizado... Pues es verdad que podemos sacar muchas cosas, es verdad que lo podemos hacer de un modo más fácil porque somos un recurso muy integral» (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona).

«Nos llegó una derivación de Casal Petit de una mujer, llevamos dos horas de sesión con ella y de repente yo me puedo permitir el lujo de irme con ella a la brigada ¿no? Y bueno, le atiende un equipo especializado de tres personas especializado en trata. Ese mismo día la documentan y la acompañan a un piso de protección. Eso vamos... fué en un día que salió todo, una patrulla de la Guardia Civil la acompañó... claro, ¿qué salió bien? Que le pudimos ofrecer una vía de salida segura. ¿Qué cambia con entonces, desde el 2018 hasta ahora? Pues que los recursos están saturados. Entonces cuando una mujer me está diciendo que quiere salir de la prostitución y yo le puedo orientar y dar una vía de salida segura va a salir bien, pero si yo le digo que ha de estar 18 meses con este papel y sin NIE y tienes que esperar 22 meses para poder movilizar todo un poco y entonces igual poder salir del piso en el que vives... pues no va a salir bien. Entonces, yo creo que lo que funciona son los papeles. Porque también muchas veces, ellas como parte de su proyecto migratorio es poder enviar dinero a sus países, por lo tanto, desde mi punto de vista, el éxito está en poder dar respuesta a su necesidad real, que casi siempre suele ser techo, alimento y casa» (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Nosotras, hace poco... vino una mujer derivada de medicina interna, tenía molestias vaginales, entonces hubo un momento en el que comentó el tema de que era una mujer prostituida y estaba en situación de trata, entonces, se gestionó todo el papeleo y demás y no volvió al club. Entonces, en este caso, pude hacer un seguimiento ginecológico, se hizo seguimiento y coordinación con el Servicio. Pero desgraciadamente, puedo identificar un caso, me da pena que lo tenga como... "el caso"» (Ginecòloga en l'àrea de salut sexual i reproductiva, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Yo creo que sí que hay que intentar a ver... venga, estamos mal, pero a ver qué podemos hacer y acompañar, aunque sea muy poquito a poquito con pasos megapequeños... y hay cositas que sí que van saliendo. Yo, por ejemplo, que hoy me llamara una usuaria y me dijese que gracias porque sabía que era yo la que había provocado, pues yo pensé... mira, jolín que bien» (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Recuerdo un caso y... es una chica que ha venido a UCA muchas veces, a lo mejor viene dos o tres veces, va viniendo de manera intermitente. No hemos conseguido que deje las sustancias, tiene consumo activo, pero bueno, ella viene, sigue viniendo, entonces si viene es porque tiene un buen vínculo. ¿Qué pasa? Por un lado, para que viene, si va y viene y sigue teniendo consumo activo de sustancias... pero en realidad eso es muy positivo porque tiene un buen vínculo con el Servicio. Y eso, pues si necesita algo algún día, sabe que puede venir. Es que a mí lo del vínculo me parece básico con la persona que estás atendiendo. Y hay personas que de repente vienen al cabo de dos años y te dicen, es que me marcó mucho aquello que me dijiste aquella vez. Entonces me dijo, ahora sí que estoy preparado. Por ello considero esencial trabajar con respeto, porque cuando tú le tienes respeto, las personas se dan cuenta» (Trelladora social en l'àrea d'addiccions, 9 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Pero ya no es solo el acompañamiento, si yo estoy contigo, te escucho... y el vínculo es necesario, pero también es necesario algo más, porque llegará un momento en el que ya... yo creo que es importante que se puedan hacer cosas también, que haya acciones más allá de la escucha» (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona)

Quan les professionals exposen els motius pels quals algunes de les intervencions no generen els resultats desitjats, destaquen com a causes principals: la dificultat per a dur a terme intervencions a curt i mitjà termini a causa de la saturació dels serveis i la dificultat per a dur a terme gestions relacionades amb la regularització de la situació administrativa de les persones que es troben en situació de prostitució. Algunes professionals fan referència a la falta de coneixement sobre la realitat de les persones amb les quals s'intervé com una de les causes que genera intervencions inadequades. I la totalitat de les participants assenyalen, com a causes principals del fracàs en els processos d'intervenció, la falta de recursos tant econòmics com humans per a atendre d'una manera integral a totes les persones que demanen una intervenció, així com les dificultats amb les quals aquestes es troben en el cas de voler sortir de la situació de prostitució o millorar la seva qualitat de vida (destaquen les dificultats per a aconseguir una ocupació o per a accedir al sistema educatiu):

«Hace un tiempo hice entrevistas a personas que llevaban más de 15 años de experiencia con PSP indocumentadas. Entonces dije... bueno venga, me pongo a ello. De lunes a viernes, yo estaba cada día con una persona diferente y claro... es bestial. Eran personas

que yo veía que habían perdido esta capacidad de lucha... y que hablabas con ellas y no te miraban a la cara... y... en ningún momento gracias, siempre hablando muy brusco... muy tal... entonces claro, es que así... porque el que acaba de llegar indocumentado y está con la expectativa, está ilusionado, se mueve y tal, pero estos ya estaban tan desanimados» (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Mira, nosotras tuvimos una vez un caso catastrófico, se hizo una intervención muy mala... Hubo consecuencias en el país de origen. Ella quería salir de la situación de prostitución y bueno... fue catastrófico. El proceso se suspendió porque no se pudo superar ese duelo. Entonces, que tengan papeles, que tengan ayuda psicológica [...] Hay situaciones de prostitución en las que vuelven, que están enviando dinero y se da una situación de prostitución allí que no pueden volver... En este caso tuvo consecuencias para su familia, que, en este caso, su hijo fue secuestrado» (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Hay mujeres que han entrado en situación de prostitución porque la idea era que pudieran cobrar una prestación y al final ni prestación ni nada, entonces, tienen tantas trabas e incluso, no sé... Ahora han salido unas ayudas por el tema del COVID-19, microcréditos para el alquiler. Me viene una chica que estaba trabajando en un club, el club le había hecho un ERTE, y... claro ella me decía que no podía pagar el alquiler, entonces le digo... te has planteado sacar un microcrédito.... Y me dijo, es que ya tengo una renta, no puedo tener otra, no puedo comprar un crédito. Las ayudas son para personas determinadas, pero no con ese grado de necesidad» (T treballadora social en l'àrea de serveis socials de base, 6 anys d'experiència amb PSP, dona)

Percepció de l'ajuda cap a les PSP per part de les professionals

Durant el grup de discussió, es planteja a les col·laboradores dos hipotètics escenaris d'intervenció: «Com creus que seria la millor manera d'ajudar a una dona que volgués deixar la prostitució?» i «Com creus que seria la millor manera d'ajudar a una dona que vol continuar en la prostitució?».

Les participants mantenen una posició unànime respecte a tots dos supòsits i plantegen com a principal objectiu el de millorar la qualitat de vida de les persones. També fan al·lusió a la necessitat de dirigir les intervencions a facilitar l'accés de les dones al sistema sanitari i d'ocupació i a informar sobre els diferents recursos socio-sanitaris de la ciutat de Palma:

«Mejorando la calidad de vida que tengan, aun ejerciendo prostitución, en cuanto a lo sanitario especialmente. Autoestima, que conozcan los recursos y se sepan mover por Palma» (T treballadora social en l'àrea de serveis socials de base, 6 anys d'experiència amb PSP, dona)

Les professionals plantegen la seva intervenció en aquests hipotètics escenaris des de l'acompanyament i des de l'acceptació, i destaquen com deixar la prostitució és una decisió que únicament li correspon a la mateixa persona:

«Pero luego, con personas que ejercen la prostitución, el objetivo no tenía que ser que dejen la prostitución. Yo creo que lo dejen o no, eso no es nuestro trabajo, pero que nuestro trabajo es trabajar, acompañar, etc.» (T treballadora social en l'àrea de serveis socials de base, 6 anys d'experiència amb PSP, dona)

Exposen la necessitat d'identificar les mancances reals de les dones que, a vegades, no són les demandes explícites per les quals acudeixen als diferents serveis: *«A mí, pudiéndole ofrecer lo que ella realmente demanda. Muchas personas, que ya no están en situación irregular, que eso es todo un logro, demandan un proceso de empleo y, eso, las entidades que ofrecen empleo... están saturadas esas personas no se pueden quedar: no recibo ningún dinero de prostitución, no recibo dinero de ningún otro sitio quiero trabajar y no puedo, pues claro es que así... es muy difícil»* (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona). Així mateix, algunes fan una crida a la necessitat de generar noves i complementàries eines de canvi en la construcció d'entorns i marcs conceptuals més habitables i generadors de possibilitats: *«Pero ya no es solo el acompañamiento, si yo estoy contigo, te escucho... y el vínculo es necesario, pero también es necesario algo más, porque llegará un momento en el que ya... yo creo que es importante que se puedan hacer cosas también, que haya acciones más allá de la escucha»* (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona).

Percepció dels reptes de futur per a millorar la qualitat de vida de les PSP

Les professionals plantegen diferents reptes de futur, tots ells en un mateix sentit: dirigir els esforços i generar canvis perquè les dones puguin expressar les seves necessitats reals i, des de les entitats, poder donar una resposta tan ajustada com sigui possible a les seves demandes.

Per a això, destaquen la importància de qüestionar les estructures socials i educatives patriarcales i mandats de gènere de la població en general i de les mateixes professionals en particular. Així mateix, plantegen la necessitat que, des de les polítiques públiques, es garanteixi l'accés universal a serveis essencials, incrementant les mesures de protecció i assistència per a les víctimes de tràfic i proporcionant suport socioeducatiu, sanitari, psicològic i jurídic a les persones que es troben en situació de prostitució.

Les professionals destaquen com a reptes futurs l'enfortiment dels canals de denúncia contra les violències i la generació de vies i espais segurs, així com de xarxes d'intervenció coordinades i adaptades a les realitats del col·lectiu. També destaquen la necessitat de prevenir i sensibilitzar sobre la realitat de la prostitució a través d'una educació afectiva-sexual efectiva de qualitat a diferents nivells (familiar, escolar i comunitària), i afavorir així la visibilització i la comprensió de les diferents interseccionalitats que travessen a les persones que es troben en situació de prostitució:

«Yo creo que también una intervención que sea efectiva. Y esa estigmatización que hay, que es constante» (Treballadora social en l'àrea de VIH, 5 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Mientras nosotros pongamos muros y no tengamos vías seguras, creo que es un tema que nos concierne a todos, necesidad de concienciar, somos un país que tenemos un consumo de prostitución que es una pasada y vías seguras para la regularización de las personas migradas, por qué hay tantas personas indocumentadas. El otro día hablábamos con una compañera que para ver a una persona española ejerciendo prostitución, casi siempre hay un tema de consumo detrás, el resto son inmigrantes» (Assessora jurídica en l'àrea de migració i refugiats, 4 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Y el patrón de consumo de prostitución, es que lo ves, hay chavales de 23 años de experiencia con PSP y el patrón es terrible. Es necesaria educación afectivo sexual» (Treballadora social en l'àrea de serveis socials de base, 6 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Pero claro, educación en las casas, en las escuelas y en los barrios. Porque la escuela no puede tener toda la responsabilidad de la educación. Entonces claro...» (Mediadora intercultural en l'àrea de salut, 18 anys d'experiència amb PSP, dona)

«Las mujeres trans están invisibilizadas. A mi hay una situación que me pareció increíble y de repente, hicimos un evento y vinieron, para nosotras fue muy positivo. Y el hecho de que en un acto público sobre VIH estuviesen pues es alucinante» (Coordinació en l'àrea de VIH, 13 anys d'experiència amb PSP d'experiència amb PSP, no binaria)

Destaquen algunes accions concretes com visibilitzar la realitat de les persones trans-gènere que es troben en situació de prostitució, afavorir el treball que es duu a terme des de les entitats en matèria de prevenció i atenció del VIH i d'altres malalties de transmissió sexual, denunciar les situacions de violència i abús, promoure canvis en la legislació, generar accions que impliquin modificacions en les estructures de pensament de les persones cap a una major igualtat i acceptació de l'altre/a i adoptar, des de les mateixes entitats, una visió de la intervenció que posi el focus en les fortaleces de les persones amb les quals intervenen.

Conclusions i recomanacions per al futur

Després de la reflexió feta, a partir de les aportacions de les professionals en el grup de discussió, s'ha arribat a unes conclusions. D'elles, sorgeixen les propostes que a continuació presentem:

- Millorar i ampliar recursos per a les PSP per a donar resposta a les seves necessitats i demandes.
- Millorar els serveis i recursos, concretament els temps d'atenció i de dedicació i les llargues llistes d'espera. Aprofundir en àrees més específiques (per exemple: salut mental, psicològica o addiccions).
- Millorar la coherència entre les necessitats reals detectades i manifestades per les PSP i l'atenció que es pot proporcionar des dels recursos i les entitats.
- Millorar i establir processos d'avaluació de les intervencions dutes a terme, els resultats d'aquestes i les possibles millores.
- Facilitar l'accés a serveis de prevenció i atenció que suposin una major cobertura i protecció integral contra la violència de gènere.
- Ampliar i millorar l'eficàcia de la coordinació i no superposició entre recursos.
- Ampliar la formació específica en gènere, interseccionalitat, tracta i prostitució dels professionals de diferents especialitats, concretament en l'àrea de la Salut i en el món jurídic.
- Donar suport a accions de sensibilització i de reivindicació de lleis migratòries justes que no deixin ningú fora del sistema de protecció de drets bàsics. Evitar processos de cronificació de persones migrades en general i en particular PSP. Accions específiques per a oferir oportunitats als fills/es de les PSP.
- Formació en salut i perspectiva de gènere. Treballar temes d'estereotips i prejudicis de gènere i també culturals. Mirada etnocèntrica del sistema. Necessitat de descolonitzar i despatriarcalitzar serveis.

- Reduir els processos burocràtics per a les PSP. Flexibilització de serveis concretament amb l'administració pública i millorar el servei de cites en el cas de la targeta ciutadana, el padró o la targeta sanitària. Millorar l'eficàcia dels serveis públics.
- Potenciar les xarxes d'autoajuda i sororitat de les dones (organitzades durant la COVID-19 mitjançant les noves tecnologies).
- Millorar la coordinació entre les administracions que coordinen els fons d'ajuda (RESOGA). També implicar-hi bancs per a facilitar processos en el cobrament d'ajudes.
- Oferir recursos i sortides segures a les PSP.
- Proporcionar serveis i atencions eficaces en Salut mental i Psicològica a les PSP.
- Millorar l'accés a serveis bàsics de les PSP.
- Sense DNI o NIE no s'entren al Sistema Sanitari pel que cal buscar alternatives a aquesta situació de clandestinitat absoluta, marginació i invisibilitat. Aquesta situació afecta de manera directa les PSP.
- Trencar amb la mirada prejudiciosa, estereotipada i patologitzada de les PSP.
- Treballar en una línia d'informar dels seus drets i de reivindicar-los (PSP) perquè aquestes persones se'n reapropriïn. En el cas d'asil, el protocol no està funcionant i és necessari reforçar-lo. Necessitat de sortir de la irregularitat de les persones migrades, on les PSP ocupen una bona part.
- Treballar des de l'àmbit comunitari.
- Treballar en la línia de les noves masculinitats o masculinitats dissidents per a conscienciar sobre el consum de serveis sexuals.

4.2.3. Anàlisi DAFO: la mirada de les entitats

Tot seguit presentem l'anàlisi DAFO realitzat a partir de les entitats Casal Petit, Metges del Món i Creu Roja, especialitzades a Palma en PSP i col·laboradores d'aquest estudi. Mitjançant la fitxa d'anàlisi que es troba en l'annex 3.2, identifiquem tres eixos d'anàlisi que ens ajuden a identificar elements significatius per a la intervenció social des de les distintes àrees i millora de la qualitat de vida de les PSP:

- Febleses i amenaces comunes i destacades per les entitats.
- Aspectes diferenciats a destacar quant a les febleses i amenaces percebudes.
- Principals oportunitats identificades per les entitats participants.
- Accions a desenvolupar per les mateixes organitzacions.

Febleses i amenaces comunes i destacades per les entitats

En la taula 4.18. de la pàgina següent trobarem les febleses i amenaces comunes i destacades per les entitats segons les àrees d'actuació més significatives: l'atenció social, la intervenció sociolaboral, l'atenció en temes de migració, prevenció i intervenció en violència de gènere, programes de reducció de danys, informació a les dones, oci i temps lliure, assistència jurídica legal, suport econòmic, conciliació de la vida personal i laboral ocupacional, apoderament, seguretat, estudis o recerca, i dones transsexuals, entre altres:

Taula 4.18. Debilitats i i amenaces comunes i destacades per les entitats

Àrees d'actuació	Debilitats	Amenaces
Atenció social	Dificultats per a cobrir o donar suport a les demandes sociolaborals de les usuàries.	Falta de recursos i finançament per a les entitats. Situació agreujada per la COVID-19. Casos i realitats de gran gravetat i afectació psicosocial.
Inserció sociolaboral	Gran complexitat dels processos migratoris de les usuàries.	Dificultat per a donar suport i accés a les persones indocumentades. La situació actual de la COVID-19 no afavoreix la inserció laboral en el mercat ordinari a causa de l'augment significatiu de la taxa d'atur.
Atenció en temes de migració	Necessitat d'un major coneixement dels marcs legislatius en els quals s'intervé respecte a les persones migrants.	Dificultats per a tramitar documentació: processos burocràtics complexos i que es prolonguen en el temps. Sistema d'atenció precari i col·lapsat.
Prevenió i intervenció en violència de gènere	Falta de projectes específics que dirigeixin la intervenció al col·lectiu de les PSP.	Casos de violència de gènere molt estesos i normalitzats en les PSP.
Programes de reducció de danys	Falta de recursos, formació i programes específics.	Falta de sensibilitat per part dels consumidors de prostitució per la gran demanda de pràctiques de risc. La vulnerabilitat econòmica de les dones els duu a acceptar determinades pràctiques de risc.
Informació a les dones	Necessitat d'afavorir la presència de figures facilitadores i essencials com la de mediadora intercultural.	Limitacions espaciotemporals per a donar informació a les PSP (clandestinitat dels llocs, gran variabilitat de la població que s'atén).
Oci i temps lliure	Falta d'activitats específiques que s'adaptin a horaris no convencionals.	Sentiment d'estigmatització de les PSP. La situació de la COVID-19 incrementa les dificultats per a accedir a activitats d'oci.
Assistència jurídica-legal	Falta d'una figura professional de manera permanent que assessori en l'àrea jurídica-legal a les PSP	Falta de legislació que empari el col·lectiu de les PSP.
Suport econòmic	Falta de recursos econòmics per a cobrir el gran nombre de demandes	Situació socioeconòmica precària, incrementada amb la COVID-19.

Continua a la següent pàgina

Taula 4.18. Continuació

Àrees d'actuació	Debilitats	Amenaces
Conciliació de la vida personal i ocupacional	Inexistència de recursos	Gran nombre de famílies monomarentals. Àmplies jornades laborals (12-14 hores). En nombrosos casos amb horaris nocturns. Recursos de conciliació existents són de pagament. Falta de xarxes de suport.
Empoderament		Sistema patriarcal i estigmatització del col·lectiu. Col·lectiu amb multiproblematiques molt complexes a curt i mitjà termini.
Seguretat	Sortides de l'equip tècnic en entorns de prostitució. Visites a habitatges de titularitat privada que no sempre garanteixen les mesures de seguretat. Falta de concreció en les mesures de prevenció COVID-19.	Entorns d'exercici de prostitució poc segurs. Desconfiança cap a les forces de seguretat. La pandèmia de la COVID-19, a més d'haver de seguir atenent a consumidors de prostitució.
Estudis o investigacions socials	Falta de recursos humans especialitzats en investigació.	Manca de finançament i subvenció per part de les administracions per a poder dedicar recursos humans a investigar.
Col·lectiu de dones transsexuals	Inexistència de recursos específics per a l'atenció del col·lectiu.	

Aspectes diferenciats a destacar quant a les febleses i amenaces percebudes

A continuació, es continuen exposant les principals febleses i amenaces que indiquen les entitats participants. Cal destacar que totes elles (Casal Petit, Creu Roja i Metges del Món) treballen de manera específica amb el col·lectiu de les PSP. No obstant això, de la mateixa manera que existeixen elements comuns, també es donen diferents percepcions, en funció de l'entitat. Amb la finalitat de garantir la fidelitat de la informació aportada, encara que mantenint l'anonimat, es presenten els aspectes diferenciats de les entitats en algunes de les àrees d'actuació en les quals intervenen (sensibilització a la societat, suport econòmic, educació i formació, habitatge, coordinació i col·lectiu LGTBIQ). Vegeu la taula 4.19. sobre febleses i amenaces percebudes a partir de les àrees d'actuació més significatives.

Taula 4.19. Debilitats i amenaces a partir de les àrees d'actuació

Àrees d'actuació	Debilitats	Amenaces
Sensibilització a la societat	<p>Falta de capacitat tècnica per a abordar els canvis en la prostitució (TIC i indústria del porno i prostitució).</p> <p>Manca de sensibilització tècnica amb la realitat del col·lectiu.</p>	<p>Falta de sensibilització amb aquest col·lectiu per part de la població general.</p> <p>Consideració de la prostitució com un tema tabú.</p> <p>Consideració de la prostitució com un treball que fan de manera voluntària i per desig.</p> <p>Normalització del consum de prostitució i pornografia com a pràctiques habituals i quotidianes.</p> <p>Estigma social, manipulació de la informació, ús de prostitució dins del vessant sensacionalista i perversa per part d'alguns mitjans de comunicació.</p>
Suport econòmic		<p>Llarga espera en la resolució de les ajudes públiques.</p> <p>Entrebancs per part de les entitats bancàries a l'hora d'obrir un compte a una persona amb NIE o passaport.</p> <p>Llistat d'espera infinit per a poder ser beneficiària dels habitatges de protecció.</p>
Educació/formació	<p>Necessitat d'obtenir la capacitat de generar formacions certificades.</p> <p>L'àrea de formació de les entitats és privada. El cost econòmic de les formacions que organitza la entitat no en permet l'accés.</p>	<p>Manca d'accés a les dones indocumentades a formacions específiques i certificades.</p> <p>Dificultats per convalidar les titulacions dels països d'origen.</p>
Habitatge	<p>Saturació del projecte d'habitatge d'una de les entitats a causa del gran nombre de dones amb necessitats en aquest sentit.</p> <p>Falta de logística suficient ni la capacitat suficient de donar resposta amb habitatges.</p>	<p>Gentrificació del barri i alts preus del lloguer per a les dones, a causa de l'especulació.</p> <p>Dones indocumentades amb grans problemes per aconseguir habitatge.</p> <p>Falta de recursos específics que ajudin a pal·liar aquest problema.</p>
Coordinació	<p>Saturació i col·lapse d'accés a determinats serveis, programes, projectes propis de l'entitat.</p> <p>Pel volum de feina es prioritza l'atenció directa a les dones envers la coordinació amb recursos i entitats externes.</p>	<p>Dificultats per contactar amb alguns professionals. Donada la situació sobrevinguda de la COVID-19.</p> <p>Saturació de les línies telefòniques per a poder sol·licitar cita per a una gestió.</p>
Col·lectiu LGTBIQ	<p>Formació específica per part de l'equip tècnic.</p>	<p>Societat homofòbica i transfòbica.</p>

Fortaleses identificades per cadascuna de les entitats participants

A continuació, s'exposen les fortaleses que les mateixes entitats han destacat en el treball i intervenció amb les PSP:

Casal Petit

Coordinació amb altres entitats, organismes i recursos

- Equip multidisciplinari coordinat amb seguiment dels processos d'intervenció exhaustiu i continuat.
- Coordinació adequada i continuada amb recursos sociolaborals com el SOIB Dona, Càritas o Fundació Deixalles.
- Participació en la Xarxa de coordinació d'entitats: XADPEP i GEPIB
- Treball en xarxa en la intervenció de carrer/pisos/clubs de Mallorca.
- Processos de derivació d'usuàries entre entitats fluides.
- Coordinació fluida amb recursos específics per a l'atenció de persones indocumentades, principalment amb OFIM.
- Coordinació amb serveis jurídics i d'acompanyament a dones amb problemes legals com OFIM, prèviament esmentat, Oficina d'Atenció a Víctimes de Delictes i el Col·legi d'Advocats.
- Coordinació amb recursos socials com Càritas, Serveis Socials generals o SOS Mamàs.
- Coordinació amb tots els projectes d'Oblates en l'àmbit europeu.

Prevenició i sensibilització

- Capacitat formativa i de sensibilització en general i a col·lectius professionals i alumnat (IES) en particular.
- Programes formatius dins de l'entitat amb continguts transversals en matèria de violència de gènere.

Inserció sociolaboral i formació

- Projecte sociolaboral ben estructurat i amb continuïtat. El projecte disposa de beca.
- Programes específics (becats) dirigits a afavorir el creixement saludable de les dones a través de formacions (Taller Alternativa i Endavant).
- Programa de formació en idiomes i alfabetització en la pròpia entitat.

Espais segurs i intervencions reparadores

- Espais de continuïtat per a les dones: generació de processos socioeducatius i psicosocials basats en el respecte, la seguretat i la confiança.
- Programes socioeducatius i psicosocials dirigits a poder fer i a la promoció del benestar de les dones.

Oci i temps lliure

- Realització d'activitats d'oci i temps lliure, especialment dirigides a les dones que resideixen en els pisos d'acolliment del Projecte Lausana.
- Realització d'activitats compartides amb altres entitats.

Habitatge

- Disposició del Projecte Lausana. Es tracta de pisos d'atenció a dones en situació de prostitució i tràfic d'éssers humans, amb capacitat per a 12 dones.

Cures i seguretat

- Conciliació de la vida personal i ocupacional.
- Protocols adequats en la intervenció de carrer i pisos de prostitució.
- Protocols adequats al Projecte Lausana (pisos d'acolliment a víctimes de tràfic d'éssers humans).

Creu Roja*Coordinació amb altres entitats, organismes i recursos*

- Equip multidisciplinari coordinat amb seguiment dels processos d'intervenció exhaustiu i continuat.
- Coordinació adequada i continuada amb recursos.
- Participació en la Xarxa de coordinació d'entitats: XADPEP, GEPIB i MAPCAL.
- Treball en xarxa en la intervenció de carrer/pisos/clubs de Mallorca.
- Processos de derivació d'usuàries entre entitats fluides.
- Coordinació fluida amb recursos específics per a l'atenció de persones indocumentades, principalment amb OFIM i Creu Roja.
- Coordinació amb l'equip d'assessors/es jurídics/ques de l'àrea de sol·licitants d'asil de Creu Roja.

Prevenició i sensibilització

- Campanyes de sensibilització creades i difoses dins de Creu Roja.
- Cursos de sensibilització i monogràfics organitzats a tota la població.
 - Cursos, seminaris: formació bàsica en prevenició de la violència de gènere; lideratge: rompre el sostre de vidre.
 - Monogràfics: Autoestima: dibuixant el retrat; Apoderament: pujant el cim; Sororitat: teixint la xarxa; Autodefensa feminista.
- Jornades, sessions i seminaris a població en edat escolar: centres de primària, de secundària... Per exemple: taller formatiu/*informatiu Porno Spam.
- Impartir tallers preventius a entitats externes.
- Informació in situ de la utilització del material i el risc de no fer-ho.
- Lliurament de material preventiu: preservatius masculins, preservatius femenins, bandes protectores per mantenir sexe oral, esponges menstruals i gel lubricant.

Inserció sociolaboral i formació

- El Pla d'Ocupació de la Creu Roja contempla accions formatives adreçades a millorar les competències tècniques i professionals per a desenvolupar un ofici.

Ajudes econòmiques

- Programa d'extrema vulnerabilitat: contempla l'ajuda puntual de necessitats bàsiques: alimentació, higiene, roba, subministraments.
- Possibilitat de tramitar ajuts econòmics puntuals per als estudis: pagament de matrícula, compra de material per a l'estudi.
- Petites ajudes que facilitin el fet de poder desplaçar-se. Per exemple, la targeta verda de l'EMT.

Informació i acompanyament

- Capacitat de mobilitzar-se als llocs on són les dones per facilitar informació.
- Capacitat d'aproximar-se
- Atenció permanent a l'oficina.
- Diverses vies de comunicació: Whatsapp, trucada, videotrucada.
- Possibilitat d'acompanyament a recursos de l'entorn per a obtenir la informació.
- Possibilitat d'informar en entorns més col·loquials: carrer, pisos, locals...

Conciliació de la vida personal i ocupacional

- Des de Creu Roja Joventut organitzen: Ludoteca, Suport acadèmic a partir de la iniciativa Èxit escolar, Escola d'estiu.

Metges del Món

Coordinació amb altres entitats, organismes i recursos

- Equip multidisciplinari coordinat amb seguiment dels processos d'intervenció exhaustiu i continuat.
- Coordinació adequada i continuada amb recursos tant públics com privats.
- Col·laboració amb altres projectes i entitats i treball en xarxa.

Formació

- Impartició de formació en temes d'estrangeria.
- Tallers informatius.
- Tallers formatius tant a població general com a professionals de diferents àmbits.
- Educació per a la transformació social.
- Ús de les TIC.

Oci i temps lliure

- Realització d'activitats d'oci i temps lliure, especialment a través del projecte «Espai per a tu».

Intervenció psicosocial

- *Tallers dirigits al col·lectiu.*
- *Acompanyament i seguiment personal.*
- *Assistència psicològica.*

Principals oportunitats identificades per les entitats participants

Les entitats identifiquen les següents oportunitats:

Fan al·lusió a la necessitat d'aprofitar la bona relació que mantenen amb les diverses entitats que treballen amb el col·lectiu PSP de manera específica. Així mateix, fan referència a la necessitat de continuar treballant en l'ampliació de les xarxes de coordinació i cooperació, així com en la creació de canals de coordinació efectius i eficaços, així com mantenir aquells ja creats que funcionen d'una manera adequada. Les entitats destaquen la coordinació que estableixen amb entitats com SOS Mamás, Fundació Sant Joan de Déu, Càritas Diocesana, Centres Municipals de Serveis Socials, centres de salut o el CAITS, entre altres.

Destaquen la necessitat de promoure l'accés de les PSP a iniciatives i ajudes existents com: l'accés de les dones a les iniciatives d'inserció que es generin de Treball Solidari; possibilitat d'accés a la RESOGA Extraordinària COVID-19, que, per primera vegada, va permetre que les persones amb NIE/Passaport poguessin accedir a un ajut econòmic públic; l'ajut per fill a càrrec de la Seguretat Social; Possibilitat (d'algunes dones) d'aconseguir regularitzar la seva situació per la via d'asil, arrelament i raons humanitàries; reconeixement del carnet de família monomarental; ajudes de menjador, d'escoleta matineria, entre altres; aprofitament dels recursos existents com els habitatges de les quals disposen Casal Petit o Metges del Món. Així mateix, fan referència a la necessitat de fer ús de recursos específics com l'Associació Ales o Ben Amics.

Des de les entitats es percep com una oportunitat el fet que des de la regidoria de Palma es contempli una llei específica en matèria LGTBIQ, com una de les vies cap a la promoció i protecció dels drets i els deures del col·lectiu. De la mateixa manera, contemplen com a oportunitat afavorir la participació de les PSP en defensa dels seus propis drets i deures. Finalment, destaquen la necessitat d'adaptar els processos d'intervenció a una societat tecnològica com una de les vies per a accedir al col·lectiu i puntualitzen sobre la necessitat de continuar duent a terme estudis científics i de divulgació que permetin visibilitzar la realitat del col·lectiu i introduir millores en els processos d'atenció i intervenció.

Accions a desenvolupar per les mateixes organitzacions*Accions a desenvolupar per les mateixes organitzacions*

- A partir de sessions formatives i informatives amb els agents implicats amb el col·lectiu diana.

Sensibilitzar a la societat amb l'objectiu de canviar la percepció social incidint en els rols de gènere

- Participació, col·laboració i difusió de les campanyes de sensibilització que es duen a terme des d'altres àrees de l'entitat i que tenen una estreta relació amb el col·lectiu diana.
- Participació amb l'equip de CRJ dels tallers de sensibilització que fan a centres educatius: primària, IES, centres d'adults...

- Participació en fòrums, col·loquis, jornades i espais comunitaris per contribuir a rompre mites i prejudicis entorn del col·lectiu.
- Teixir aliances amb els mitjans de comunicació: tant premsa escrita, com ràdio i televisió... Com a principals portaveus de la situació de les dones en entorns de prostitució.
- Participació en les xarxes de coordinació: XADPEP, GEPIB, MAPCAL... a fi de dissenyar iniciatives de sensibilització.

Elaboració de protocols de coordinació entre entitats

Protecció i acompanyament de les persones que exerceixen en entorns de prostitució

Les entitats destaquen la necessitat de donar resposta a qüestions com: «Com obtenir la targeta sanitària?», «Com accedir a un servei de salut específic?», «Com obtenir suport psicològic?», «Com accedir a un ajut econòmic?», «Com accedir a una feina i/o acció formativa?», «Com poder fer X tràmit administratiu relacionat amb estrangeria?», «Com empadronar-se?», «Com posar una denúncia?».

Fomentar pràctiques segures per a prevenir malalties de transmissió sexual

- Entrega, amb caràcter setmanal, de material preventiu: preservatius masculins, preservatiu femení, bandes protectores, esponges vaginals i gel lubricant.
- Resolució de dubtes i preguntes in situ.
- Creació d'espais formatius i informatius.
- Creació d'espais d'intercanvi d'informació amb professionals de la salut.

Formació per a la prevenció i atenció dels professionals que tracten amb dones que exerceixen la prostitució

- A partir de sessions formatives i informatives amb els agents implicats amb el col·lectiu diana.

Intervenció

- Des de la proximitat, la participació, els vincles, l'orientació comunitària, centrada en les persones i des d'un enfocament integral i holístic.

4.3. Factors més significatius de sortida i permanència a la prostitució identificats a partir de les veus de les dones i les professionals

Factors més significatius de sortida i de millora de la qualitat de vida identificats en les veus de les nostres protagonistes.

A partir de les veus de les dones participants en aquest estudi, s'identifiquen alguns factors a destacar, per les rellevants aportacions que poden suposar a l'hora de generar canvis i dur a terme processos d'intervenció que contribueixin a la millora de la qualitat de vida de les PEP. També ens agradaria especificar que un factor per si sol no és determinant, ja que sempre ha de contextualitzar-se i especificar-se. En qualsevol cas, hem decidit utilitzar el model ecològic per a posar el focus en el fet que la prostitució és un fenomen polièdric, multicausal i multifactorial. Si el factor és present i actiu, n'augmenta la probabilitat.

Totes les dones de l'estudi han declarat el seu desig explícit de voler deixar la prostitució i que a més, amb la situació de COVID-19, les seves condicions de vida, autonomia i situació econòmica i financera han empitjorat significativament. Però aquesta transició no serà possible sense el que hem esmentat al llarg de tot l'estudi: un treball digne, no precari i amb capacitat d'estalvi o financera que els permeti viure una vida per a elles i les seves famílies de manera autònoma i sense violències. Per a aquesta qüestió cal que les dones tinguin regularitzada la seva situació administrativa perquè puguin accedir als serveis i drets com a ciutadanes. Encara que aquest és l'element clau, a continuació, detallem alguns altres factors que poden contribuir a la millora de la seva qualitat de vida o sortida de la prostitució.

Factors de sortida de la prostitució identificats:

S'ha classificat en exosistema, macrosistema i microsistema, però tots tres estan intrínsecament interrelacionats.

Exosistema (comunitari) i macrosistema (social)

Són factors relacionats amb el medi ambient socioeconòmic, laboral i cultural:

- Tenen cobertes les seves necessitats materials i les de les seves famílies.
- Troben un treball que els permet viure una vida digna, amb capacitat d'estalvi i sense violències.
- Tenen accés a drets bàsics de ciutadania (no estan en situació d'irregularitat administrativa i són invisibles per al sistema).
- Reconeixement de drets amb veus pròpies i interlocutores vàlides per a decidir sobre les seves pròpies vides.
- Tenen suport social, econòmic o emocional (familiar, amistats, o de les entitats i recursos).
- Quan tenen suport econòmic o recursos suficients per a viure una vida digna.
- Tenen les ajudes que necessiten en moments puntuals sense dependre de recursos.
- Tenen el suport de la societat (quan no hi ha estigma social) quan a les persones migrades se'ls acull i se'ls accepta. Quan els fan contractes dignes i no se les explota ni criminalitza.
- Tenen accés a serveis bàsics de ciutadania.
- Les seves necessitats es veuen cobertes (les seves demandes són ateses pels recursos i els seus professionals).
- Tenen l'ajuda i l'acompanyament especialitzat professional necessari per a una bona salut mental i psicològica.
- Tenen l'ajuda i l'acompanyament especialitzat per a la salut sexual i reproductiva.
- Tenen ajuda i acompanyament professionalitzat i especialitzat per a tots els traumes viscuts.
- Tenen ajuda i acompanyament quan elles se senten preparades i prenen la decisió de deixar la prostitució. El respecte pels temps de cadascuna és essencial. Sense interposar les necessitats institucionals o professionals a les necessitats que elles manifesten com a pròpies.
- Realitzar intervencions prematures sense comptar amb les dones pot portar a un efecte contrari.

- Quan no se senten pressionades (per les seves famílies, per les seves amistats o per la mateixa administració).
- Tenen accés a un procés de reparació del mal causat.
- Quan reben una bona informació sobre els seus drets i els recursos existents.
- Atenen les seves necessitats econòmiques laborals, jurídiques educatives, culturals i socials depenent de cada cas.
- Se'ls ofereix un acolliment temporal garantint la seva manutenció, allotjament, accessibilitat i seguretat. Se'ls proporciona seguretat a ella i als seus fills/es i famílies.
- Quan els professionals no la jutgen, creuen en ella, no prenen decisions per ella, l'acompanyen i la secunden amb una actitud pròxima i empàtica garantint la confiança mantenint la confidencialitat, relació de cura i estima perquè se senti protegida còmoda i segura.
- Quan els mitjans de comunicació transmeten una imatge no estigmatitzant ni sensacionalista i les seves veus les inclouen.
- Quan reben una bona intervenció en situacions de crisi.
- Reagrupació familiar si poden i ho desitgen. Accés a programes on puguin desenvolupar competències per a una marentalitat adaptada a la seva realitat migratòria amb fills/es a càrrec en la societat d'origen.
- Quan tenen accés a programes que millorin les seves competències lingüístiques de la societat d'acolliment.

Microsistema (individual i psicosocial)

- Quan tenen autonomia personal, econòmica i financera (elles i les seves famílies).
- Quan aconsegueixen estalviar per a muntar un negoci propi o una casa al seu país d'origen.
- Aspectes individuals on les dones tenen una forta resiliència, bona autoestima, bones habilitats socials i de resolució de conflictes, pràctiques d'autocura i autorespecte en la seva quotidianitat.
- Seguretat en els seus vincles.
- Bona autoestima, habilitats socials i bona capacitat per a expressar emocions i ajuda.
- Lliures d'addiccions o tractaments específics per a aquestes.
- Coneixement exhaustiu de la xarxa assistencial i processos de derivació.
- Quan tenen un vincle positiu de suport en les seves relacions de parella o amistats.
- Ben formades i amb bones habilitats i competències per a la cerca laboral.
- Quan tenen una bona competència lingüística.

Específic de les dones transsexuals (a més de tot el que s'ha dit anteriorment, n'exposem algunes especificitats a tenir en compte):

- Quan tenen suport de la família o un vincle positiu o xarxa d'ajuda que les secundi en la seva acceptació com a dones transsexuals.
- Reconeixement de drets com a dones transsexuals per part de tota la societat.
- Reparar traumes del passat específics de la seva condició LGTBIQ o dones transsexuals.
- Quan en els seus espais de socialització, inclosa la família, escola, l'àmbit laboral, són acceptades com a dones transsexuals sense estereotips ni discriminacions.

- No sofreixen discriminació en l'àmbit laboral ni l'accés a drets bàsics de ciutadania.
- Tenen accés a programes propis que contemplen les seves necessitats com a dones transsexuals i col·lectiu LGTBIQ.
- Fer el procés de transició, si així ho desitgen, i ajudes per al manteniment d'aquest.
- Quan tenen un vincle positiu de suport en les seves relacions de parella o d'amistat i aquestes accepten la transició.
- Afiliar-se a col·lectius o organitzacions LGTBIQ on se sentin vinculades.
- Lliures d'addiccions o tractaments específics de l'addicció per al col·lectiu LGTBIQ.
- Programes o atencions específiques de prevenció del suïcidi.

Factors de risc més significatius identificats de permanència en prostitució:

Exosistema (comunitari) i macrosistema (social).

Són factors relacionats amb el medi ambient socioeconòmic, laboral i cultural:

- Situació de vulnerabilitat.
- Situació de pobresa.
- Situació d'irregularitat.
- Manca d'una ocupació en condicions dignes amb capacitat d'estalvi.
- Pressió per part de la seva família d'origen.
- Pressió per a tenir un projecte migratori reeixit.
- Càrregues i responsabilitats familiars no compartides o excessives (homes que no assumeixen o desatenen la responsabilitat econòmica o de comptes respecte als seus fills/es).
- Màfia o pressió proxeneta.
- Societat racista que les exclou del sistema laboral digne i les relega a treballs en l'economia submergida, feminitzats, precaritzats i en condicions d'exploatació.
- Parelles (exclients) masclistes i controladors que amb el pas del temps es tornen violents.
- Relacions de parella amb conductes violentes.
- Condicions de vida precàries.
 - Inestabilitat i precarietat laboral.
 - Hiperfreqüentació dels serveis i dependents de serveis o de recursos de manera prolongada.
 - Deutes (personals, familiars, de màfies, compatriotes o persones reunides). Amb la situació de COVID-19 hi ha un augment d'aquests deutes.
 - Dificultats per a accedir a un sistema de crèdit o financer.
 - Perduda de treball, desocupació, procediments disciplinaris, explotació laboral.
 - Dificultats per a accedir a l'ús i accés d'un sistema legal o serveis d'ajuda.
 - La família, la comunitat o els compatriotes les pressionen per a aportar-hi recursos.
 - Vulnerabilitat física o intel·lectual.
 - No té ni drets laborals o de seguretat social.
 - No té ajudes socials, aquestes són insuficients o no arriben a temps quan les necessiten.

- Impediments burocràtics (estigmes associats a la població migrant).
- Dificultats d'accés a un habitatge digne, canvi o pèrdua d'espai residencial per problemes econòmics o de seguretat.
- Sentiment d'inseguretat o pèrdua de confiança en si mateixa.
- Por de sofrir represàlies (família, compatriotes, proxenetes, encarregats/des o màfies entre altres).
- L'administració adopta una mirada interseccional amb perspectiva intercultural i de gènere posant en el centre les necessitats de les dones.
- Se senten insegures i mostren desconfiança en l'àmbit policial i judicial.
- Societats patriarcales, classistes i racistes.

Microsistema (individual i psicosocial)

- Seqüeles psicològiques pels traumes viscuts i trastorn posttraumàtic (insomni, malsons i fòbies).
- Addicció (alcohol i substàncies).
- Història de vida de violències, "traumes" fonamentalment en infància i adolescència però també en les diferents relacions de parella (abusos físics, emocionals, sexuals, violacions, abandons, maltractaments, violència sexual, entre altres). Antecedents d'haver sofert o presenciat violència.
- Malalties o accidents.
- Depressió o intents de suïcidi. Trastorn psiquiàtric o dependència excessiva a fàrmacs.
- Baixa autoestima, tenir una imatge negativa de si mateixa (sentiments associats a la impotència, ràbia, por, culpa i vergonya) associada a l'estigma social de la prostitució.
- Presentar temor a la pèrdua dels fills/es.
- Inestabilitat residencial.
- Abús de psicofàrmacs per a aguantar jornades laborals intenses.
- Problemes ginecoobstètrics.
- Situacions de vulnerabilitat i de dependència.
- Dificultats formatives, de convalidacions de títols i altes taxes i d'ascens.
- Exclusió social, de xarxes familiars, d'amistats o parelles desestructurades.
- Trastorns d'alimentació o de son.
- Comportament agressiu o autodestructiu.
- Depressió i tristesa prolongada.
- Salut mental, psicològica i emocional deteriorada.

Específic de les dones transsexuals:

- Quan no tenen suport de la família o un vincle positiu o xarxa d'ajuda que les secundi en la seva acceptació com a dones transsexuals.
- Quan no existeix un reconeixement de drets com a dones transsexuals per part de tota la societat.
- Quan no es reparen els traumes del passat específics de la seva condició LGTBIQ o dones transsexuals.
- Quan en els seus espais de socialització, inclosa la família, l'escola, l'àmbit laboral, no

- són acceptades com a dones transsexuals (existeixen estereotips i estigma sobre elles).
- Sofreixen discriminació en l'àmbit laboral i no tenen accés a drets bàsics de ciutadania.
 - Quan no tenen accés a programes propis que contemplin les seves necessitats com a dones transsexuals i col·lectiu LGTBIQ.
 - Quan no poden fer el procés de transició, si així ho desitgen, i no reben ni ajudes ni suports per al manteniment d'aquest.
 - Quan no tenen vincles positius de suport en les seves relacions de parella o d'amistats i aquestes no accepten la transició.
 - Quan s'afilien o no participen de col·lectius o organitzacions LGTBIQ on se senten vinculades i secundades.
 - Quan depenen d'una substància (addiccions a l'alcohol o drogues) o no reben els tractaments o les ajudes específiques de l'addicció per al col·lectiu LGTBIQ.
 - Quan no reben programes o atencions específiques de prevenció al suïcidi.
 - Quan troben dificultats d'accés a serveis de salut i programes específics per al col·lectiu LGTBIQ.

Factors de sortida i de millora de la qualitat de vida identificats per les professionals

A partir de les veus de les professionals participants en el grup de discussió, i en la mateixa línia de les aportacions realitzades per les PEP entrevistades, s'identifiquen alguns factors a destacar, per les rellevants aportacions que poden suposar a l'hora de generar canvis i dur a terme processos d'intervenció que contribueixin en la millora de la qualitat de vida de les PEP. A pesar que les professionals destaquen que deixar o romandre en els entorns de prostitució és una decisió que correspon a les mateixes persones, fan al·lusió a una sèrie de factors determinants i facilitadors, tant de la sortida dels entorns de prostitució com de l'accés a espais de major seguretat i protecció en els casos d'aquelles dones que hi continuen. Els factors a destacar identificats per les professionals, enumerats en àrees temàtiques, són els següents:

Situació de regularitat administrativa: especialment en el cas de les persones migrades, les dificultats per a accedir als documents que les identifiquen com a ciutadanes de ple dret en el territori generen dificultats a l'hora d'accedir a noves alternatives de vida allunyades dels entorns de prostitució. Sense la documentació en regla, les professionals destaquen com les possibilitats d'accés de les PEP a diverses àrees del sistema de benestar (sanitat, educació, habitatge, ocupació) es veuen limitades i perpetuen les situacions de precarietat.

Inserció sociolaboral: l'accés a una ocupació en condicions de no-precarietat és un dels factors determinants, tant a l'hora de prendre la decisió de sortir de l'entorn de la prostitució com de mantenir aquesta determinació en el temps. Les professionals estableixen una clara associació entre aquelles persones que tenen accés a una ocupació estable, emocionalment saludable i ben remunerada amb l'abandó de l'exercici de la prostitució.

Formació homologada i idioma: el coneixement de l'idioma i l'accés a formació homologada incrementa les possibilitats d'inclusió social i d'inserció sociolaboral.

Accés a espais i canals de denúncia segurs (atenent especialment les situacions de violència de gènere, encara que també a altres violències viscudes que interseccionen en les seves trajectòries vitals, com per exemple per motiu d'ètnia o per tenir un aspecte físic no-normatiu, entre altres): la possibilitat d'accedir a espais segurs com, per exemple, cases

i centres d'acolliment, on allunyar-se d'un entorn hostil i violent, i disposar de vies accessibles i segures de denúncia, així com ser acompanyades en els llargs i complexos processos que aquestes comporten són aspectes que adquireixen especial rellevància en un entorn en el qual les PEP són posicionades per la societat en el subaltern. Per a això, es considera necessària la figura d'assessors/es jurídics/ques i de personal especialitzat en l'acompanyament de les situacions associades.

Prevenió i atenció en l'àrea de la violència de gènere: la dificultat per a accedir a canals de denúncia segurs i els llargs processos judicials dificulten la denúncia de les situacions de violència. Així mateix, les professionals consideren com reforçar l'atenció en l'àrea de violència de gènere és un factor clau a l'hora de millorar la qualitat de vida de les PEP i d'afavorir els itineraris de sortida d'entorns hostils i violents.

Prevenió i atenció en l'àrea de les addiccions: les professionals destaquen com un dels factors que dificulten la sortida de les persones dels entorns de prostitució, a vegades, és el consum de substàncies. La falta d'abordatge de les addiccions en les PEP dificulta la sortida de l'entorn de prostitució i perpetua les situacions de precarietat i vulnerabilitat psicosocial.

Atenció psicològica (en particular): les professionals destaquen la necessitat d'incrementar els recursos d'atenció psicològica especialitzada. Subratllen com el fet de poder abordar la complexitat de les demandes i necessitats de les PEP des d'un plantejament psicosocial afavoreix la generació de factors protectors de la seva salut emocional. Així mateix, consideren essencial abordar les diferents situacions traumàtiques viscudes des d'una perspectiva integral i integradora com una de les vies per a millorar la qualitat de vida tant de les PEP com d'aquelles persones que han abandonat l'entorn.

Altres factors: les professionals destaquen com les intervencions efectives també suposen un factor determinant per a millorar la qualitat de vida de les PEP. Destaquen com el fet de posar a disposició de les PEP les possibilitats d'atenció sanitària, psicològica i social, entre altres, i fer-les coneixedores del mapa de recursos disponibles a la ciutat adquireix rellevància. Així mateix, que les PEP tinguin adherència als recursos als quals acudeixen i aquests puguin respondre a les seves necessitats i demandes reals és un altre dels factors de millora de qualitat de vida i de sortida de l'entorn de la prostitució identificats.

5

CONCLUSIONS I ANOTACIONS FINALS DE L'INFORME

5.1. Conclusions, reptes i propostes de futur

Conclusions

1. L'estudi ens enfronta amb la diversitat i heterogeneïtat de la prostitució i les seves interseccions, molt lluny de les visions uniformitzadores les experiències de les nostres participants abasten un ampli ventall de vivències i emocions associades. Comprendre les narratives de les PEP implica atorgar reconeixement als seus discursos i realitats viscudes, les quals emergeixen de trajectòries de vida complexes, multidimensionals i de discursos elaborats en sistemes espaitemporals i socioculturalment variables. Els relats de les protagonistes permeten observar la manera en la qual construeixen els significats del seu sistema i la forma en la qual la societat i les seves dinàmiques, des de les seves esferes més íntimes i quotidianes fins a les més externes i visibles, repercuteix i ha repercutit en les seves vides. Les PEP entrevistades relaten realitats heterogènies i visibilitzen les diverses maneres per les quals transiten en les seves trajectòries vitals.
2. Les realitats analitzades al·ludeixen a la manera en la qual algunes de les PEP entrevistades construeixen la seva identitat des de la convergència i la divergència d'una vida visible, més pròxima a la socialment acceptada, i una vida oculta, més pròxima a la transgressió de les normes socials. Així mateix, les narracions aprofundeixen en la paradoxa de les relacions de poder. En el present estudi, les diferències socioculturals vinculen les persones identificades amb sistemes de pertinença, acció i pensament no hegemònics amb menors possibilitats d'accés als recursos.

Les persones entrevistades fan referència a com la prostitució és utilitzada sistemàticament com una activitat refugi, a la qual es recorre per a solucionar problemes com ara manques econòmiques o també davant la impossibilitat d'aconseguir un treball digne per no tenir papers. En cas de tenir-ne, els treballs són tan precaris i sota tals condicions d'explotació, que han de recórrer a la prostitució (fonamentalment les persones que no tenen una situació administrativa regular, però també algunes amb

una situació regular). Des d'aquest punt de vista és viscuda com un recurs multifuncional a causa de la situació de precarietat i explotació. Les dones de l'estudi alternen la prostitució amb altres activitats feminitzades i precàries (neteja, cura de persones i el sector de l'hostatgeria, entre altres). Les seves condicions en aquests sectors són variables, però hi predomina igualment l'explotació i precarietat. Per tant, malgrat que decideixin i puguin deixar la prostitució, sempre serà una opció tornar-hi si la precarietat o la necessitat econòmica així ho demana. La prostitució sempre serà una opció, i més si ja hi has estat ficada.

3. La dimensió subjectiva de les trajectòries de vida de les PEP entrevistades evidencia els significats de les violències que interseccionen i han interseccionat les seves vides i arribat a formar part del quotidià. Les violències masclistes interseccionen al llarg de les seves trajectòries de vida amb diferents graus d'intensitat segons l'etapa vital: infància, pubertat, adolescència, joventut i maduresa. Les dones de l'estudi han experimentat situacions variades i multidimensionals de violència. Totes aquestes violències rebudes i percebudes, malgrat la seva gravetat, queden invisibilitzades i impunes, ja que en poques ocasions les denuncien.

Així mateix, s'han evidenciat situacions recurrents de violència en el seu entorn. Les narratives revelen trajectòries de vida marcades per múltiples violències sobre els seus cossos (físiques, psicològiques, sexuals, econòmiques, culturals, basades en l'orientació sexual o la identitat de gènere, entre altres), emmarcades en sistemes de dominació excloents i construïts sobre la base de l'alteritat i l'assignació categòrica d'uns estatus socialment diferenciats (a menor aproximació a l'hegemonia i el privilegi, major exclusió i estigma). Les PEP entrevistades destaquen com la violència rebuda és un important condicionant a l'hora de deixar la prostitució i al·ludeixen a la relació existent entre un major exercici de violència sobre els seus cossos i una major dificultat per a accedir a noves possibilitats d'habitar-los en entorns allunyats de la prostitució.

Les violències masclistes estan presents tant en la seva vida anterior a l'entrada en prostitució com durant l'exercici d'aquesta. En tots els entorns de prostitució (club, pis o carrer) es conviu amb diversos tipus i graus de violència (clients que han consumit, actituds violentes, no respectar la pràctica pactada, violacions, negar-se a usar preservatiu, etc.), a més, la majoria de les dones entrevistades han tingut relacions sexoafectives violentes amb parelles i/o exparelles, algunes de les quals, clients de prostitució. Les violències masclistes que es presenten en múltiples nivells de les seves vides fa que sigui per a moltes de les nostres protagonistes una de les causes d'empobriment i necessitat d'emprendre un projecte de vida migratori (per a fugir d'una parella violenta i millorar les seves condicions vitals).

L'accés a la prostitució és per a elles una estratègia de supervivència davant una societat que no li ofereix regular la seva situació administrativa i oportunitats laborals dignes que els permetin viure una vida digna i sense violències. Les violències masclistes i la violència de gènere en la parella (a més del que s'ha dit anteriorment) tenen un impacte en les dificultats de sortida de la prostitució. Els traumes per les múltiples situacions de violència experimentada en les seves trajectòries vitals fan que, si no s'han facilitat processos de suport o de tractament adequat per a vèncer aquests traumes, també siguin un factor de permanència en prostitució, però com hem vist amb anterioritat es tracta d'un fenomen multifactorial tant la permanència en prostitució com la sortida.

En les entrevistes s'ha evidenciat que tenir una parella (molts són exclients de prostitució) també pot constituir un factor de sortida de la prostitució temporal i precària. Les dones de l'estudi ho viuen com una oportunitat per a canviar de vida, tanmateix això no és així, ja que assumeixen totes les responsabilitats de tasques domèstiques i cura en la llar. A més, amb el pas del temps aquestes parelles masculines i controladores es tornen violentes. S'inicia un nou cicle de vulnerabilitat instaurat que fa que moltes per a sortir d'aquesta nova situació de violència hagin de recórrer a l'estratègia de supervivència de la prostitució. Ja que la societat segueix sense oferir-los una ocupació digna i regularitzar la seva situació administrativa per a viure una vida autònoma.

4. La cura i manteniment de les seves famílies i comunitats marquen les seves trajectòries vitals. La societat les percep de manera estereotipada com a estrangeres, analfabetes, putes i pobres; en canvi, elles s'identifiquen amb discursos més realistes i poderosos: dones fortes i valentes que han sofert molt; grans cuidadores. La sustentació econòmica de les seves famílies i de les seves comunitats sovint depèn d'elles o hi tenen un gran pes. La majoria dels homes, parelles o exparelles, que apareixen en els relats de les entrevistes no han estat capaços d'establir estratègies de supervivència, ni en el pla productiu ni reproductiu de la manera en la qual ho han fet les dones. Elles s'han adaptat, buscant altres formes de consecució d'ingressos que garanteixin la supervivència de les persones a càrrec. La sobrecàrrega d'obligacions i responsabilitats socials i familiars en les dones entrevistades evidencia una falsa adquisició de poder. Lluny de generar poder, les obligacions socials dutes a terme majoritàriament per dones no són intercanviables i no es retornen (cura, afecte, intimitat, entre altres), per la qual cosa, a més de generar barreres en l'accés a recursos com, per exemple, una ocupació estable, no generen poder.
5. Al llarg dels discursos, les PEP determinen la seva percepció sobre com l'exercici de la prostitució ha impactat en les seves vides, especialment en la seva salut física i mental. Una de les àrees en les quals més necessitats no cobertes detecten es correspon amb una de les àrees en les quals menys intervenció per part dels recursos, serveis i entitats perceben rebre: és l'àrea de la salut mental. Les persones entrevistades al·ludeixen a la necessitat de disposar d'un major accés a la xarxa d'intervenció psicològica local i destaquen com el seu estat de salut, tant físic com mental, és clau a l'hora de generar noves alternatives i formes de vida que els permetin afrontar i allunyar-se de situacions doloroses i entorns hostils, violents i insegurs.
6. El 90% de les PEP entrevistades són persones migrades. Regularitzar la seva situació administrativa, accedir a l'aprenentatge de l'idioma, a una formació professional, donar-se d'alta en el sistema sanitari, accedir a l'ocupació i disposar d'un habitatge digne són algunes de les principals barreres amb les quals exposen trobar-se. Així mateix, tant els relats de les PEP migrades com els de les PEP autòctones destaquen com les dificultats d'accés a determinats recursos i serveis bàsics limiten l'exercici dels seus drets i deures com a ciutadanes i per tant també la sortida de la prostitució. També evidencien com aquestes necessitats i demandes no estan sent cobertes per un sistema estructural desigualitari i una xarxa de recursos saturada i amb dificultats per a atendre les necessitats i demandes reals de persones que sol·liciten el seu ús en particular. Abordar aquesta realitat també suposa un repte per a les professionals i els professionals que treballen amb el col·lectiu. Les dificultats d'accés a aquests drets es veuen com més interseccions travessen les seves identitats.

7. Al llarg de l'estudi, les PEP entrevistades destaquen com una dificultat afegida a la seva problemàtica social és, en nombroses ocasions, l'escassetat o la inexistència de xarxes socials de suport. Les situacions de violència, constants i manifestes, de les quals narren ser subjectes, l'estigma social que la situació de prostitució comporta, ser migrant o tenir un aspecte físic no normatiu són alguns dels aspectes destacats que dificulten l'accés a xarxes socials de suport estables i segures, a pesar que les dificultats per a accedir a xarxes de suport sòlides i estables suposen una realitat comuna a les PEP entrevistades.

Aquestes situacions adquireixen una particular rellevància en els casos de les persones migrades. I encara que no es pot parlar de la seva repercussió en les trajectòries de les PEP entrevistades sense tenir en compte altres factors determinants, l'accés a les xarxes socials i de suport adquireixen gran rellevància en els relats analitzats. Algunes de les PEP entrevistades subratllen el paper que figures d'acompanyament i protecció (tant informals com formals) han exercit a l'hora d'allunyar-se d'entorns no desitjats, hostils i violents. Al llarg de l'estudi, les protagonistes vinculen un major accés a xarxes socials sòlides, de suport i manteniment amb unes majors possibilitats d'abandó dels entorns de prostitució.

8. La totalitat de les dones entrevistades refereixen tenir o haver tingut una relació de suport i ajuda amb alguna o diverses de les següents entitats locals que treballen de manera específica amb el col·lectiu de les PSP: Casal Petit, Creu Roja i Metges del Món.
9. Exposen com les seves relacions amb altres recursos, organismes i entitats, com per exemple: serveis de recerca de feina com el SOIB, centres de salut, centres municipals de Serveis Socials, PalmaActiva i altres serveis de formació, Serveis d'atenció a víctimes de violència de gènere o policia, entre altres, són escasses i limitades. Destaquen com únicament hi acudeixen en el cas de no tenir cap altra alternativa.
10. Les professionals participants en el grup de discussió, des de diferents àrees d'intervenció, donen continuïtat als discursos de les PEP entrevistades: destaquen com les principals necessitats identificades es donen en les àrees de formació, sanitat, ocupació, habitatge, intervenció psicosocial i seguretat; identifiquen els processos d'intervenció efectius (intervencions basades en el vincle amb accions específiques, generació d'espais d'escolta i seguretat, prevenció i atenció en l'àrea de la salut sexual i reproductiva, prevenció i atenció en l'àrea d'addiccions, entre altres) i aquells que són objecte de millora (posada en marxa d'intervencions a mitjà i llarg termini, increment dels espais i temps d'escolta, reducció dels temps d'espera per a les cites i els tràmits). Així mateix, evidencien les dificultats amb les quals es troben a l'hora de donar resposta a les necessitats i demandes reals de les PEP, donada la complexitat de les trajectòries vitals, i destaquen l'important paper que exerceix la coordinació entre serveis i professionals, així com el treball multidisciplinari i en equip com una de les vies que genera resultats efectius.
11. A partir dels relats de les professionals, s'identifiquen factors rellevants a l'hora de millorar el benestar i la qualitat de vida de les PEP, a vegades, determinants a l'hora d'abandonar els entorns de prostitució. Entre aquests destaquen: la regularització de la situació administrativa, inserció sociolaboral, accés a formació homologada i idioma, accés a espais i canals de denúncia segurs, prevenció i atenció de la violència

de gènere, prevenció i atenció en l'àrea de les addiccions, reforç de la intervenció psicològica especialitzada i altres factors associats com la posada en marxa d'intervencions efectives, generadores d'adherència, a curt, mitjà i llarg termini.

12. Així mateix, les PSP entrevistades indiquen com en un moment històric marcat per la pandèmia de la COVID-19 han fet un major ús dels recursos socials, amb motiu d'una situació de major precarietat, principalment socioeconòmica. En general, malgrat conèixer els recursos, no són gaire partidàries de demanar ajudes. Al seu torn, les professionals participants en el grup de discussió al·ludeixen a aquesta mateixa realitat i destaquen com els recursos socials, laborals, econòmics i sanitaris no són suficients per a cobrir les seves necessitats i demandes reals.

Reptes i propostes de treball futur

Els reptes i propostes que a continuació es presenten poden no ser específics de l'àmbit local i, per tant, escapar de les competències assignades a l'administració que ha encarregat aquest estudi. No obstant això, no podem ignorar tots els desafiaments que sorgeixen a partir dels resultats obtinguts, i és oportú que quedin recollits en aquest apartat. Així, queden a disposició de les administracions competents perquè puguin ser ateses.

Com hem vist a les entrevistes, les dones no abandonaran la prostitució fins que no tinguin documents en regla i un treball que els permeti viure dignament. Les autoritats locals i municipals i autoritats competents han de ser conscients que les principals demandes són papers per a totes i ofertes d'ocupació amb condicions dignes que els permetin portar una vida digna i lliure de violències. L'exclusió d'avui, dels drets i de l'accés a recursos bàsics de ciutadania de les PSP, és el conflicte del demà.

1. Professionals, recursos i xarxes

- Des de les propostes locals, municipals i de les autoritats competents, incorporar la perspectiva de gènere i cultural en la formulació de projectes d'intervenció en totes les seves fases. Promoure programes d'atenció integral a dones amb perspectiva de gènere transversal.
- Intervencions multidisciplinàries, interdisciplinàries i integrals, coordinades i coherents amb les necessitats i demandes reals de les PSP; amb un enfocament comunitari i local, que posin en el centre del procés a la mateixa persona són algunes de les principals vies que les professionals proposen cap a la creació i la consolidació de vies d'acció més segures i efectives.
- Les professionals que han participat en l'estudi al·ludeixen a la necessitat de generar relacions de suport, basades en el respecte, l'horitzontalitat i la comprensió, amb les PSP amb les quals intervenen, atesa la diversitat dels contextos que envolten les diferents trajectòries vitals de cada persona. Ampliar les estratègies d'intervenció a través de l'escolta activa, la creació de vincles solidaris, l'ampliació de xarxes de relacions, potenciar recursos interns de les dones, acompanyament, treball en xarxa i cooperació, desculpabilitzar i desvictimitzar.
- Tant les PSP protagonistes de l'estudi com les i els professionals al·ludeixen a la necessitat d'enfortir els canals de denúncia de les violències, així com generar vies i espais segurs per a les PSP. Així mateix, destaquen la necessitat de pre-

venir i sensibilitzar la societat sobre la realitat de la prostitució a través d'una educació afectiva-sexual efectiva i de qualitat, tant a nivell personal, familiar, escolar com comunitari.

- Propostes de codesenvolupament efectives amb les entitats locals o municipals. Establir xarxes de col·laboració i de coordinació amb entitats que treballin en cooperació al desenvolupament des del codesenvolupament: lluita contra la feminització de la pobresa i del treball infantil, drets sexuals o reproductius, entre altres. Des de l'àmbit local, col·laborar amb les xarxes o associacions de persones migrades. Posar en valor les xarxes d'ajuda informals i de sororitat que tenen entre les dones.
- Normalitzar l'accés a les ajudes sobretot en condicions d'irregularitat administrativa mentre es produeixen els processos de regularització de les PSP.
- S'han evidenciat les condicions precàries del treball que realitzen les dones, tant en la societat d'origen com en la d'acollida. Per això es necessària la col·laboració de grups i associacions existents a Palma: persones migrades, els col·lectius de les Kellys (netejadors del servei domèstic o del sector del turisme) o les treballadores de la llar o internes. Unir-se a les seves reivindicacions és fonamental.
- Oferir oportunitats laborals dignes a les PSP, dissenyant itineraris d'inserció laboral individualitzats adaptats a les seves demandes; fer programes formatius per a dones en situació d'irregularitat administrativa. I per a les professionals de la inserció laboral: generar i posar al seu abast formació, eines i recursos per a millorar les competències i la professionalització en tècniques d'inserció laboral.
- Des de l'àmbit local i municipal és necessari treballar amb xarxes o associacions d'homes per a desenvolupar accions de sensibilització. Treballar amb els homes en general als països d'origen i de destinació, i en particular amb els clients o potencials clients de prostitució per a unes masculinitats dissidents. Les dones que han narrat les seves històries tenen clients de tota classe social, econòmica i cultural; nacionals i no nacionals; joves, de mitjana edat o majors, però hi destaquen aquells de classe socioeconòmica més baixa, explotats i d'entorns socioculturals baixos, amb consums actius i alguns entorns d'exclusió.
- Col·lectiu LGTBIQ en prostitució: és necessari ampliar els estudis precisos i específics sobre el col·lectiu, ja que presenten situacions i experiències úniques de bullying homofòbic, transfòbia, etc., no acceptació familiar, social, comunitària, educativa i laboral. Es necessiten recursos i projectes específics d'atenció cap al col·lectiu LGTBIQ.

2. Protecció i reparació

- Les competències locals han de ser conscients que existeixen grans falles en el sistema d'acollida de les persones migrades. A la seva arribada es veuen sotmeses a diferents tipus d'explotació. En aquests casos s'ha evidenciat tant l'explotació laboral (entorn del treball) com la sexual (entorn de prostitució). Les competències locals han de ser conscients de la conveniència d'una revisió de les polítiques de frontera, ja que estem veient que no sols moltes persones estan perdent la vida, sinó que també estan arribant amb traumes causats, en part, per les nostres polítiques internacionals i les polítiques restrictives de fronteres.

- És important que les institucions i autoritats competents facin un treball d'integració i defensa dels seus drets per a reparar les múltiples violències i delictes rebuts que han quedat impunes, ja que no han estat denunciats. Des de l'àmbit local, ampliar la protecció i seguretat per a les dones, tant per la violència en la parella, com la violència i els abusos que es donen en el món de la prostitució. Les dones no denuncien per por i se senten desprotegides en tots els espais: privat, públic i comunitari. Demanen clarament major protecció i seguretat.
- Accés prioritari a tots els beneficis i recursos locals o municipals de les persones supervivents de violència masculista que es disposin en l'entorn pròxim, també per als seus fills i filles.
- Propostes locals o municipals efectives que ajudin a eliminar l'estigma social de la prostitució. L'educació afectiva-sexual amb una mirada feminista i la sensibilització efectiva sobre el tràfic i prostitució són fonamentals per a la seva consecució.
- En els casos específics de tràfic amb finalitats d'explotació sexual és necessari activar i millorar els protocols d'identificació i les garanties de protecció.
- S'han evidenciat necessitats de suport i acompanyament psicològic o de salut mental. Des de l'àmbit local, posar en marxa aquestes cobertures o ampliar-les. És necessari fomentar més programes o serveis relacionats amb la reducció de danys en addiccions i la promoció de la salut amb persones en prostitució, però també amb altres persones que participen dels entorns de prostitució (caps, clients, encarregats/des, entre altres).

3. Maternitats i cures

- Donar suport i acompanyar processos de reagrupació familiar i d'integració a la nova societat d'acollida.
- Desenvolupar propostes d'acompanyament i formació per a una maternitat transnacional. La maternitat, per a aquestes dones, passa de ser quotidiana, de figura física, a ser present malgrat la distància. Entendrem la prolongació d'aquest vincle com a maternitat transnacional.
- Cal desenvolupar ajudes i programes específics per a dones amb filles i fills en condicions de vulnerabilitat. Programes de conciliació de la vida personal i laboral on elles puguin beneficiar-se. Programes d'acompanyament a la maternitat transnacional. Programes amb recursos residencials per a donar acollida.
- Les dones de l'estudi reben moltes pressions dels seus familiars per a l'enviament de remeses o pagament de deutes. Elles són les cuidadores i proveïdores de recursos a les seves famílies d'origen, per la qual cosa és necessari considerar-ho en les accions d'ajuda i solidaritat que s'estableixin. Posar en valor la solidaritat d'aquestes dones respecte a les seves famílies i les seves comunitats, ja que reparteixen els seus pocs guanys enviant remeses o donant suport al país d'acollida.

4. COVID-19

- La situació de COVID-19 ha impactat durament en les seves vides i en la de les seves famílies als països d'origen, ja de per si precàries. Calen recursos immediats per part de les diferents administracions que atenguin les necessitats bàsiques d'allotjament, menjar, aigua i llum (independentment de la seva situació administrativa).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Aguilar, P., (2015). La ficción audiovisual como instrumento de educación sentimental en la Modernidad. En A. Hernando. (ed.). *Mujeres, hombres, poder. Subjetividades en conflicto*, 1ª ed. Madrid: Traficantes de Sueños, pp.25-53. <https://www.traficantes.net/sites/default/files/pdfs/Mujeres%2C%20hombres%2C%20poder%20-%20Traficantes%20de%20Sue%C3%B1os.pdf>
- Ajuntament de Palma (2016). *Diagnosi del Pla d'Igualtat de dones i homes de Palma*. Ajuntament de Palma
- Ajuntament de Palma (2017). *Pla d'Igualtat de Gènere de Palma 2017-2020*. Ajuntament de Palma.
- Anguera, M., (1986). La investigación cualitativa. *Educar*, 10, pp.23-50. <https://www.raco.cat/index.php/Educar/article/view/42171/94904>
- Aresti, N., (2000). El ángel del hogar y sus demonios. Ciencia, religión y género en la España del siglo XIX. *Historia Contemporánea*, 21, pp.363-394.
- Ballester, L., Nadal, A., i Amer, J., (2017). *Métodos y Técnicas de Investigación Educativa*. Edicions Universitat de les Illes Balears.
- Barjola, N., (2018). *Microfísica sexista del poder. El caso Alcàsser y la construcción del terror sexual*. Barcelona: Virus Editorial.
- Butler, J. (2006). *Vida precaria. El poder del duelo y la violencia*. Paidós: Buenos Aires.
- Chant, (2005). ¿Cómo podemos hacer que la “feminización de la pobreza” resulte más relevante en materia de políticas? ¿Hacia una “feminización de la responsabilidad y la obligación”? En Mora, L., Moreno, M., i Róhrer, T., (ed.). *Cohesión social, políticas conciliadoras y presupuesto público: una mirada desde el género*. México: UNFPA, 2005, pp.201-234.
- Comisión Española de Ayuda al Refugiado (CEAR) (2019). *Informe 2019: las personas refugiadas en España y Europa*. Madrid.
- Cobo, R., (2017). *La prostitución en el corazón del capitalismo*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- Curriel, O., (2007). La Crítica Poscolonial desde las Prácticas Políticas del Feminismo Antirracista. En *Colonialidad y Biopolítica en América Latina*. Revista NÓMADAS, 26. Bogotá: Instituto de Estudios Sociales Contemporáneos-Universidad Central.
- Dades d'atenció de la XADPEP. (2020). *Memòria conjunta 2019*. https://www.palma.cat/portal/PALMA/contenedor1.jsp?seccion=s_fdes_d4_v1.jsp&contenido=101293&tipo=6&nivel=1400&layout=contenedor1.jsp&codResi=1&language=es
- Davila, A. (1999). Perspectivas metodológicas cualitativa y cuantitativa en las ciencias sociales: debate teórico e implicaciones praxeológicas. En Delgado, J., i Gutierrez, J., (coords.). *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales* (69-83). Editorial Síntesis.
- Ekis, K. (2017). *El ser y la mercancía. Prostitución, vientres de alquiler y disociación*. Barcelona: Edicions bellaterra.
- European Anti-Poverty Network (EAPN) (2020). *El estado de la pobreza. Seguimiento del indicador de pobreza y exclusión social en España 2008-2019*. España.
- Federación de Mujeres Progresistas (2008). *Trata de mujeres con fines de explotación sexual en España: estudio exploratorio*. España.
- Gabàs, A. (2003). *Informe sobre el fenómeno de la exclusión social. Indicadores de género contra la exclusión social*. Associació de Dones per a la Inserció Laboral: Barcelona.
- Informació de la ciutat. (2020). *Ajuntament de Palma*. <https://www.palma.cat/portal/PALMA/home.jsp?codResi=1>
- Juliano, M., (2004). *Excluidas y Marginales. Una Aproximación Antropológica*. València: Universitat de València.

- Lamas, M. (2016). Feminismo y prostitución: la persistencia de una amarga disputa. *Debate Feminista*, 1-18. <http://dx.doi.org/10.1016/j.df.2016.04.001>
- Langarita, J.A. (2019). Trabajo sexual en zona transfrontera: navegando en los márgenes para re-abrir el debate. *Encrucijadas*, 17, 1-24.
- Librería de Dones de Milà (1996). *El final del patriarcado (Ha ocurrido y no por casualidad)*. Pròleg: Barcelona.
- Llopis, M., (2016). *Maternidades Subversivas*. 2ª ed. Tafalla: Txalaparta.
- Lopera, G., i Hillón, Y., (2015). La feminización de la supervivencia en contextos migratorios y multiculturales. *Revista Jurídica de la Universidad de León*, 2, pp. 201-219.
- Lorde, A., (2007), *Sister Outsider*, Crossing Press, Feminist Series.
- Malgesini, G. i Oviedo, M. (2019). *Género y desigualdad: empoderamiento y defensa de derechos de la mujer en España*. EAPN: España.
- Moreno, J., (n.d.). *Sexo, clase, "raza", etnia y sexualidad: desafíos para un feminismo incluyente*. Madrid: Asamblea Feminista de Madrid.
- Oficina de las Naciones Unidas para la Droga y el Delito (ONUDD). (2018). *Global Report on Trafficking in Persons 2018*. Naciones Unidas. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLO-TiP_2018_BOOK_web_small.pdf
- Ortega, S., i Institut Balear de la Dona (Coords, 2019). *Pla autonòmic per a la lluita contra el tràfic de dones i nines amb finalitats d'explotació sexual i l'abordatge de la prostitució a les Illes Balears (2019-2022)*. Institut Balear de la Dona.
- Ortega, S. (2020). Emmarcament. A S. Ortega i Ballester, L. (dirs.), *Estudi sobre la prostitució, la tracta i l'explotació sexual a les Illes Balears, 2020* (15-18). Institut Balear de la Dona.
- Ortega, S. (2019). Módulo 2. Ámbitos y contextos. Tema 6. Trata: situación actual y marco de intervención en las Islas Baleares. *Experta Universitària en Intervenció Social en Situacions de Tracta de Persones i Prostitució*. FUEIB.
- Palacios, S., (2016). *Violencia postestructural: migrantes centroamericanos y cárteles de la droga en México*. *Revista de Estudios Sociales*, 56, pp. 12-25. <https://doi.org/10.7440/res56.2016.01>
- Palacios, Y. (2016). Perspectiva de género en los fenómenos migratorios: estudio desde Europa y América Latina. *Revista CES Derecho*, 7(2), 145-160.
- Parrón, N., Bayano, L., & Colom, A. (2020). Anàlisi de les memòries de l'Ajuntament de Calvià. *Estudi sobre la prostitució, la tracta i l'explotació sexual infantil i adolescent a les Illes Balears*. Institut Balear de la Dona
- Programa de atención a la mujer en situación de prostitución y/o víctimas de trata con fines de explotación sexual y/o exclusión social. (2020). *Memòria 2019. Casal Petit - Hermanas Oblatas*. <https://casalpetit.files.wordpress.com/2020/04/memoria-casal-petit-2019-pdf.pdf>
- Projecte Obrint obrint camins a la salut. (2019). *Memòria Metges del món*.
- Ranea, B., (2018). *Feminización de la supervivencia y prostitución ocasional*. Madrid: Federación de mujeres progresistas.
- Sassen, S., (2003). *Global Cities and Survival Circuits*. En Ehrenreich, B., y Hochschild, A, ed., *Global woman. Nannies, maids and sex workers in the new economy*, pp.254-280. Londres: Granta Books.
- Segato, R., (2016). *La guerra contra las mujeres*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- Solana, J., (2007). Movimientos migratorios, trabajadoras inmigrantes y empleo en la prostitución. *Cáritas Española: Documentación Social*, 11, 35-57.
- SURT., (2007). *Prostitución y exclusión social*. Informe de investigación. Barcelona: Surt.
- Torrado, E. (2012). Las migraciones de menores no acompañados desde una perspectiva de género. *DILEMATA*, 10, 65-84.
- Villalba, C. i Álvarez, N. (2011). *Cuerpos políticos y agencia. Reflexiones feministas sobre cuerpo, trabajo y colonialidad*. Universidad de Granada: España.

